

ΕΦΗΜΕΡΙΟΣ

ΔΙΜΗΝΙΑΙΟ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ ΤΗΣ ΙΕΡΑΣ ΣΥΝΟΔΟΥ ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

Έτος 72ον - Τεύχος 3ον

«Εγὼ τὸ Πάσχα τῆς σωτηρίας...»

Μάιος - Ἰούνιος 2023

1923 - 2023
100 ΧΡΟΝΙΑ ΑΠΟ ΤΗΝ ΙΔΡΥΣΗ ΤΟΥ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΥ ΘΕΟΛΟΓΙΑ

ΕΚΔΙΔΕΤΑΙ ΠΡΟΝΟΙΑ του Μακ. Αρχιεπισκόπου Αθηνών και πάσης Ελλάδος
κ. ΙΕΡΩΝΥΜΟΥ

ΙΔΙΟΚΤΗΣΙΑ: Κλάδος Εκδόσεων της Επικοινωνιακής και Μορφωτικής
Υπηρεσίας της Εκκλησίας της Ελλάδος
ΕΚΔΟΤΗΣ - ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ ΚΛΑΔΟΥ: Επίσκοπος Ώρεων κ. Φιλόθεος
ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ ΣΥΝΤΑΞΗΣ: Αλέξανδρος Ί. Κατσιάρας

ΣΥΝΤΑΚΤΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ 2020-2021 ΜΕ ΔΙΕΤΗ ΘΗΤΕΙΑ (αλφαβητικά): πρωτ. Ακίνδυνος Δαρδανός (Ι.Μ. Ύδρας, Σπετσών και Αιγίνης), π. Κωνσταντίνος Καλλιανός (Ι.Μ. Χαλκίδος), πρωτ. Ιγνάτιος Καλογεράκης (Ι.Μ. Γουμένισσης, Αξιουπόλεως και Πολυκάστρου), π. Ήλιος-Συμεών Λαουλάκος (Ι.Μ. Κηφισίας, Αμαρουσίου και Ώρωποῦ), πρωτ. Νικόλαος Μεντζελίδης (Ι.Μ. Καλαβρύτων και Αιγιαλείας), Αθανάσιος Β. Γάρος, (Αναπλ. Καθ. ΕΚΠΑ) – ΥΠΕΥΘΥΝΗ ΥΛΗΣ: Ζαμπία Αγριμάκη – ΕΙΚΑΣΤΙΚΗ ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ: Αλέξανδρος Κατσιάρας – ΔΙΟΡΘΩΣΕΙΣ ΚΕΙΜΕΝΩΝ: Ζαμπία Αγριμάκη, Έμμανουήλ Πλούσος – ΣΕΛΙΔΟΠΟΙΗΣΗ: Ζαμπία Αγριμάκη – ΕΚΤΥΠΩΣΗ - ΒΙΒΛΙΟΔΕΣΙΑ: Αποστολική Διακονία της Εκκλησίας της Ελλάδος – Υπεύθυνος Τυπογραφείου: Β. Μπίτσης, Πρωτομαγιάς 3 - 145 68 Κρουονέρι Αττικής, Τηλ.: 210-8160.127 – Fax: 210-8160.128. Τιμή τεύχους 1 € (για όσους δέν τό δικαιούνται δωρεάν).

ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΥ:
Αθηνᾶς 30, 105 51 ΑΘΗΝΑ | Τηλ.: 211 18.25.298, Fax: 211 18.25.317
e-mail: efimerios@ecclesia.gr

Προμετωπίδα έξωφύλλου: Στίχος από τήν Όμιλία περί Πάσχα του Μελίτωνος Σάρδεων (2^{ος} αι. μ.Χ.)
Méliton de Sardes, *Sur la Pâque*, έκδ. Othmar Perler, Paris: Cerf 1966, στχ 790

Φωτογραφία έξωφύλλου: Ελένη Βούλγαρη-Γκάτ, Παπαρούνες (20ός αι.)
Δημοτική Πινακοθήκη Λάρισας (Συλλογή Γ. Κατσιάρας)

Τό τεύχος εικονογραφείται μέ ζωγραφικούς πίνακες
μέ άνοιξιάτικα θέματα

Τό περιοδικό Έφημέριος δέν εϋθύνεται για τό γλωσσικό ίδίωμα τών άρθρογράφων του.

Δέν επιτρέπεται ή άναδημοσίευση, ή άναπαραγωγή –όλική ή μερική– του περιεχομένου του περιοδικού Έφημέριος καθ' οίονδήποτε τρόπο. Έπιτρέπεται μόνον ή παράθεση άποσπασμάτων άποκλειστικώς για επιστημονικούς και εκπαιδευτικούς σκοπούς, μέ άναφορά τής πηγής προελεύσεως.

ΕΦΗΜΕΡΙΟΣ

Έτος 72ον

Μάιος - Ίούνιος 2023

Τεῦχος 3ον

Περιεχόμενα

ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ ΚΑΤΣΙΑΡΑ	
Εισοδικόν	3
ΕΚ ΤΗΣ ΣΥΝΤΑΞΕΩΣ	
100 χρόνια από την ίδρυση του περιοδικού Θεολογία.....	6
ΑΙΚΑΤΕΡΙΝΗΣ ΡΙΖΟΥ	
Λογική (I).....	7
πρωτ. ΕΥΑΓΓΕΛΟΥ ΠΑΧΥΓΙΑΝΝΑΚΗ - ΕΜΜ. ΑΘ. ΛΟΥΚΑΚΗ	
Ο έσχατολογικός χαρακτήρας της Θ. Λειτουργίας και η σύγχρονη ένοριακή πράξη.....	8
π. ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ ΜΠΑΘΡΕΛΛΟΥ	
Τό ψεύδος της πολιτικής.....	11
ΜΙΑΤΙΑΔΟΥ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ	
Η άληθινή λατρεία του Θεού.....	13
Πρωτ. ΝΙΚΟΛΑΟΥ ΛΟΥΔΟΒΙΚΟΥ	
Άνθρωπολογικές άνιχνεύσεις. Άγιος Συμεών ο Νέος Θεολόγος.....	16
ΔΗΜΗΤΡΗ ΜΑΥΡΟΠΟΥΛΟΥ	
Περί Άγγέλων. Γ'.....	18
ΠΑΝΑΓΙΩΤΗ Ι. ΣΚΑΛΤΣΗ	
Τό «Τριήμερο» της Μεγάλης Τεσσαρακοστής.....	21
Πρωτ. ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΔΟΡΜΠΑΡΑΚΗ	
Κυριακή του Τυφλού.....	24
Πρωτ. ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ ΘΕΡΜΟΥ	
Β΄ Κυριακή Ματθαίου.....	26
ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ Ν. ΜΟΣΧΟΥ	
Κύριλλος Λούκαρις: Ο πρωτομάρτυρας	
της συνάντησης με τή νεωτερικότητα.....	28
Σεβ. Μητρ. Περιστερίου κ. ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ	
Εισαγωγή στό Κανονικό Δίκαιο και τήν Κανονική Οικονομία (ΚΖ΄).....	30
Άρχμ. ΑΜΦΙΛΟΧΙΟΥ ΜΗΛΤΟΥ	
Ίχνηλατώντας τήν συνοδικότητα (IV).....	32
ΣΤΑΥΡΟΥ ΓΟΥΛΟΥΛΗ	
«...όν ήγάπα» και «...άγαπās με;»:	
Τό συνάλληλον Θεολόγου Ίωάννη και Ποιμένα Πέτρου.....	35
Άρχμ. ΠΑΝΤΕΛΕΗΜΟΝΟΣ ΤΣΟΡΜΠΑΤΖΟΓΛΟΥ	
Κύριλλος και Μεθόδιος και ό Βυζαντινός κόσμος	
της Κεντροανατολικής Εύρώπης, Εισαγωγικά I.....	37
π. ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΒΛΑΧΟΠΟΥΛΟΥ	
Νοσησαρχία και Χριστιανικός μυστικισμός.....	40
Άρχμ. ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ ΣΤ. ΦΟΥΝΤΟΥΚΙΔΗ	
Η Άθωνιάς Ακαδημία από τίς άπαρχές ώς σήμερα.....	42
Πρωτ. ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ Α. ΓΕΩΡΓΟΠΟΥΛΟΥ	
Ο άρχικός Άντβεντισμός και οι ψευδοπροφητείες του.....	45
Βιβλιοπαρουσίαση.....	47
Έφημεριακά.....	48

Μελίτων Σάρδεων*
Περὶ Πάσχα
(ἀπόσπασμα)

Ἐγὼ γάρ εἰμι ὑμῶν ἢ ἄφεις,
ἐγὼ τὸ πάσχα τῆς σωτηρίας,
ἐγὼ ὁ ἄμνος ὁ ὑπὲρ ὑμῶν σφαγείς,

ἐγὼ τὸ λύτρον ὑμῶν,

ἐγὼ ἡ ζωὴ ὑμῶν,
ἐγὼ ἡ ἀνάστασις ὑμῶν,
ἐγὼ τὸ φῶς ὑμῶν,
ἐγὼ ἡ σωτηρία ὑμῶν,
ἐγὼ ὁ βασιλεὺς ὑμῶν.

Ἐγὼ ὑμᾶς ἀνάγω εἰς τὰ ὑψηλά
τῶν οὐρανῶν.

Ἐγὼ ὑμῖν δείξω τὸν ἀπ' αἰώνων
πατέρα.

Ἐγὼ ὑμᾶς ἀναστήσω διὰ τῆς ἐμῆς
δεξιᾶς.

Γιατί ἐγὼ εἶμαι ἡ ἄφεισή σας,
ἐγὼ τὸ πάσχα τῆς σωτηρίας,
ἐγὼ ὁ ἄμνος πού σφάχτηκε γιὰ
χάριή σας,

ἐγὼ τὸ λύτρο γιὰ τὴν ἀπελευθέρωσή
σας,

ἐγὼ ἡ ζωὴ σας,
ἐγὼ ἡ ἀνάστασή σας,
ἐγὼ τὸ φῶς σας,
ἐγὼ ἡ σωτηρία σας,
ἐγὼ ὁ βασιλιάς σας.

Ἐγὼ θὰ σᾶς ἀνεβάσω στὰ ὑψηλά
τῶν οὐρανῶν.

Ἐγὼ θὰ σᾶς δείξω τὸν προαιώνιο
πατέρα.

Ἐγὼ θὰ σᾶς ἀναστήσω διὰ τῆς
δεξιᾶς μου.

* Méliton de Sardes, *Sur la Pâque*, Εἰσαγωγή, κριτική ἔκδοση, μετάφραση καὶ σημειώσεις:
Othmar Perler, Paris: Cerf 1966, στχ 789-800.

Ἡ ἀπώλεια τοῦ Εὐαγγελικοῦ τρόπου

Σεβαστοί πατέρες,

Χριστὸς Ἀνέστη!

Τὸ θέμα τοῦ ἐπανευαγγελισμοῦ τίθεται ὀλοένα καὶ πιό συχνά στίς νεωτερικές καὶ μετανεωτερικές ἐκκοσμιευμένες κοινωνίες, δηλαδή ἀπὸ τὸν 19^ο αἰ. καὶ ἐντεῦθεν. Ἡ ἰδέα ξεκίνησε ἀπὸ τὴ Β΄ Βατικανή Σύνοδο (1962-1965), ὡς ἀντίβαρο στὴν πίεση τοῦ προτεσταντισμοῦ καὶ στὴν καλπάζουσα ἐκκοσμίευση τῶν εὐρωπαϊκῶν κοινωνιῶν μετὰ τὸν Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο, κυρίως ἐξαιτίας τῆς γοητείας ποὺ ἀσκούσε ὁ ἀμερικανικὸς τρόπος ζωῆς, τὸ «ἀμερικανικὸ ὄνειρο». Σημειωτέον, ὅτι μετὰ τὸν ἐπανευαγγελισμό συνδέθηκε καὶ ἡ συστηματικότερη «ἐκπαίδευση» ἱεραποστολῶν γιὰ τὸν λεγόμενο «Τρίτο» κόσμο.

Μετὰ τὸν ὄρο «ἐπανευαγγελισμός», ἀναφερόμαστε στὴν ἀναγνώριση ἐκ μέρους μιᾶς κοινότητος ὅτι ὑπάρχει ἀνάγκη νὰ κηρυχθεῖ ἐκ νέου ὁ εὐαγγελικὸς λόγος σὲ λιγότερα ἢ περισσότερα μέλη τῆς, ἐξαιτίας τῆς ἀπώλειας τοῦ εὐαγγελικοῦ τρόπου πίστεως, ζωῆς καὶ ἠθους. Τὸ χαρακτηριστικὸ αὐτῆς τῆς κατάστασης, ὅσον ἀφορᾷ ἐμᾶς, εἶναι ὅτι, ἀπὸ τὴ μιά μεριά, κάποιοι χριστιανοὶ συνεχίζουν νὰ αὐτοπροσδιορίζονται ὡς Ὁρθόδοξοι, ἀλλὰ ἀπὸ τὴν ἄλλη ἔχουν υἱοθετήσει καὶ ἐνσωματώσει στὴν καθημερινότητά τους, νοοτροπίες καὶ ἀντιλήψεις εἴτε ἀπὸ τὸν προτεσταντικὸ καὶ ρωμαιοκαθολικὸ χῶρο ἢ καὶ ἀπὸ ἄλλες θρησκείες ἢ κοσμικὰ σχήματα. Γιὰ τὸν λόγο αὐτὸ καὶ ὁ ἐπανευαγγελισμὸς παραπέμπει κατευθείαν στὴν ἐπανακατήχησή τους, προκειμένου νὰ βροῦν τὸν χαμένο ὀρθὸ προσανατολισμὸ τους, τὴν αὐθεντικὴ πίστη, γιὰ νὰ μὴν τίθεται ἐν ἀμφιβόλῳ ἢ σωτηρία τους.

Ὡστόσο, γιὰ νὰ λειτουργήσει ὁ ἐπανευαγγελισμὸς ἀπαιτοῦνται ὀρισμένα βασικὰ πράγματα, ὅπως π.χ. ὁ ἐντοπισμὸς ὅλων αὐτῶν τῶν εἰσορῶν καὶ ἐπιρροῶν, οἱ ὁποῖες παρεισάγουν ἓνα ἀλλότριον ἠῆθος, ποὺ δὲν γίνεται ἀντιληπτό ὅταν κανεὶς δὲν τίς ἀντιμετωπίζει σὲ ἀναφορὰ μετὰ τὰ συστήματα ἀπὸ τὰ ὁποῖα προέρχονται. Ἐπομένως, εἶναι ἀναγκαῖα ἢ εἰς βάθος γνώση αὐτῶν τῶν συστημάτων, καθὼς καὶ τοῦ πλαισίου τους – ἱστορικοῦ, κοινωνικοῦ, φιλοσοφικοῦ κ.ἄ. Πρέπει, ἐν τέλει, νὰ γνωρίζει κανεὶς τὴν κοσμικὴ ἱστορία, ποὺ ἐξελισσεται καὶ προχωρεῖ, θέτοντας κάθε φορὰ νέες προκλήσεις στὴν ἱερά ἱστορία.

Ταυτόχρονα, πρέπει νὰ γνωρίζει καλὰ τὴν ἱερά ἱστορία, τὴ σημασία καὶ τὸ νόημα τῆς Θείας Οἰκονομίας, δηλαδή ποῦ καὶ πῶς κατευθύνει ὁ Θεὸς τὴ δημιουργία του – μετὰ ἄλλα λόγια, ἀπαιτεῖται ἡ γνώση τῆς Ὁρθόδοξης θεολογίας. Διότι ἐκεῖνος ποὺ

θά αναλάβει τό ἔργο τοῦ ἐπανευαγγελισμοῦ, εἶναι ἀπαραίτητο νά μή χρειάζεται ὁ ἴδιος ἐπανευαγγελισμός. Ἄν δέν διευκρινιστοῦν αὐτά, νομίζω ὅτι θά πελαγοδρομοῦμε ἀνερμάτιστα.

Πάντως μιὰ βασική θεολογική παράμετρος μεταξύ τῶν πολλῶν, τήν ὁποία ὀφείλουμε νά θυμόμαστε, εἶναι ὅτι φαινόμενα ἀποπροσανατολισμοῦ ἀπό τήν ὀρθή πίστη μετά τό προπατορικό ὑπῆρχαν, ὑπάρχουν καί θά ὑπάρχουν μέχρι τή Δευτέρα Παρουσία. Τό ἴδιο τό προπατορικό ἀμάρτημα εἶναι ἓνα φαινόμενο ἀποπροσανατολισμοῦ ἀπό τήν κλήση τοῦ Τριαδικοῦ Θεοῦ, πού ὑφάνθηκε πάνω στήν ἀλλοίωση καί διαστρέβλωση τῆς εἰκόνας τοῦ Θεοῦ, ὅπως προκύπτει στόν διάλογο μεταξύ ὄφρεως καί ἀνθρώπου. Σέ αὐτόν τόν διάλογο δέν ὑπῆρξε ρητά διατυπωμένη ἄρνηση τῆς ὑπαρξης τοῦ Θεοῦ. Θά λέγαμε ὅτι ἐνῶ οἱ πρωτόπλαστοι πιστεύουν στόν Θεό, στήν πράξη ἐνεργοῦν ἀντίθετα ἀπό τό θέλημά Του.

Ἄς πάρουμε τά πράγματα ἀπό τήν ἀρχή. Ὡς χριστιανοί καί δῆ ὡς ὀρθόδοξοι πιστεύουμε ὅτι ὁ Τριαδικός Θεός δημιούργησε τήν κτίση καί τόν ἄνθρωπο, ἐπειδή εἶχε προαποφασίσει, γιά ἀνερμήνευτους γιά μᾶς λόγους, τό δεύτερο πρόσωπο τῆς Ἁγίας Τριάδος νά γίνει καί ἄνθρωπος («ζῶν θεούμενον», Γρηγορίου Θεολόγου, *Εἰς τό Ἅγιον Πάσχα*, PG 36:632B· πβ. Μαξίμου Ὁμολογητοῦ, *Πρὸς Θαλάσσιον*: «ὁ τῆς ἀρχῆς τῶν ὄντων προεπινοούμενος θεῖος σκοπός, ὃν ὀρίζοντες εἶναι φαμεν, προεπινοούμενον τέλος, οὗ ἕνεκα μὲν πάντα», PG 90:621A). Ἔτσι μπορεῖ νά κατανοηθεῖ ὅτι τό πρότυπο τοῦ ἀνθρώπου ἦταν ὁ Πρωτότοκος πάσης κτίσεως, ἂν καί ἀκόμα δέν εἶχε ἐνανθρωπήσει. Μέ βάση αὐτό δημιουργεῖται ὁ ἄνθρωπος κατ' εἰκόνα καί καθ' ὁμοίωσιν τοῦ μέλλοντος νά ἐνανθρωπήσει Υἱοῦ καί Λόγου τοῦ Θεοῦ. Ἐνα ἀπό τά κύρια καί ἀναφαίρετα χαρακτηριστικά τῆς ἀνθρώπινης ὑπαρξης, κατά τούς Πατέρες, εἶναι ἡ ἐλευθερία. Ὁ ἄνθρωπος ἦταν ἐλεύθερος νά συνεργαστεῖ ἢ μή γιά τήν ἐνανθρώπηση τοῦ Υἱοῦ καί τήν ἐξ αὐτῆς θέωσή του. Αὐτή εἶναι ἀφετηρία τῆς ἱεράς ἱστορίας.

Σέ αὐτήν τήν πρόσκληση ὁ ἄνθρωπος, ἕνεκα τῆς ἐλευθερίας του, ἀπάντησε ἀρνητικά στόν Θεό. Τοῦτο εἶχε ὡς ἀποτέλεσμα ἡ Δημιουργία, ἀπό κατάσταση ἀναμονῆς ἔναντι τῆς προσκλήσεως τοῦ Θεοῦ πρὸς τήν ὀλοκλήρωσή της, νά περάσει σέ μιὰ κατάσταση ἐμπειρίας τῶν συνεπειῶν ἐκ τῆς ἀρνήσεως τῆς συνεργασίας καί τῆς μή ὀλοκληρώσεώς της. Οἱ συνέπειες αὐτῆς τῆς ἀρνήσεως περιγράφονται στή *Γένεση* καί σηματοδοτοῦν τήν ἔναρξη τῆς κοσμικῆς ἱστορίας. Μιᾶς ἱστορίας, ὅπου ὁ ἄνθρωπος διεκδικεῖ τόν πρωταγωνιστικό ρόλο.

Τό κύριο χαρακτηριστικό τῆς κοσμικῆς ἱστορίας εἶναι ἡ στροφή τοῦ ἀνθρώπου στίς ἴδιες δυνάμεις, στόν ἑαυτό του. Αὐτή ἡ στροφή ἀπό τούς ἀγίους Πατέρες ὀνομάστηκε φιλαυτία. Τό περιεχόμενο τῆς φιλαυτίας εἶναι ἡ ἄρνηση τῆς συνεργασίας μέ τόν Θεό ἀρχικά ἐμπράκτως, ὄχι κατ' ἀνάγκην ἢ ἄρνηση τοῦ Θεοῦ, ὅπως προείπαμε. Τά παράγωγα τῆς φιλαυτίας εἶναι, ἡ συγκρουσιακή στάση τοῦ ἀνθρώπου πρὸς τόν Θεό νά μεταφερθεῖ καί ἀπέναντι στόν συνάνθρωπο καί τήν κτίση. Αὐτή ἡ πάλη πρὸς τόν Θεό καί ἀναμεταξύ τῶν ἀνθρώπων καί τῆς κτίσεως, πού ξεκίνησε τότε, μέ τά συ-

μπτώματά της, θά συνεχιστεί μέχρι τήν ἔλευση τῆς Δευτέρας Παρουσίας καί μάλιστα λίγο πρῖν ἀπό τήν ἐμφάνισή της θά κορυφωθεί στό ἔπακρον, κατά τήν Ἁγία Γραφή («ἔξέλιπεν ἡ πίστις ἐκ τοῦ στόματος αὐτῶν», *Ἰερ* 7:28).

Ἡ πάλη αὐτή ἐκδηλώθηκε ἰδιαιτέρως καί στήν ἐνανθρώπηση τοῦ Λόγου καί κατόπιν στήν ἐπίγεια Παρουσία του. Ὅπως γνωρίζετε, τό θεῖο σχέδιο ἐκτράπηκε ἐξαιτίας τῆς ἀνθρώπινης ἀπόφασης, ἀλλά δέν ἀνακόπηκε. Ὁ Τριαδικός Θεός ἐπιμένει στήν ἀναζήτηση τρόπου νά ἐνανθρωπήσει. Καί μέσα ἀπό συνεχεῖς προσκλήσεις βρίσκει γόνιμο ἔδαφος, μέσα ἀπό τό ὁποῖο ἀπεργάζεται τήν ἐνανθρώπησή του. Μέ πρῶτο σέ αὐτήν τή χορεία τόν Ἄβραάμ, θά σχηματιστεῖ μιὰ μαγιά, κάτι ποσοτικά μικρό, κάτι ἐλάχιστο, πού στά μάτια τῶν πολλῶν θά ἔμοιαζε ὡς ὑπόλειμμα, ὡς ἀπομεινάρι, ὡς κατάλοιπο, γι' αὐτό καί θά ὀνομαστεῖ *ιερό λείμμα*. Χάρις σ' αὐτό θά λάβει ὁ Κύριος σάρκα, καθότι θά συνεργαστεῖ γιά τήν ἐνανθρώπηση τοῦ Υἱοῦ καί τή θεοποίηση τοῦ ἀνθρώπου.

Ἡ πορεία αὐτοῦ τοῦ λείμματος εἶναι ἐνδιαφέρουσα, καθότι αὐτό θά βρεθεῖ νά διώκεται ἀπό τήν ἐκάστοτε κοσμική συστημική κατάσταση. Πορεύεται πάντοτε ἐν μέσῳ διωγμῶν εἴτε ἔμμεσων εἴτε ἄμεσων, ἐντός ἢ ἐκτός τῶν τειχῶν. Ὁ κόσμος αὐτό τό λείμμα τό μισεῖ («Εἰ ὁ κόσμος ὑμᾶς μισεῖ, γινώσχετε ὅτι ἐμεῖ πρῶτον ὑμῶν μείσηκεν», *Ἰω* 15:18). Αὐτό τό ὑπόλειμμα, γιά ὅσους δέν κατανοοῦν τήν ἀξία του, ἀντιμετωπίζεται σάν ἀπόρριμα!

Ἡ ἐνανθρώπηση συντελέστηκε χάρις στή συνεργασία αὐτοῦ τοῦ λείμματος, πού κορυφοῦται στό «Ναί» τῆς Θεοτόκου, ἀλλά ὁ Ἐνανθρωπήσας θά ὑποστεῖ τή δίωξη μέχρι σταυρικοῦ θανάτου («εἰ ἐμεῖ ἐδίωξαν, καί ὑμᾶς διώξουσιν», *Ἰω* 15:20).

Τή θέση τοῦ βιβλικοῦ λείμματος μέ τήν Ἀνάσταση καί τήν Πεντηκοστή λαμβάνει ἡ κοινότητα ἐκείνη πού ὀνομάστηκε Ἐκκλησία. Ἀλλά ἡ πορεία καί αὐτῆς τῆς κοινότητας θά εἶναι πορεία σέ ἕνα αἴσιο τέλος διά τῆς διώξεως. Θέση πού ἐπιβεβαιώνεται ἀπό τοῦς διωγμούς τῶν πρώτων αἰῶνων, ἀλλά καί ἀπό τίς αἰρέσεις πού μεσολάβησαν καί μεσολαβοῦν, ἐντός τῶν τειχῶν.

Ἐπομένως τό μεσοδιάστημα ἀπό τήν Πεντηκοστή μέχρι τή Δευτέρα Παρουσία τό χαρακτηρίζει ἡ πάλη πού προαναφέραμε. Ἡ κοσμική ἱστορία, τό κοσμικό πνεῦμα ἀντιμάχεται τήν Ἐκκλησία -τό ἱερό λείμμα- ἄλλοτε μέ ἀπευθείας διωγμούς αἵματος, ἄλλοτε μέ ψευδοπροφητείες καί ἀλλοίωση τῆς ὀρθῆς πίστεως στίς συνειδήσεις τῶν πιστῶν. Ἀλλά αὐτό τό ἱερό λείμμα πάντα θά διασώζεται. (συνεχίζεται)

Ἀλέξανδρος Κατσιάρας

1923-2023

100 χρόνια από τήν ίδρυση τοῦ περιοδικοῦ Θεολογία

Στό προηγούμενο τεῦχος τοῦ *Ἐφημερίου*, ἔγινε μιά πρώτη ἀναφορά στό Διεθνές Ἐπιστημονικό Συνέδριο μέ τίτλο «Ἡ Ὁρθόδοξη Θεολογία ἐν πορείᾳ στήν “ἄυλη πραγματικότητα” τῆς ὕστερης νεωτερικότητας», μέ ἀφορμή τή συμπλήρωση 100 χρόνων ἀπό τήν ίδρυση καί συνεχῆ κυκλοφορία τοῦ ἐπιστημονικοῦ περιοδικοῦ *Θεολογία*.

Μέ ἀπόφαση τῆς Ἱερᾶς Συνόδου, τό Συνέδριο θά διεξαχθεῖ στήν Ἀθήνα ἀπό τίς 11 ἕως τίς 15 Ὀκτωβρίου 2023, παρουσία τῶν μελῶν τῆς Ἱεραρχίας τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος. Ἡ ἐπίσημη ἔναρξή του θά γίνεῖ στίς 11 Ὀκτωβρίου στόν Μητροπολιτικό Ἱερό Ναό Εὐαγγελισμοῦ τῆς Θεοτόκου Ἀθηνῶν, ὅπου καί θά δοθεῖ ἡ ἔναρκτηρία κεντρική διάλεξη. Τίς ἐπόμενες ἡμέρες (12-14 Ὀκτωβρίου), οἱ συνεδρίες θά φιλοξενηθοῦν στούς χώρους τοῦ Μεγάλου Μουσικῆς Ἀθηνῶν. Τήν τελευταία ἡμέρα (15 Ὀκτωβρίου 2023) τό πρωί θά τελεσθεῖ Συνοδική Θεία Λειτουργία στόν Μητροπολιτικό Ἱερό Ναό Εὐαγγελισμοῦ τῆς Θεοτόκου Ἀθηνῶν.

Στό Συνέδριο θά μετέχουν προσκεκλημένοι ὁμιλητές ἀπό τήν Ἑλλάδα καί τό ἐξωτερικό, καθώς καί ὅσοι ἐκδήλωσαν ἐνδιαφέρον στήν Ἀνοιχτή Πρόσκληση τῆς Ἐπιστημονικῆς Ἐπιτροπῆς, καί ἔλαβαν τήν ἔγκρισή της.

Εἶναι ἀξιοσημείωτο ὅτι γιά πρώτη φορά ἡ Ἱερά Σύνοδος τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος λαμβάνει τήν πρωτοβουλία γιά τή διεξαγωγή διεθνοῦς θεολογικοῦ συνεδρίου τέτοιας ἐμβέλειας καί μέ τέτοια ρηξικέλευθη θεματική.

Περισσότερες πληροφορίες οἱ ἐνδιαφερόμενοι μποροῦν νά ἀναζητήσουν στόν δικτυακό τόπο τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος (<https://www.ecclesia.gr>), ὅπου σύντομα θά ἀναρτηθοῦν λεπτομέρειες γιά τό πρόγραμμα καί τούς συμμετέχοντες. Μποροῦν, ἐπίσης, νά ἀπευθύνονται στήν ἠλεκτρονική διεύθυνση: synedrio2023@ecclesia.gr ἢ στό τηλ. 2111824316.

Ἐκ τῆς Συντάξεως

Λογική (I)

Αίκατερίνης Ρίζου
Δρος Φιλοσοφίας

Η Λογική είναι κλάδος της Φιλοσοφίας και ασχολείται με τη μελέτη του συλλογίζεσθαι. Θά μπορούσε νά όριστεί ως μέθοδος για τήν κατασκευή συλλογισμών, όχι μόνο όρθων και έγκυρων, αλλά και έσφαλμένων, οί όποιοι μπορούν νά είναι παρπλανητικοί και νά χρησιμοποιηθοῦν για τήν έξαπάτηση του άκροατή. Αυτή ή διαπίστωση είναι άναγκαία, έπειδή ή επικρατούσα αντίληψη είναι πως ή Λογική ταυτίζεται μόνο με τό «όρθως συλλογίζεσθαι» και ότι μάς όδηγει στην άλήθεια. Όστόσο, έφ' όσον άποτελεί έργαλειό, μέθοδο, είναι δεδομένο πως μπορεί νά χρησιμοποιηθεί και προς τίς δύο κατευθύνσεις (δηλαδή προς τήν κατασκευή και όρθων-έγκυρων και έσφαλμένων έπιχειρημάτων και συλλογισμών), μολονότι τό κύριο έργο της είναι ή διάκριση των έγκυρων συλλογισμών από τούς μή-έγκυρους.

Σέ ό,τι άφορά τήν διά της Λογικής εύρεση της άλήθειας, θά άρκοῦσε νά παρατεθει ή παρατήρηση του Γάλλου σκεπτικιστή φιλοσόφου Πιέρ Μπέλ (Pierre Bayle, 1647-1706), ότι ή Λογική μάς έπιτρέπει νά έντοπίσουμε τό σφάλμα, τό ψεύδος, αλλά όχι πάντα και όχι κατ' άνάγκη τήν άλήθεια. Για νά χρησιμοποιήσουμε ένα αναλογικό παράδειγμα, ένας δικηγόρος καλείται νά άποδείξει ότι ό πελάτης του δέν είναι έννοχος, δηλ. δέν έχει διαπράξει τό άδίκημα για τό όποιο κατηγορείται, αλλά δέν είναι δικό του έργο νά άποδείξει ποιός έν τέλει διέπραξε τό άδίκημα. Όμοίως, ή Λογική μάς έπιτρέπει νά άποδείξουμε ότι μιά θεωρία, ένα έπιχείρημα κ.λπ. είναι ψευδή ή έσφαλμένα, αλλά ό ρόλος της σταματά εκεί, καθώς δέν είναι δικό της έργο νά διατυπώσει μιά άληθή θεωρία (άλλά μόνο νά τήν έξετάσει, ως προς τή λογική της θεμελίωση).

Η διάκριση αυτή φαίνεται παράδοξη, τουλάχιστον για τόν τρόπο με τόν όποιο αντιλαμβανόμαστε τό ζήτημα στην καθημερινή μας ζωή, έπειδή δέν έχει γίνει κατανοητό σέ εύρεία κλίμακα ότι ή Λογική ασχολείται με τή μορφή των προτάσεων πού άποτελοῦν τά έπιχειρήματα και όχι με τό περιεχόμενό τους. Με άλλα λόγια, ή Λογική δέν έξετάζει άν οί προτάσεις «Όλοι οί άνθρωποι είναι θνητοί» ή «Κανέννας πίνακας του Ραφαήλ δέν είναι άφηρημένος» είναι άληθής ή ψευδής· τήν άλήθεια ή τό ψεύδος τους θά τήν πληροφορηθεί από τούς αντίστοιχους κλάδους του έπιστητοῦ, τή βιολογία, τήν ιστορία της Τέχνης, τή γεωγραφία κ.λπ.

Ο έσχατολογικός χαρακτήρας τῆς Θ. Λειτουργίας καί ἡ σύγχρονη ἐνοριακή πράξη

πρωτ. Εὐαγγέλου Παχυγιαννάκη - Ἐμμ. Ἀθ. Λουκάκη, Θεολόγου

Παρατηρήσεις – διαπιστώσεις

Ἀπό ὅσα ἀναφέρθηκαν στό προηγούμενα τεύχη, θά μπορούσε νά θεωρήσει κανείς ὅτι τό παρόν ἄρθρο κινεῖται στό πλαίσιο τῆς «θεολογίας τῆς γκρίνιας ... μιᾶς συνεχῶς γκρίνιας πού παρατηρεῖται ἀπό ἐτῶν γιά τά ἐκκλησιαστικά δρώμενα ἀπό διαφόρους κληρικούς, λαϊκούς καί μοναχούς, θεολόγους καί μή», ὅπως πολύ σωστά ἔχει γράψει ὁ π. Μωυσῆς¹. Μπορεῖ καί νά εἶναι ἔτσι, μέ πρόφραση δηλαδή τήν ἐπισήμανση τῶν κακῶς κειμένων στή Θ. Λειτουργία, νά ἐκφράζεται ἐδῶ ἀπλά καί μόνο μιᾶ κάποια ὑπερβολική εὐαισθησία τῶν συντακτῶν τοῦ ἄρθρου ἢ ἡ ἀνάδειξη τάσεων αὐτοπροβολῆς σέ κύκλους τοῦ ἱερατείου, τῶν θεολόγων, ἱεροψαλτῶν κ.λπ.

Πάντως, ἀνεξαρτήτως τῶν ὅσων μποροῦν νά καταμαρτυρηθοῦν, ἐπιθυμοῦμε ἐξαρχῆς νά δανειστοῦμε, παραφράζοντας κάπως, τά λόγια τοῦ ἀειμνήστου καθηγητοῦ Ἰ. Φουντούλη, κατά τήν εἰσήγησή του στό Ἱερατικό Συνέδριο Δράμας τό 1998: «Δέν ἔχω πρόθεση νά θίξω κανέναν ἢ νά παρουσιασῶ ὡς δι-ορθωτής σφαλμάτων καί τῶν κακῶς κειμένων. Ἀκούσετε τά λεγόμενα σάν μιᾶ φωνή ἀπό τούς μή κληρικούς πιστούς, τό πλήρωμα τῆς ἁγίας Ἐκκλησίας, πού ἀγαπᾶ καί αὐτό, ὅσο καί σεις (ἐννοεῖται:

οἱ ἱερωμένοι), τήν θεία λατρεία καί δραματίζεται, ὅπως καί σεις, μιᾶ θεία λειτουργία πού νά τελεῖται κατά τήν ἀποστολική ἐντολή "εὐσχημόνως καί κατά τάξιν" (Α΄ Κορ 14:40), δηλαδή σύμφωνα μέ τήν ἀκριβή λειτουργική παράδοση τῆς Ἐκκλησίας μας»². Σέ ἄλλη μελέτη του ὁ ἀείμνηστος καθηγητής ἀναφέρει τά ἑξῆς γιά τή λειτουργική ἀνανέωση στήν Ὁρθόδοξη Ἐκκλησία: «Ἡ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία συνέχεται πάντοτε ἀπό τό αἶσθημα τῆς ἀγωνίας γιά τήν ἀνανέωση τῆς λατρείας της καί τό ἀντιμετωπίζει ὡς διαρκές αἶτημα. Δέν διακατέχεται ἀπό τό αἶσθημα τῆς αὐταρεσκείας καί δέν ἐπαναπέεται στήν πατραγαθία, οὔτε σύρεται ἀπό πρωτοβουλίες ξένων Ἐκκλησιῶν ἢ ἐντυπωσιάζεται ἀπό τυχόν ρεύματα ἢ καιρικά φαινόμενα»³.

Σημεῖο ἀναφορᾶς μας, λοιπόν, εἶναι καί πάλι ἡ τελετουργική ὀρθότητα, ὁ τρόπος τελέσεως καί βιώσεως τῆς Θ. Λειτουργίας, ἰδιαίτερα «τό τί ψάλλεται στή Θ. Λειτουργία, γιά τό ὅποιο καί ἀπαιτεῖται ἰδιαίτερα πρόνοια»⁴, τά σταθερά δηλαδή σημεῖα της. Τά σημάδια πού ἔχουμε, ὡστόσο, μέχρι τοῦδε δέν δείχνουν νά εἶναι καί τόσο ἐνθαρρυντικά, ὥστε νά δικαιολογεῖται ἀλλαγὴ στάσης, ὅπως φαίνεται ἀπό τίς παρακάτω, ὑποκειμενικές βέβαια, παρατηρήσεις-διαπιστώσεις,

πού ἀφοροῦν τελετουργικούς προβληματισμούς, τόσο στά τελούμενα καί ψαλλόμενα στή Θ. Λειτουργία, ὅσο καί στή συμμετοχή τοῦ λαοῦ (ἐκκλησιάσματος) σέ αὐτήν. Ἄς μᾶς συγχωρηθεῖ ἐδῶ ἡ κατάχρηση μερικῶν:

Δέν εἶναι λίγες οἱ φορές, πού σέ πανηγύρεις καί μάλιστα ἱερουργοῦντος ἀρχιερέως, μέ πολλούς συλλειτουργοῦντες ἱερεῖς καί πλῆθος κόσμου καί πολλές ἀρτοκλασίες, ἡ εὐλόγηση τῶν ἄρτων γίνεται κατά τήν ὥρα τῆς Θ. Λειτουργίας, σέ ὁποιοδήποτε σημεῖο, εἰς ἐπήκοον πάντων! Σέ κάποια περίπτωση μάλιστα πρόσφατα, σέ μιᾶ μεγάλη ἐορτή λειτουργοῦντος ἀρχιερέως, αὐτό ἔγινε κατά τήν ἀπαγγελία τοῦ Συμβόλου τῆς πίστεως στό προαύλιο τῆς ἐκκλησίας, ἀπό ἕναν ἱερέα, ἐνῶ συνεχιζόταν ἡ Θ. Λειτουργία!

Σέ ἄλλη πανηγύρη (Αὔγουστος 2007) μέ χοροστατοῦντα καί συμφάλλοντα ἀρχιερέα, κατά τήν ὥρα τῶν Διπτύχων ἀπήτησε νά εἰπωθεῖ τό Μεγαλυνάριο τοῦ ἁγίου. Στήν παρατήρηση ὅτι στήν ἐνορία μας δέν ψάλλομε Μεγαλυνάρια τῶν ἁγίων οὔτε ἐορτῶν στή Θ. Λειτουργία ἐκτός ἀπό τό τῆς Ὑπεραγίας Θεοτόκου («Ἄξιόν ἐστιν» κ.λπ.) ἀντέταξε μέ ἔμφραση: «Γνωρίζετε καλά, ἀγαπητέ μου, ὅτι δέν εἶναι ὀρθό νά καταφρονοῦμε τήν παράδοση τῶν Ἁγίων Πατέρων (sic!)». Καί φυσικά τό ἔφαλε μόνος του!

Γέρων ἱερεὺς ἐπέπληξε νεώτερον ἱερέα γιατί τόν ἄκουσε νά διαβάζει ἐκφώνως τήν Μεγάλη Ἐκτενή καί τά Κατηχούμενα τῆς Θ. Λειτουργίας: «Αὐτά λέγονται μόνο στίς Προηγιασμένες», εἶπε. – «Μά τότε γιατί ὑπάρχουν στό Ἱερατικόν;» ἀπάντησε ὁ νεώτερος. Προφανῶς ὁ ἱερέ-

ας αὐτός δέν τά ἔχει διαβάσει ποτέ οὔτε κᾶν μυστικῶς στή Θ. Λειτουργία.

Σέ κάποιο ἐνοριακό ναό λειτουργοῦσε ἀρχιερέας, ἐν ἡμέρᾳ Κυριακῇ καί ἐξέφρασε τήν ἐπιθυμία νά ψάλει ἀπό τό στασίδιό του τά Ἀντίφωνα, ὅποτε καί τοῦ δόθηκε τό Νέον Ἐγκόλπιον τοῦ Ἀναγνώστου καί Ψάλτου, τῆς Ἀποστολικῆς Διακονίας, μέ τον σελιδοδείκτη στή σελίδα τῶν Ἀντιφώνων τῶν Ψαλμῶν 91, 92 καί 94, προφανῶς γιά νά εἰπωθοῦν αὐτά, ἀφοῦ καί ἄλλοτε εἶχαν ψάλει παρουσία του. Στή θέα των ὅμως πῆγε στήν ἀπέναντι σελίδα καί ἔψαλε τήν ἐπιτομή τῶν τυπικῶν «Εὐλόγει ἡ ψυχὴ μου τὸν Κύριον..., Αἶνει ἡ ψυχὴ μου τὸν Κύριον...» κ.τ.λ.!

Ἀλλά οἱ παρατηρήσεις-ἀπορίες πληθαίνουν:

Γιατί νά μή μπορούμε στήν ἐλλαδική ἐκκλησία νά ψάλλουμε ποτέ τίς Κυριακές τά Τυπικά καί τοὺς Μακαρισμοὺς ἢ τοῦλάχιστον τά κανονικά Ἀντίφωνα τῆς Θ. Λειτουργίας (Ψαλμοὺς 91, 92 καί 94), καί ὄχι τήν ἐπιτομή τῶν Τυπικῶν μέ ἐλάχιστους στίχους; Καί διερωτᾶται κανεὶς: Γιά νά τά ἀκοῦμε καί νά τά ψάλλομε, πρέπει νά πηγαίνομε στίς Ρωσικὲς Ἐκκλησίες;

Γιατί νά μή διαβάζεται ὁ Ἀπόστολος στό μέσον τοῦ ναοῦ καί ὄχι ἀπό μιᾶ "dark corner" (σκοτεινὴ γωνιά) τοῦ ἀναλογίου, ὅπως θά ἔλεγε ὁ Σμέμαν;

Γιατί τό θυμίαμα νά γίνεται κατά τήν ἀνάγνωση τοῦ Ἀποστόλου πρὸς ὄλο τό ἐκκλησίασμα, ἐπιφέροντας πλήρη ἀκαταστασία καί ὄχι ὅπως ἀπαιτεῖ ἡ τάξις κατά τήν ψαλμωδία τοῦ Ἀλληλουαρίου, τό ὁποῖο βέβαια οὐδέποτε ψάλλεται στίς Ἐνορίες, ἐκτός τελευταῖα σέ ὀρισμένους

μητροπολιτικούς και ελάχιστους ένορεια-
κούς ναούς;

Πώς δικαιολογούνται τά «Ειρήνη σοι
τῷ ἀναγιγνώσκοντι», ἢ «τῷ ἀναγῶντι»
ἢ «τῇ ἀναγιγνωσκούσῃ» (σέ γυναικεῖα
μοναστήρια), «τῷ εὐαγγελιζομένῳ» ἢ
«τῷ εὐαγγελισαμένῳ» καί οἱ ἄλλοι πα-
ρόμοιοι προσδιορισμοί κατά τήν εὐλογία
τοῦ ἀναγνώστου καί εὐαγγελιστοῦ;

Κατά τή μνημόνευση, ἐπίσης, ὀνομάτων
στή Μεγάλη Εἴσοδο ἢ πλειοψηφία τῶν
ιερέων μνημονεύουν οἰκεῖα πρόσωπα
δικά τους καί τῶν συλλειτουργούντων ιε-
ρέων (πρεσβυτέρες, τέκνα, γονεῖς κ.τ.λ.)
καί ὅ,τι ἄλλο ἐπινοήσει ἢ φαντασία τους
ἐκείνη τή στιγμή, μή σεβόμενοι τήν τάξη
τῆς Ἐκκλησίας καί ὑποπίπτοντας στόν
κίνδυνο τῆς ἀνθρωπαρέσκειας καί συχνά

σέ γραμματικά καί συντακτικά λάθη. Τό
ἴδιο συμβαίνει καί μέ Ἀρχιερεῖς τῆς ἐλ-
λαδικῆς Ἐκκλησίας, πού ἀκούει κανεῖς
-πρός διδασκαλίαν;- ἀπό μεταδιδόμενες
Λειτουργίες: «ὑπέρ τῶν παρακολουθού-
ντων τήν ἀγίαν καί ἱερὰν μυσταγωγί-
αν ταύτην» ἢ «τῶν συλλειτουργούντων
ἡμᾶς (sic) ἱερομονάχων, ἱεροδιακόνων
καί ἱερέων», ἀγνοοῦντες πρῶτον: ὅτι στή
Θ. Λειτουργία δέν ὑπάρχουν θεατές τοῦ
μυστηρίου ἀλλά συμμετοχοί-συλλειτουρ-
γοί καί δεύτερον, ὅτι τό προβάδισμα,
κατά τήν ἀρχαίαν τάξιν μνημονεύσεως,
ἀνήκει στά ἐνοριακά καί ὄχι στά μονα-
στικά πράγματα, πλην τῶν ἀφορώντων
εἰς τά τῆς Μονῆς καί ἐν τῇ Μονῇ, ὅπου
καί ἔχουν θέση προβαδίσματος οἱ φέρο-
ντες τόν τίτλον τοῦ Ἀρχιμανδρίτου.

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ. 1. Μωσῆς μοναχός, Ἀγιορείτης, «Ἡ θεολογία τῆς γριόνας», *Σύναξη* 85 (2003) 73-74
2. Ἰ. Φουντούλης, «Ἡ Θεία Λειτουργία – Τελετουργική Θεώρηση», *Ἡ Θ. Λειτουργία*, ὅ.π., σ. 147-148. 3.
Ἰ. Φουντούλης, «Ἡ Λειτουργική Ἀνανέωση στήν Ὁρθόδοξο Ἐκκλησία. Δυνατότητες καί Ἐμπόδια», στόν
τόμο *Τελετουργικά Θέματα Β'*, Ἀθήνα 2006, σ. 47-48. 4. Ἰ. Φουντούλης, «Τελετουργική προσέγγιση
τῆς Θ. Λειτουργίας», στόν τόμο *Τό Μυστήριο τῆς Θ. Εὐχαριστίας*, Πρακτικά Γ' Πανελληνίου
Λειτουργικοῦ Συμποσίου, Ἀθήνα 2004, σ. 172.

Claude Monet, Ὁ κήπος τοῦ καλλιτέχνη στό Ζιβερνί (1900), Musée d'Orsay, Παρίσι

Τό ψεύδος τῆς πολιτικῆς

π. Δημητρίου Μπαθρέλλου

Ἐφημ. Ἰ.Ν. Αναλήψεως Ντράφι - Ἐπισκ. Καθηγητοῦ Παν. Emory

I. Καθώς βρισκόμαστε ἤδη σέ προεκλογική περίοδο, οἱ πολιτικοὶ μᾶς μιλοῦν, καὶ δέν θά πάψουν νά μᾶς μιλοῦν, συνεχῶς καὶ μονότονα γιά τήν οἰκονομία. Συγκρίνουν τούς ἑαυτούς τους μέ τούς ἀντιπάλους τους ἰσχυριζόμενοι ὅτι “τά πήγαν” ἢ ὅτι “θά τά πᾶνε” καλύτερα, διότι ἔδωσαν ἢ θά δώσουν περισσότερα χρήματα στόν “λαό”. Διατείνονται, λοιπόν, ὅτι ἀξίζουν τήν ψῆφο μας, διότι εἶναι καλύτεροι πολιτικοὶ ἀπό τούς ἀντιπάλους τους, δηλαδή, κατά βάσιν, καλύτεροι διαχειριστές τῆς οἰκονομίας. Οἱ δημοσιογράφοι παίζουν λίγο πολύ τό ἴδιο παιγνίδι. Ἡ οἰκονομία λαμβάνει τή μερίδα τοῦ λέοντος στίς δημοσιογραφικές ἀναλύσεις. Ὁ λαός, δηλαδή ὅλοι ἐμεῖς, σέ μικρότερο ἢ μεγαλύτερο βαθμό συνήθως ἀκολουθεῖ. Φαίνεται ὅτι ἔχουμε πειστεῖ ἀπό (ἢ ὅτι, ἐν πάσῃ περιπτώσει, συμφωνοῦμε μέ) τήν πολιτική καί δημοσιογραφική “προπαγάνδα”, σύμφωνα μέ τήν ὁποία τό χρήμα εἶναι τό σημαντικότερο πρᾶγμα στή ζωή, καί ἀσχολούμαστε μέ τούς πολιτικούς, ἐπειδή ὑπόσχονται νά μᾶς τό ἐξασφαλίσουν. Οἱ εὐαγγελικές προειδοποιήσεις γιά τή λατρεία τοῦ Μαρμωνᾶ ἤχουῦν συνήθως σέ ὦτα μὴ ἀκουόντων.

II. Ἐρευνες ἔχουν ἐπανειλημμένα καταδείξει ὅτι ἡ βελτίωση τῆς οἰκονομικῆς κατάστασης τῶν ἀνθρώπων ἔχει κάποια ἐπίδραση στήν αὐξηση τῆς εὐτυχίας

τους, κυρίως ὅσον ἀφορᾶ τά χαμηλότερα εἰσοδήματα. Ὡστόσο, ἀπό τή στιγμή πού θά καλύψει κανεῖς τίς βασικές του ἀνάγκες, ἡ αὐξηση τοῦ εἰσοδήματός του θά ἔχει περιορισμένη ἢ καί μηδενική ἐπίδραση στήν αὐξηση τῆς εὐτυχίας του. Συγκεκριμένα γιά τίς Ἡνωμένες Πολιτεῖες Ἀμερικῆς, σχετική ἔρευνα κατέληξε στό συμπέρασμα ὅτι ὅποιαδήποτε αὐξηση τοῦ εἰσοδήματος ἑνός ἀνθρώπου πέρα ἀπό τίς 75.000 δολάρια τόν χρόνο (πού ἀποτελοῦν, γιά τό κόστος ζωῆς τῶν ΗΠΑ, ἕνα καλό ἀλλά ὄχι ἰδιαίτερα ὑψηλό μισθό) δέν ἔχει καμμία ἀπολύτως ἐπίπτωση στήν εὐτυχία του. Παρ’ ὅλο πού ἄλλη ἔρευνα ἀνεβάζει τό ποσό αὐτό σέ ὑψηλότερα νοῦμερα, ἡ γενικότερη διαπίστωση παραμένει ὅτι ἡ αὐξηση τοῦ πλούτου δέν εἶναι ἀπαραίτητο νά συμβαδίζει ἢ νά καθορίζει ἀποφασιστικά τήν εὐτυχία τῶν ἀνθρώπων.

Σχετικό παράδειγμα ἀποτελεῖ ἡ μεγαλύτερη ἔρευνα πού ἔχει γίνει ποτέ σχετικά μέ τήν ἀνθρώπινη εὐτυχία. Ἡ ἔρευνα διεξήχθη ἀπό τό Πανεπιστήμιο τοῦ Χάρβαρντ καί παρακολούθησε τή ζωή 724 ἀνθρώπων γιά 75 περίπου χρόνια. Κατέδειξε ὅτι αὐτό πού κυρίως συνέβαλε στό νά εἶναι οἱ ἄνθρωποι εὐτυχέστεροι, υγιέστεροι, καί μακροβιότεροι ἦταν οἱ καλές σχέσεις τους μέ ἄλλους ἀνθρώπους. Οἱ ποιοτικές σχέσεις μέ τήν οἰκογένεια,

τούς φίλους, και τήν κοινότητα αποτελούν ένα από τά καλύτερα μυστικά πού εξασφαλίζουν ευτυχία, υγεία, και μακροβιότητα. Ἡ μικρότερη ἢ μεγαλύτερη ἀξιοπιστία τῶν ἐρευνῶν αὐτῶν θά ἄξιζε τοῦλάχιστον νά μᾶς προβληματίσει.

III. Τό 1686 οἱ Δανοί ἀποφάσισαν νά καθιερώσουν τήν τέταρτη Παρασκευή μετά τό Πάσχα ὡς Μεγάλη Ἡμέρα Προσευχῆς και ἐθνική ἀργία. Προφανῶς θεωροῦσαν ὅτι ἡ σχέση τους ὄχι μόνο μέ τούς συνανθρώπους τους ἀλλά πρωτίστως μέ τόν Θεό εἶναι ὅ,τι σημαντικότερο ὄχι ἀπλῶς γιά τήν ευτυχία τους ἀλλά και γιά τήν ἴδια τήν ὑπαρξή τους, ἀτομική και συλλογική. Ὅπως γράφει ἀπευθυνόμενος πρός τόν Θεό στίς Ἐξομολογήσεις του ὁ Αὐγουστίνος, ὁ μεγαλύτερος Πατέρας τῆς δυτικῆς Ἐκκλησίας, «μᾶς δημιούργησες γιά Σένα και οἱ καρδιές μας εἶναι ἀνήσυχες μέχρις ὅτου βροῦνε ἀνάπαυση σέ Σένα». Ὡστόσο, ἡ παροῦσα κυβέρνηση τῆς Δανίας φαίνεται νά ἔχει διαφορετική ἄποψη – γι' αὐτό και ἀποφάσισε πρόσφατα νά καταργήσει τήν ἀργία αὐτή, μέ σκοπό νά αὐξήσει τά φορολογικά ἔσοδα τοῦ κράτους. Δηλώνει μάλιστα ὅτι δέν πρόκειται νά ἀλλάξει τήν ἀπόφασή της παρά τίς ἔντονες διαμαρτυρίες, μεταξύ τῶν ὁποίων και ἡ μεγαλύτερη συγκέντρωση πού ἔχει γίνει στή Δανία τήν τελευταία δεκαετία. Μήπως οἱ πολιτικοί κάτι δέν ἔχουν καταλάβει καλά;

IV. Πολλές φορές οἱ πολῖτες ἰσχυρίζονται ὅτι οἱ πολιτικοί δέν λένε τήν ἀλήθεια στόν λαό, ὅτι δέν ἀποκαλύπτουν τίς πραγματικές τους προθέσεις, ὅτι δίνουν ὑποσχέσεις πού γνωρίζουν ὅτι δέν μποροῦν και δέν πρόκειται νά τηρήσουν κ.λπ. Αὐτά, ὡστόσο, εἶναι μικρά ψεύδη. Τό μεγάλο ψεῦδος εἶναι ἡ ὑπόσχεση τῆς “σωτηρίας” μέσα ἀπό τήν αὐξηση τοῦ εἰσοδήματος. Εἶναι ἡ ὑπονοούμενη ἰδέα ὅτι τό χρῆμα εἶναι σημαντικότερο ἀπό τή σχέση μέ τόν συνάνθρωπο και τόν Θεό (ἄς θυμηθοῦμε τίς σχετικές προτάσεις γιά τήν κατάργηση τῆς ἀργίας τῆς Κυριακῆς – μέ τίς συμβολικές ἀλλά και πραγματικές θρησκευτικές, οἰκογενειακές, και κοινωνικές της συνέπειες). Οἱ πολιτικοί, και μάλιστα τῶν οικονομικά ἀνεπτυγμένων κοινωνιῶν, θά προσέφεραν πολυτιμή ὑπηρεσία στούς λαούς ἐάν σταματοῦσαν τήν ἀναπαραγωγή αὐτοῦ τοῦ ψεύδους· ἐάν ὁμολογοῦσαν ὅτι ἡ διαχείριση τῆς οικονομίας ἀπέχει πολύ ἀπό τό νά ἀποτελεῖ τή σημαντικότερη παράμετρο τοῦ ἀτομικοῦ και συλλογικοῦ μας βίου· ἐάν ἔπαιναν νά μᾶς καλλιεργοῦν τήν ψευδαίσθηση ὅτι ἡ οἰκονομία θά μᾶς σώσει. Μέ τόν τρόπο αὐτό θά μᾶς διευκόλυναν νά ἀναλογιστοῦμε ὅτι Κύριος και Σωτήρας εἶναι ὁ Χριστός και ὄχι ὁ Καίσαρας – καθώς και ὅτι ἡ Ἐκκλησία, ὡς ὁ χῶρος πού διασώζει τήν κοινωνία τοῦ ἀνθρώπου μέ τόν Θεό και τόν συνάνθρωπο, ἀποτελεῖ τήν κιβωτό τῆς σωτηρίας.

Ἡ ἀληθινὴ λατρεία τοῦ Θεοῦ

Σχόλια στό Α' Ἀνάγνωσμα τῆς Ἀκολουθίας
τοῦ Ἑσπερινοῦ τῆς Μεσοπεντηκοστῆς: *Μιχ 6:1-18*

Μιλτιάδου Κωνσταντίνου

Ὁμ. Καθηγ. Α.Π.Θ. - Ἄρχ. Διδασκάλου τοῦ Εὐαγγελίου τῆς ΜτΧ Ἐκκλησίας

Ἡ Μεσοπεντηκοστή συνιστᾶ μιᾶ μεγάλη δεσποτική γιορτή, πού, ὅπως μαρτυρεῖ τό ὄνομά της, γιορτάζεται στό μέσον ἀκριβῶς τῆς περιόδου μεταξύ τῶν γιορτῶν τοῦ Πάσχα καί τῆς Πεντηκοστῆς, ἀντλώντας ἀπό αὐτές τή θεματολογία της. Καθώς ὁ ἐξελληνισμένος ἐβραϊκός τίτλος τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ, *Μεσσίας*, παραπέμπει ἡχητικά στίς ἐλληνικές λέξεις *μέσον* καί *μεσίτης*, στό μέσον τῆς παραπάνω περιόδου τιμᾶται ὁ Ἰησοῦς ὡς μεσίτης μεταξύ Θεοῦ καί ἀνθρώπων, ὡς Διδάσκαλος καί ὡς Σοφία τοῦ Θεοῦ.

Αὐτός πού στό μέσον μιᾶς μεγάλης γιορτῆς διδάσκει στόν ναό στό μέσον τῶν διδασκάλων τοῦ Ἰουδαϊσμοῦ (πβ. *Ἰω 7:14-30*) εἶναι ὁ Μεσσίας. Τό καθαρό θεολογικό θέμα καί ἡ ἔλλειψη ιστορικοῦ ὑποβάθρου τῆς γιορτῆς στέργησε ἀπό αὐτήν σήμερα τόν πανηγυρικό της χαρακτήρα, ἀλλά τή λαμπρότητά της μαρτυρεῖ ἡ ἐκλεκτή ὕμνογραφία της μέ τούς διπλοῦς κανόνες, ἔργα τῶν Θεοφάνους καί Ἀνδρέου Κρήτης καί μέ τά ἀναγνώσματά της.

Τό πρῶτο ἀνάγνωσμα τοῦ Ἑσπερινοῦ τῆς γιορτῆς συγκροτεῖται ἀπό ἐπιλεγμένα ἀποσπάσματα ἀπό τό βιβλίον τοῦ

προφήτη Μιχαῖα (4:2δ,3α-β,5· 6:2-5α,8· 5:3γ,β,δ), ὅπου ὁ Θεός, ὡς κριτής τῆς οἰκουμένης, ἐξαγγέλλει μέ μάρτυρες τά ἴδια του τά δημιουργήματα τίς ἀπαιτήσεις του ἀπό τόν λαό του ἀλλά καί ἀπό ὅλους τούς λαούς τῆς γῆς. Τό μεγαλύτερο μέρος τῶν ἀποσπασμάτων αὐτῶν προέρχεται ἀπό τήν ἀρχή τοῦ 6^{ου} κεφαλαίου τοῦ βιβλίου. Ἡ ἀκριβής χρονολόγησις τῆς προφητείας πού περιέχεται στό ἀπόσπασμα αὐτό δέν μπορεῖ νά γίνει μέ βεβαιότητα, φαίνεται ὅμως ἀρκετά πιθανό νά προέρχεται ἀπό τήν ἐποχή τοῦ βασιλεῖα Ἐζεκία πρὸς τά τέλη τοῦ 8^{ου} π.Χ. αἰ.

Σκηνικό τῆς προφητείας συνιστᾶ μιᾶ δικαστική ἀντιπαράθεση ἀνάμεσα στόν Θεό καί στόν λαό του μέ μάρτυρες βουνά, λόφους καί φαράγγια (στχ 1-2). Ὡς ἐγκαλῶν ἐμφανίζεται ὁ Θεός, τό περιεχόμενο ὅμως τῆς μήνυσης δέν θυμίζει τόσο καταγγελία ὅσο τήν ἔκφραση ἑνός παραπόνου. Μιά σειρά ἐρωτήσεων πού ἀπευθύνει ὁ Θεός πρὸς τόν λαό του καί εἰσάγονται ὅλες μέ τό ἐρωτηματικό μόριο «τί;» (στχ 3 καί 5) δείχνει ὅτι τό διακύβευμα τῆς δίκης εἶναι ἡ σχέση Θεοῦ - Ἰσραήλ, ἐπομένως στίς ἐρωτήσεις καλοῦνται νά ἀπαντήσουν καί οἱ δύο:

Λαέ μου, τί σοῦ ἔκανα, / σέ τί σέ δυσαρ-
ρέστησα / ἤ σέ τί σέ ἐνόηλησα; / Ἀπάντη-
σέ μου! ... / Ουμήσου, λαέ μου, τί σχεδί-
ασε ἐναντίον σου ὁ Βαλάκ, ὁ βασιλιάς τῆς
Μωάβ, / καί τί τοῦ ἀπάντησε ὁ Βαλαάμ,
ὁ γιός τοῦ Βεώρ, / κι ὅσα συνέβησαν ἀπό
τίς καλαμιές ὡς τά Γάλγαλα, / γιά ν' ἀπο-
καλυφθεῖ ἡ ἀγάπη τοῦ Κυρίου.

Ἡ ἀπάντηση τοῦ Θεοῦ εἶναι ἄμεση
στήν πρώτη σειρά τῶν ἐρωτήσεων πού
θέτει ἀπαντᾷ ὑπενθυμίζοντας στόν λαό
του ὅτι αὐτός τόν ἀπελευθέρωσε ἀπό τή
δουλεία τῆς Αἰγύπτου καί τόν καθοδή-
γησε κατά τίς περιπλανήσεις του στήν
ἔρημο μέ τόν Μωυσῆ, τόν Ἀαρών καί τή
Μαριάμ (στχ 4):

Ἐπειδή σ' ἔβγαλα ἀπό τή χώρα τῆς Αἰ-
γύπτου, / κι ἀπό τόν τόπο τῆς σκλαβιάς
σου σ' ἐλευθέρωσα, / καί σοῦ ἔδωσα τόν
Μωυσῆ γιά ὁδηγό σου, καί τόν Ἀαρών
καί τή Μαριάμ.

Στή δεύτερη σειρά τῶν ἐρωτήσεων
(στχ 5) οἱ ἀπαντήσεις προκύπτουν ἔμ-
μεσα, καθώς ὁ λαός καλεῖται νά ἀναλο-
γιστεῖ τούς κινδύνους πού ἀντιμετώπισε
στίς στέπες τῆς Μωάβ (Ἀρι κεφ. 22-24)
καί κατά τή διάβαση τοῦ Ἰορδάνη (Ἰησ
2:1· 3:1· 4:19-5:12).

Ἀπέναντι σέ ὅλα αὐτά ὁ λαός παραμέ-
νει ἀναπολόγητος. Τό μόνο πού μπορεῖ νά
ἰσχυριστεῖ, ὅπως προκύπτει ἀπό τή συνέ-
χεια τῆς προφητείας (στχ 6-7), εἶναι ὅτι
προσπαθεῖ νά προσεγγίσει τόν Θεό μέσα
ἀπό τήν προσφορά πλούσιων θυσιῶν:

Ἀναρωτιέστε: «Πῶς μπορῶ νά προσεγ-
γίσω τόν Κύριο, / πῶς νά πλησιάσω τόν
Ἵψιστο, τόν Θεό μου; / Μήπως νά τόν
πλησιάσω μέ ὀλοκαυτώματα, / μέ χρο-
νιάρικα μοσχάρια; / Μήπως μέ χιλιάδες

κριάρια θά μέ δεχτεῖ ὁ Κύριος / ἤ μέ μυ-
ριάδες τράγους παχεις; / Μήπως νά τοῦ
προσφέρω τά πρωτότοκά μου θυσία γιά
τίς ἀσεβεῖς μου πράξεις, / γιά τίς ἁμαρ-
τίες πού ἔχω κάνει, τῆς κοιλιᾶς μου τόν
καρπό;»

Τόσο ἀπό τίς ἐρωτήσεις τοῦ Θεοῦ ὅσο
καί ἀπό τή συνέχεια τῆς προφητείας
προκύπτει ὅτι ὁ λαός ἔχει κάποια παρά-
πονα γιά τίς προσδοκίες τοῦ Θεοῦ ἀπό
αὐτούς. Καί εἶναι ἀξιοσημείωτο ὅτι ὁ
Θεός, ὅχι μόνο δέν ἀρνεῖται νά τά συζη-
τήσῃ ἀλλά, σπεύδει πρῶτος νά μπεῖ σέ
διάλογο μέ τόν λαό του. Καί δέν εἶναι
πρώτη φορά πού τό κάνει· δέχτηκε νά
συζητήσῃ μέ τόν Ἀβραάμ τήν ἀπόφα-
σή του νά καταστρέφῃ τά Σόδομα (Γεν
18:23-33), ἀπαντᾷ μέ ὑπομονή σέ ὄλες
τίς δικαιολογίες καί τά παράπονα τοῦ
Μωυσῆ κατά τήν προετοιμασία τῆς ἐξό-
δου ἀπό τήν Αἴγυπτο (Ἐξ κεφ. 3-7) καί
καλεῖ τόν λαό του μέ τό στόμα τοῦ προ-
φήτη Ἡσαΐα «ἐλάτε νά κριθοῦμε μεταξύ
μας» (1:18). Ὁ Θεός, κατά συνέπεια, δέν
φέρνει τόν λαό του στά δικαστήρια ἐπει-
δή τόλμησε νά τόν ἀμφισβητήσῃ, ἀλλά
τόν καλεῖ νά κατανοήσῃ τό αὐτονόητο,
αὐτό πού ἀκόμα καί τά βουναί καί τά
φαράγγια μποροῦν νά δοῦν, τή σωτηρι-
ώδη παρέμβασή του στήν ἱστορία τους.

Ἰδιαίτερο ἐνδιαφέρον στήν παροῦσα
περικοπή ἔχει ἡ διαπίστωση ὅτι αὐτή
ἡ ἀπαρίθμηση τῶν ἐνεργειῶν τοῦ Θεοῦ
ὑπέρ τοῦ λαοῦ του καταλήγει στήν αἰτιο-
λόγηση «ὅπως γνωσθῇ ἡ δικαιοσύνη τοῦ
Κυρίου» (στχ 5). Εἶναι προφανές ὅτι,
ἀπέναντι στό μέγεθος τῆς προσφορᾶς
τοῦ Θεοῦ πρὸς τόν λαό του, ὁ λαός ἀδυ-
νατεῖ νά προσφέρει κάτι ἰσάξιο στόν

Θεό. Καμιά θυσία, όσο πλούσια, δαπανηρή ή και όδυνηρή ακόμα και να είναι (στχ 6-7) δέν μπορεί θεωρηθεί ότι ανταποδίδει στον Θεό κάτι ανάλογο προς τή δική του προσφορά. Έπομένως ή έννοια «δικαιοσύνη του Κυρίου» του στχ 5 δέν μπορεί να κατανοηθεί μέ νομικούς όρους, ως ένα δόγμα ανταπόδοσης, σύμφωνα μέ τό όποιο κάποιος προσφέρει και αμείβεται ανάλογα. Πρώτος ό προφήτης Άμώς θά διακηρύξει ότι ή ανήθικη συμπεριφορά των Ίουδαίων πού εκδηλώνεται μέ καταπίεση των άδυνάτων και καταπάτηση του δικαίου σηματοδοτεί απόρριψη τής Διαθήκης του Θεού μέ τον λαό του, έπομένως κάθε καταπάτηση των δικαιωμάτων των φτωχών και των άδυνάτων ισοδυναμεί μέ καταπάτηση των δικαιωμάτων του Θεού πού απορρέουν από τή Διαθήκη, όποτε ή προσφερόμενη σ' αυτόν λατρεία στοχεύει στον έξευμενισμό τής θεότητας μέ θυσίες για τήν επίτευξη άτομικών επιδιώξεων και όχι σε συνεργασία μέ τον Θεό για τήν απαλλαγή του κόσμου από τό κακό. Μιά τέτοια λατρεία του Θεού όμως ισοδυναμεί μέ ειδωλολατρία, έπομένως απορρίπτεται από τον Θεό (βλ Άμ 5:21-24).

Τόν προφήτη Άμώς θά ακολουθήσουν στη συνέχεια όλοι οί μετέπειτα προφήτες, αντιπροτείνοντας στην έσφαλμένη πεποίθηση του λαού, ότι ή συνεπής προσφορά θυσιών προς τον Κύριο του έξασφαλίζει ασφάλεια και ευημερία, τήν άσκηση τής αγάπης. «Γιατί αγάπη θέλω, όχι θυσία· γνώση Θεού άληθινή παρά όλοκαυτώματα», ββαιώνει ό Θεός μέ τό στόμα του προφήτη Ώσηέ (6:6) και τήν ίδια διαβεβαίωση θά επαναλάβει άρκε-

τούς αιώνες άργότερα ό Ίησοϋς Χριστός (Ματ 9:13), επιβεβαιώνοντας έτσι τήν αιώνια ισχύ της. Μόνο μία πραγματική σχέση του ανθρώπου μέ τον Θεό, αυτό πού στη βιβλική γλώσσα δηλώνεται μέ τον όρο «γνώση του Θεού», δίνει πραγματικό νόημα στη ζωή του ανθρώπου.

Η επίτευξη όμως μιās πραγματικής σχέσης του ανθρώπου μέ τον Θεό δέν άποτελεί ανθρώπινο επίτευγμα αλλά δωρεά τής αγάπης του Θεού. Άπέναντι σ' αυτήν τήν προσφορά τής αγάπης του Θεού μόνο μέ μία ανάλογη προσφορά αγάπης μπορεί να ανταποκριθεί ό άνθρωπος και αυτήν ακριβώς τήν άπάντηση δίνει ό Θεός στους προβληματισμούς του λαού του (στχ 8):

Δέν πληροφορηθήκατε, άνθρωποι, τί είναι καλό; / ή τί άπαιτεί από σας ό Κύριος, / παρά να άσκείτε δικαιοσύνη, να δείχνετε αγάπη / και να είστε έτοιμοι να πορεύεστε μαζί μέ τον Κύριο τον Θεό σας;

Προφανώς αυτή ή άπάντηση είναι ό λόγος τής επιλογής του συγκεκριμένου κειμένου ως αναγνώσματος σε μία γιορτή αφιερωμένη στό πρόσωπο του Ίησοϋ Χριστού ως δασκάλου των άπαιτήσεων του Θεού από τους ανθρώπους, καθώς ανάλογη άπάντηση θά δώσει και ό ίδιος όταν θά έρωτηθεί πώς μπορεί κάποιος να κερδίσει τήν αιώνιο ζωή: «αγαπήσεις Κύριον τον Θεόν σου έξ όλης τής καρδιάς σου και έξ όλης τής ψυχής σου και έξ όλης τής ισχύος σου και έξ όλης τής διανοίας σου, και τον πλησίον σου ως σεαυτόν» (Λου 10:27), συνδυάζοντας δύο χωρία από τον Νόμο του Μωυσή (Δευ 6:5 και Λευ 19:18).

Ἀνθρωπολογικές ἀνιχνεύσεις Ἁγίου Συμεών ὁ Νέος Θεολόγος

Πρωτ. Ν. Ι. Λουδοβίκου
Καθηγ. Ἀνωτάτης Ἐκκλ. Ἀκαδημίας Θεσσαλονίκης

Ὁ ἅγιος Συμεών συνεχίζει νά ζεῖ στήν ἀτμόσφαιρα αὐτῆς τῆς γιορτῆς, συνεχίζει νά γιορτάζει αὐτή τή μεγάλη του ψυχοσωματική, ἐμπειρική, ἐν Πνεύματι ἀνακάλυψη. Ἡ ψυχή καί τό σῶμα, λέει, ἀπ' τήν πολλή μου τή χαρά γίνονται ἕνα στό πλαίσιο, παρά ταῦτα, τῶν δύο οὐσιῶν αὐτῶν. Αὐτά τά δύο λοιπόν, ὅταν μεταλάβουν τοῦ Χριστοῦ καί πιοῦν τό αἷμα Του (ἐννοεῖ ἐδῶ τήν εὐχαριστιακή κοινωνία κι ὡς πρός τίς δύο τίς οὐσί-ες), πραγματικά γίνονται Θεός, μεθέξῃ. Γίνονται Θεός κατά μετοχήν καί ὁμω- μως καλοῦνται καί καλοῦνται πλέον μέ τό ὄνομα Ἐκεῖνου τοῦ ὁποίου μετέσχον κατ' οὐσίαν. Εἶναι σημαντικό ὅτι ὁ ἅγιος Συμεών συνδέει ἐδῶ αὐτή τή μεταβολή μέ τή Θεία Εὐχαριστία. Πρόκειται γιά μία μεταβολή τοῦ τρόπου τῆς ὑπάρξεως ἀνάλογη μέ τή μεταβολή τοῦ τρόπου τῆς ὑπάρξεως τοῦ εὐχαριστιακοῦ ἄρτου καί τοῦ οἴνου σέ Σῶμα καί Αἷμα Χριστοῦ. Ὅπως ἐκείνη ἡ μεταβολή εἶναι μία μεταβολή ἐν Ἁγίῳ Πνεύματι, ἔτσι κι αὐτή ἡ μεταβολή γίνεται ἐν Ἁγίῳ Πνεύματι καί οἱ δύο μεταβολές συνδέονται. Εἶναι μέσω τῆς μετοχῆς στήν Εὐχαριστία πού γίνεται αὐτή ἡ μεταβολή.

Μιλᾶμε γιά μία μετοχή, ὅμως, ἡ ὁποία ἔχει ὅλα τά χαρακτηριστικά τῆς ἐλεύθε-

ρης θελήσεως, τῆς μετανοίας, τῆς κοινωνί-ας ἀγάπης μέ τόν προσφερόμενο καί τῆς καθολικῆς δικῆς μας αὐτοπροσφορᾶς. Ὁ ἅγιος Συμεών τονίζει ὅτι διά τῆς ἐλεύθε-ρης μετοχῆς στήν Εὐχαριστία, ὁ ἄνθρω-πος ἐνδύεται τήν ἀφθαρσία, ἀποβάλλει τόν θάνατο καί προσλαμβάνει τή ζωή, καί γίνεται ἐπουράνιος. Χωρίς ἐξαυλώ-σεις, χωρίς μανιχαϊστικές οὐρανοδρομί-ες, διότι ἡ Θεία Εὐχαριστία ἀποτελεῖ τήν ἐγγύηση τῆς παρουσίας τοῦ Ἁγίου Πνεύ-ματος στόν κόσμο, τό ὁποῖο ἀκριβῶς ὡς κολυμβήθρα θεία καί φωτοειδεστάτη δέν θεραπεύει ἀπλῶς τούς πιστούς, ἀλλά τούς ἀναπλάθει ὅλους, τούς ἀνακαινίζει. Παρέχει δηλαδή αὐτή τή νέα ἐν Θεῷ ψυ-χοσωματική ὑφή καί ὑπόσταση ἡ ὁποία παραμένει εἰς τούς αἰῶνες.

Εἶναι πραγματικά σημαντικό ὅτι, ὅταν ὁ ἅγιος Συμεών ἐρωτᾶται γιά τό ποιά εἶ-ναι ἀκριβῶς ἡ εἰκόνα τῆς Βασιλείας τοῦ Θεοῦ, τήν ὁποία διαθέτουμε μέσα στήν ἐκκλησία, ἀπαντᾷ ἀνεπιφύλακτα ὅτι ἡ εἰκόνα αὐτή εἶναι: «Μετά τῶν ἀποκει-μένων ἐν τοῖς οὐρανοῖς ἀγαθῶν, αὐτό τὸ σῶμα καί αἷμα τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰη-σοῦ Χριστοῦ ἃ καθ' ἐκάστην ὀρώμεν καί ἐσθίομεν καί πίνομεν» (Βίβλος τῶν Ἠθι-κῶν, Λόγος Γ'). Αὐτά λέει, εἶναι τά ἀγα-θά τῆς Βασιλείας τοῦ Θεοῦ, πού εἰκονί-

ζονται, διαδραματίζονται ήδη μέσα στη Θεία Εὐχαριστία.

Πρὶν τελειώσουμε αὐτὴν τὴν ἀναφορά μας στὸν ἅγιο Συμεών, δὲν θὰ παραλείψω κάποια ἀπὸ τὰ κείμενά του, πού ἐπιμένουν σ' αὐτὴν τὴν ἐν Θεῷ ἐνοείδεια. Διότι ἀκριβῶς ἔχουμε νὰ κάνουμε μὲ μιά σύνθεση, ἀνασύνθεση τοῦ ἀνθρώπου εἰς τρόπον, ὥστε ὅλος ὁ ἄνθρωπος ἐν Θεῷ νὰ γίνεται ἕνας, ἕνα ὄν καὶ μιά αἴσθηση ψυχοπνευματική καὶ ἁγιοπνευματική ταυτόχρονα. Πρόκειται γιὰ μιά συγκλονιστική ὕλιστική ἐν Ἁγίῳ Πνεύματι ἀνθρωπολογία, μιά ἀπόλυτη ἔνωση ἢ ὁποία προέρχεται ἀκριβῶς ἀπὸ τὴ συνάντηση μετὰ τοῦ Θεοῦ. Καὶ τότε τὸ καθολικὸ αὐτὸ ὑποκείμενο, αἰσθάνεται, λογίζεται, νοεῖ, ἐπινοεῖ, ἐνθυμεῖται, βουλευέται, ἐπιθυμεῖ, θέλει, οὐ θέλει, προαιρεῖται, ἀγαπᾷ, μισεῖ, μ' ἕναν τρόπο, ἐνοειδῶς.

«Ἐν τῷ αὐτῷ βλέπον καὶ ἀκούον ἅμα καὶ ὁσφραϊνόμενον», ἐννοεῖται τὸν Θεό, «γευόμενον τε καὶ ἐπαφόμενον, γινώσκον, ἐπιγινώσκον, γνωρίζον τε αὐτὸ καὶ λαλοῦν» (Βίβλος τῶν Ἡθικῶν, ὁ.π.). Ἔχουμε ἐδῶ νὰ κάνουμε μὲ μιά συγκλονιστικὴ ἐνοποίηση, ὅπως τὴν περιγράφει σὲ ἄλλο σημεῖο: ὅταν ἐμφανίζεται σὲ μιά φυσιολογικὴ ψυχὴ ὁ Θεός, λέει ὁ ἅγιος

Συμεών, μὲ ὅλες τίς αἰσθήσεις βλέπεται τοῦτο τὸ καινούργιο πνευματικὸ ἀγαθόν, βλέπεται καὶ κοινωνεῖται ὁ Θεός δηλαδὴ. Βλέπεται καὶ ἀκούεται καὶ γλυκαίνει τὸ γευστικόν καὶ τὸ ὁσφραντικόν εὐωδιάζει. Ψηλαφᾶται, γνωρίζει, λαλεῖ καὶ λαλεῖται, γινώσκει, ἐπιγινώσκεται καὶ ὅ,τι γινώσκει νοεῖται.

Πρόκειται γιὰ μιά ἀπόλυτη ψυχοσωματικοαισθητικὴ κοινωνία ἀνθρώπου καὶ Θεοῦ. Αὐτὸ εἶναι τὸ θαῦμα τῆς ἐνσάρκωσης. Δὲν πρόκειται δηλαδὴ γιὰ μιά ἀλλαγὴ στά ἤθη, στὸν χαρακτήρα, ἀλλὰ γιὰ μιά μεταβολὴ τοῦ εἶναι μου, συγκλονιστικὴ, ὅπου μαθαίνω νὰ ὁσφραίνομαι, νὰ μυρίζω, νὰ ἀγγίζω, νὰ ἀκουμπῶ, νὰ θυμώνω, νὰ μιλῶ, νὰ ἐρωτεύομαι, νὰ γνωρίζω, νὰ λαλῶ, «ἐν τῷ Θεῷ». Αὐτὸ ἀποτελεῖ μεγάλο “σκάνδαλο” γιὰ κάθε φιλοσοφία τοῦ ὑποκειμένου. Διότι ἢ οὐσία τοῦ ὑποκειμένου αὐτοῦ δὲν βρίσκεται πουθενά, οὔτε στὴν ψυχὴ, οὔτε στὸν νοῦ, οὔτε στὸν λόγο, οὔτε στὴν αἴσθηση, ἀλλὰ στό “Ἐν ὅλων αὐτῶν, στό μυστήριον δηλαδὴ τῆς καθολικῆς ἐνοείδειάς του, τὸ ὁποῖο συμβαίνει ἐν Θεῷ καὶ μᾶς παρὰ πέμπει εὐθέως στά ἔσχατα. Κι ἔτσι κατένας μονοφυσιτισμός, ὄντολογικὸς ἢ λειτουργικὸς, δὲν μπορεῖ νὰ δικαιολογηθεῖ.

Vincent van Gogh, "Ἴριδες (1889), Getty Museum, Λὸς Ἄντζελες, Η.Π.Α.

Ἡ ταυτότητα τῆς Ἐκκλησίας, ΜΗ΄ Περί Ἀγγέλων, Γ΄

Δημήτρη Μαυρόπουλου

Ὁ Ἄγγελος τοῦ Θεοῦ

Ἐκτός ἀπό τίς αἰνιγματικές παρουσίες Ἀγγέλων, γιά τίς ὁποῖες ἀναφερθήκαμε στά δύο προηγούμενα ἀρθρίδια, ἡ Ἁγία Γραφή ἀναφέρει καί ἕναν Ἄγγελο τοῦ Θεοῦ πού εἶναι ὁ ἴδιος ὁ Θεός, καί ὁ ὁποῖος ἐμφανίζεται εἴτε ὡς φωνή εἴτε ὡς εἰκόνα ἀντιληπτές στίς αἰσθήσεις, εἴτε ὡς ἐνδιάθετη αἴσθηση, συνθήκες πού ὁ ἀπόστολος Παῦλος περικλείει στήν ἔκφραση «φῶς οἰκῶν ἀπρόσιτον» (Α΄ Τιμ 6,16).

Στήν Παλαιά Διαθήκη μνημονεύεται ἡ παρουσία ἑνός Ἀγγέλου πού μεταφέρει καί ἀποκαλύπτει στούς φίλους τοῦ Θεοῦ, τούς Προφῆτες, τή θεία βούληση, γι' αὐτό καί ὀνομάζεται «Μεγάλης βουλῆς Ἄγγελος». Ἡ ὀνομασία καταγράφεται σέ προφητεία τοῦ Ἡσαΐα, μέ τήν ὁποία ἀναγγέλλεται ἡ μέλλουσα σωτηρία τῶν ἀνθρώπων: «Ὅτι παιδίον ἐγενήθη ἡμῖν, υἱὸς καί ἐδόθη ἡμῖν, οὗ ἡ ἀρχὴ ἐγενήθη ἐπὶ τοῦ ὤμου αὐτοῦ, καί καλεῖται τὸ ὄνομα αὐτοῦ μεγάλης βουλῆς ἄγγελος, θαυμαστός σύμβουλος, Θεὸς ἰσχυρός, ἐξουσιαστής, ἄρχων εἰρήνης, πατὴρ τοῦ μέλλοντος αἰῶνος» (Ἠσ 9,6). Ἡ προφητεία αὐτή, πού διαβάζεται στίς Ἀκολουθίες τῶν Ὁρῶν (9^η ὥρα) καί τοῦ Ἑσπερινοῦ τῶν Χριστουγέννων, ἀποτυπώθηκε καί στήν ὑμνολογία τῆς ἑορτῆς, συγκεκριμένα στό Θεοτοκίό τῆς δ' ὠδῆς τῆς παρα-

μονῆς τῶν Χριστουγέννων («Ὑπερτέρα τῶν Ἀγγέλων ἐγένου Πανύμνητε, τοῦ Πατρὸς γεννήσασα, βουλῆς μεγάλης τὸν Ἄγγελον, ἄνθρωπον γενόμενον, διὰ πολλὴν εὐσπλαγχνίαν, τὸν φιλόανθρωπον»), στόν Εἰρμό τῆς ε' ὠδῆς τῶν Χριστουγέννων («Θεὸς ὢν εἰρήνης, Πατὴρ οἰκτιρμῶν, τῆς μεγάλης Βουλῆς σου τὸν Ἄγγελον, εἰρήνην παρεχόμενον ἀπέστειλας ἡμῖν· ὅθεν θεογνωσίας πρὸς φῶς ὀδηγηθέντες, ἐκ νυκτὸς ὀρθρίζοντες, δοξολογοῦμέν σε φιλόανθρωπε»), σέ τροπάριο τῆς ς' ὠδῆς τῶν Χριστουγέννων («Νέον ἐξ Ἀδάμ παιδίον φυράματος ἐτέχθη Ἰῴος, καί πιστοῖς δέδοται· τοῦ δὲ μέλλοντος οὗτός ἐστιν αἰῶνος Πατὴρ καί Ἄρχων, καί καλεῖται τῆς μεγάλης Βουλῆς Ἄγγελος· οὗτος ἰσχυρὸς Θεὸς ἐστι, καί κρατῶν ἐξουσία τῆς κτίσεως»). Πρόκειται γιὰ τὸν Ἰῴο καί Λόγο τοῦ Θεοῦ, ὁ ὁποῖος, ὡς ἄσαρκος Λόγος, ἐνεργεῖ καθ' ὅλη τή διαδρομὴ τῆς θείας Οἰκονομίας, μέχρι νὰ ἐμφανιστεῖ στήν ἱστορία ὡς σαρκωθείς Λόγος, ὡς Ἰησοῦς Χριστός. Δεχόμεστε, ἄλλωστε, ὅτι ὁ Ἰῴος ὡς ἄσαρκος Λόγος εἶναι αὐτός πού ἐμφανίζεται στούς Προφῆτες καί μεταφέρει τὸ θέλημα τῆς ὅλης θεότητος, δηλαδή τῆς Ἁγίας Τριάδος. Ὅλες οἱ θεοφάνειες τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης ἐνεργοῦνται ἀπὸ τὸν ἄσαρκο Λόγο. Καί κάθε φορά πού διαβάζουμε τήν ἔκ-

φραση «εἶπεν ὁ Θεός», ἀντιλαμβανόμεστε (ἢ θά πρέπει νά ἀντιλαμβανόμεσθε) τήν παρουσία τοῦ ἄσαρκου Υἱοῦ.

Αὐτός ὁ «Μεγάλης βουλῆς Ἴγγελος» ταυτίζεται μέ τήν οὐράνια ὑπαρξη πού στήν ἑβραϊκή βίβλο ὀνομάζεται Μαλάκ Γιαχβέ (mal'akh Yiahve) καί ἐμφανίζεται νά ἐκπροσωπεῖ τόν Θεό ὡς ὁ Θεός, μιλώντας σέ πρῶτο πρόσωπο ὅταν ἀποκαλύπτεται στους ἀνθρώπους, δηλαδή μιλάει ὡς νά εἶναι ὁ ἴδιος ὁ Θεός. Στή μετάφραση τῶν Ὁ' αὐτή ἡ οὐράνια ὑπαρξη ἀπαντᾶται ὡς «ὁ Παῖς Κυρίου» (Ἐβεδ Γιαχβέ), μέ χαρακτηριστικές τίς ἀναφορές κυρίως στό βιβλίο τοῦ Ἡσαΐα. Τελικά πρόκειται γιά τόν Υἱό καί Λόγο τοῦ Θεοῦ ὡς διαρκῶς παρόντα στήν ἱστορία τοῦ Ἰσραήλ καί ἀποκαλυφθέντα ὡς ἐνανθρωπήσαντα Λόγο, κατά τίς διατυπώσεις τοῦ ἀποστόλου Ἰωάννη στό προοίμιο τοῦ εὐαγγελίου του: «Ἐν ἀρχῇ ἦν ὁ Λόγος, καί ὁ Λόγος ἦν πρὸς τόν Θεόν, καί Θεός ἦν ὁ Λόγος. Οὗτος ἦν ἐν ἀρχῇ πρὸς τόν Θεόν. Πάντα δι' αὐτοῦ ἐγένετο, καί χωρὶς αὐτοῦ ἐγένετο οὐδὲ ἓν ὃ γέγονεν. Ἐν αὐτῷ ζωὴ ἦν, καί ἡ ζωὴ ἦν τὸ φῶς τῶν ἀνθρώπων. Καί τὸ φῶς ἐν τῇ σκοτίᾳ φαίνει, καί ἡ σκοτία αὐτὸ οὐ κατέλαβεν» (Ἰωάν 1,1-5)· ἐπίσης: «Καί ὁ Λόγος σὰρξ ἐγένετο καί ἐσκήνωσεν ἐν ἡμῖν, καί ἐθεασάμεθα τὴν δόξαν αὐτοῦ, δόξαν ὡς μονογενοῦς παρὰ πατρός, πλήρης χάριτος καί ἀληθείας» (αὐτ. 1,14). Ἄλλωστε καί ὁ ἀπόστολος Παῦλος μᾶς διαφωτίζει ὡς πρὸς τήν ταυτότητα τοῦ Παιδός Κυρίου: «Πρὸς τίνα δὲ τῶν ἀγγέλων εἶρηκέ ποτε· κάθου ἐκ δεξιῶν μου ἕως ἂν θῶ τοὺς ἐχθρούς σου ὑποπόδιον τῶν ποδῶν σου; (Ἐβρ 1,13).

Κλασικό, ὡς πρὸς τό θέμα πού διαπραγματεύομαστε, εἶναι τό περιστατικό τῆς λεγόμενης φιλοξενίας τοῦ Ἀβραάμ: «Ἦφθη δὲ αὐτῷ ὁ Θεὸς πρὸς τῇ δρυὶ τῇ Μαμβροῦ, καθημένου αὐτοῦ ἐπὶ τῆς θύρας τῆς σκηνῆς αὐτοῦ μεσημβρίας. Ἀναβλέψας δὲ τοῖς ὀφθαλμοῖς αὐτοῦ εἶδε, καί ἰδοὺ τρεῖς ἄνδρες εἰστήκεισαν ἐπάνω αὐτοῦ· καί ἰδὼν προσέδραμεν εἰς συνάντησιν αὐτοῖς ἀπὸ τῆς θύρας τῆς σκηνῆς αὐτοῦ καί προσεκύνησεν ἐπὶ τὴν γῆν. Καί εἶπε· κύριε, εἰ ἄρα εὗρον χάριν ἐναντίον σου, μὴ παρέλθῃς τὸν παιδά σου· ληφθήτω δὴ ὕδωρ, καί νιψάτωσαν τοὺς πόδας ὑμῶν, καί καταψύξατε ὑπὸ τὸ δένδρον καί λήψομαι ἄρτον, καί φάγεσθε, καί μετὰ τοῦτο παρελεύσεσθε εἰς τὴν ὁδὸν ὑμῶν, οὗ ἔνεκεν ἐξεκλίνατε πρὸς τὸν παιδά ὑμῶν. Καί εἶπαν· οὕτω ποιήσον, καθὼς εἶρηκας» (Γεν 18,1-5). Στήν περιγραφή αὐτῆ καταγράφεται καί ἡ ἐπαγγελία τοῦ Θεοῦ πρὸς τὸν Ἀβραάμ γιά τὴ γέννηση τοῦ υἱοῦ τοῦ Ἰσαάκ, πού σημαίνει τήρηση τῆς ὑποσχέσεως τοῦ Θεοῦ ὅτι ὁ Ἀβραάμ θά γίνῃ γενάρχης λαῶν καί ἀπὸ τῆς γενιάς του θά προέλθῃ ἡ σωτηρία τοῦ κόσμου: «Εἶπε δέ· ἐπαναστρέφω ἧξω πρὸς σέ κατὰ τὸν καιρὸν τοῦτον εἰς ὥρας, καί ἔξει υἱὸν Σάρρα ἡ γυνὴ σου. Σάρρα δὲ ἤκουσε πρὸς τῇ θύρᾳ τῆς σκηνῆς, οὕσα ὀπισθεν αὐτοῦ» (αὐτ. 18,10). Σημειώνω ἐπιπλέον ὅτι στήν εἰκονογραφικὴ ἀποτύπωση τοῦ ἐπεισοδίου τῆς φιλοξενίας τοῦ Ἀβραάμ ὁ ὁμιλῶν ἄγγελος ὡς Δοῦλος Θεοῦ ἢ Παῖς Κυρίου εἶναι ἡ μεσαία μορφή τῆς εἰκόνας. Προσθέτω ἐπίσης ὅτι ἡ «Φιλοξενία τοῦ Ἀβραάμ» εἶναι ἡ μόνη ἀποδεκτὴ εἰκόνα ἀπεικόνισης τῆς Ἁγίας Τριάδος στήν εἰκονογραφικὴ παράδοση

τῆς Ἐκκλησίας. Ὁμολογες ἐμφανίσεις πού ἀφοροῦν τόν Υἱό τοῦ Θεοῦ ὡς παρόντα στήν ἱστορία τοῦ Ἰσραήλ, σύμφωνα μέ πατερικές ἐξηγήσεις, εἶναι, ἐνδεικτικά, καί οἱ ἐξῆς: α) Ἐμφάνιση κατά τήν ἀποκαλούμενη θυσία τοῦ Ἰσαάκ ἀπό τόν πατέρα του Ἀβραάμ: «Καί ἐκάλεσεν αὐτόν ἄγγελος Κυρίου ἐκ τοῦ οὐρανοῦ καί εἶπεν· Ἀβραάμ, Ἀβραάμ. Ὁ δὲ εἶπεν· ἰδοὺ ἐγώ. Καί εἶπε· μὴ ἐπιβάλης τὴν χεῖρά σου ἐπὶ τὸ παιδάριον μηδὲ ποιήσης αὐτῷ μηδέν· νῦν γὰρ ἔγνω, ὅτι φοβῆ σὺ τὸν Θεόν καί οὐκ ἐφείσω τοῦ υἱοῦ σου τοῦ ἀγαπητοῦ δι' ἐμέ» (Γεν 22,11-12). β) Ἐμφάνιση στήν φλεγόμενη καί μὴ καιόμενη βάτο: «᾿Ωφθη δὲ αὐτῷ [τῷ Μωυσῆ] ἄγγελος Κυρίου ἐν πυρὶ φλογὸς ἐκ τοῦ βάτου, καί ὄρα ὅτι ὁ βάτος καίεται πυρὶ, ὁ δὲ βάτος οὐ κατεκαίετο» (Ἐξοδ 3,2-5). γ) Κατά τήν ἐξαγγελία τῆς ὑπόσχησης ὅτι θά ὀδηγήσει ὁ Θεός τόν λαό στή νέα πατρίδα: «Καί ἰδοὺ ἐγὼ ἀποστέλλω τόν ἄγγελόν μου πρὸ προσώπου σου, ἵνα φυλάξῃ σε ἐν τῇ ὁδῷ, ὅπως εἰσαγάγῃ σε εἰς τὴν γῆν, ἣν ἠτοίμασά σοι. Πρόσεχε σεαυτῷ καί εἰσάκουε αὐτοῦ καί μὴ ἀπείθει αὐτῷ· οὐ γὰρ μὴ ὑποστείληταί σε, τὸ γὰρ ὄνομά μου ἐστίν ἐπ' αὐτῷ» (αὐτ. 23,20-21). δ) Συνάντηση Μωυσῆ καί Θεοῦ ἐπὶ τοῦ ὄρους Σινᾶ, ὅταν ὁ πρῶτος ζητάει νά δεῖ τό πρόσωπο τοῦ Θεοῦ: «Καί εἶπεν [ὁ Θεός]· οὐ δυνήσῃ ἰδεῖν τὸ πρόσωπόν μου· οὐ γὰρ μὴ ἴδῃ ἄνθρωπος τὸ πρόσωπόν μου καί ζήσεται» (αὐτ. 33,20).

Αὐτός ὁ «Μεγάλῃς βουλήσ Ἄγγελος», ἢ «Παῖς Κυρίου», ἢ «Δοῦλος Κυρίου», θά περάσει καί ὡς ἔκφραση «Ἄγγελος

Κυρίου» στήν *Καينὴ Διαθήκη*, στίς ἐξῆς, ἐνδεικτικά, περιπτώσεις: α) Κατά τήν ἀποκάλυψη στόν μνηστορα Ἰωσήφ γιά τή θαυματουργική ἐγκυμοσύνη τῆς Παρθένου Μαρίας: «... ἰδοὺ ἄγγελος Κυρίου κατ' ὄναρ ἐφάνη αὐτῷ λέγων· Ἰωσήφ υἱὸς Δαυΐδ, μὴ φοβηθῆς παραλαβεῖν Μαριάμ τὴν γυναῖκά σου, τὸ γὰρ ἐν αὐτῇ γεννηθὲν ἐκ πνεύματός ἐστίν ἁγίου» (Ματθ 1,20). β) Κατά τήν καθοδήγηση τοῦ Ἰωσήφ νά διαφυλάξῃ τή ζωὴ τοῦ βρέφους Ἰησοῦ ἀπὸ τὴν ἐπιβουλή τοῦ Ἡρώδη: «Ἀναχωρησάντων δὲ αὐτῶν [τῶν Μάγων] ἰδοὺ ἄγγελος Κυρίου φαίνεται κατ' ὄναρ τῷ Ἰωσήφ λέγων· Ἐγερθεῖς παράλαβε τὸ παιδίον καί τὴν μητέρα αὐτοῦ καί φεῦγε εἰς Αἴγυπτον, καί ἴσθι ἐκεῖ ἕως ἂν εἶπω σοι· μέλλει γὰρ Ἡρώδης ζητεῖν τὸ παιδίον τοῦ ἀπολέσαι αὐτό» (αὐτ. 2,13). γ) Κατά τήν ἀποκάλυψη στόν Ζαχαρία, τόν ἄνδρα τῆς Ἐλισάβετ, ὅτι θά γεννηθεῖ ὁ Ἰωάννης ὁ Πρόδρομος: «᾿Ωφθη δὲ αὐτῷ ἄγγελος Κυρίου ἐστὼς ἐκ δεξιῶν τοῦ θυσιαστηρίου τοῦ θυμιάματος. Καί ἐταράχθη Ζαχαρίας ἰδὼν, καί φόβος ἐπέπεσεν ἐπ' αὐτόν. Εἶπε δὲ πρὸς αὐτόν ὁ ἄγγελος· Μὴ φοβοῦ, Ζαχαρία· διότι εἰσηκούσθη ἡ δέησίς σου, καί ἡ γυνή σου Ἐλισάβετ γεννήσει υἱόν σοι, καί καλέσεις τὸ ὄνομα αὐτοῦ Ἰωάννην» (Λουκ 1,11-13). δ) Κατά τή Γέννηση τοῦ Ἰησοῦ: «Καί ποιμένες ἦσαν ἐν τῇ χώρᾳ τῇ αὐτῇ ἀγραυλοῦντες καί φυλάσσοντες φυλακὰς τῆς νυκτὸς ἐπὶ τὴν ποίμνην αὐτῶν. Καί ἰδοὺ ἄγγελος Κυρίου ἐπέστη αὐτοῖς καί δόξα Κυρίου περιέλαμψεν αὐτούς, καί ἐφοβήθησαν φόβον μέγαν» (αὐτ. 2,9).

Τό «Τριήμερο» τῆς Μεγάλης Τεσσαρακοστῆς

Παναγιώτη Ἰ. Σκαλτσῆ

Καθηγητοῦ Θεολογικῆς Σχολῆς Α.Π.Θ.

Ἑρώτηση: Σέ παλαιά Τυπικά ὑπάρχει διάταξη πού προβλέπει «Τριήμερο» ἀσιτίας καί ἀποσίας (πλήρη δηλαδή ἀποχή ἀπό τροφή καί νερό) κατά τήν Α' Ἑβδομάδα τῶν Νηστειῶν - Μεγάλης Τεσσαρακοστῆς. Ἀπό πότε μαρτυρεῖται αὐτή ἡ παράδοση καί γιατί;

π. Γ.Δ.

α) Τό «Τριήμερο» ἀσιτίας καί ἀποσίας στήν ἀρχή τῆς Μεγάλης Τεσσαρακοστῆς εἶναι πράγματι παλαιότατη παράδοση. Ἀπό τίς πρῶτες μαρτυρίες, ἄν ὄχι ἡ ἀρχαιότερη, εἶναι αὐτή πού καταγράφεται σέ Γεωργιανό Συναξάριο (Τυπικό) μεταφρασμένο ἀπό τά ἑλληνικά στά γεωργιανά ὑπό τοῦ ἡγουμένου τῆς Ἱερᾶς Μονῆς τῶν Ἰβήρων ὀσίου Γεωργίου τοῦ Μεταφραστοῦ († 1065). Τό ἐν λόγῳ Τυπικό, σύμφωνα μέ τήν πληροφορία τοῦ πρωθυερέα Κορνηλίου Κεκελίτζε, διασώζεται στό ὑπ' ἀριθμ. 193 χειρόγραφο τοῦ 11^{ου} αἰ. πού στις ἀρχές τοῦ 20^{ου} αἰ. βρισκόταν στό τότε Ἐκκλησιαστικό Μουσεῖο Τιφλίδος¹.

Τό ὡς ἄνω γεωργιανό Συναξάριο-Τυπικό, πού διασώζει προφανῶς παλαιότερη παράδοση, ἀναφερόμενο στήν πρώτη ἑβδομάδα τῶν Νηστειῶν σημειώνει τά ἑξῆς: «Τῆ Δευτέρᾳ τῆς πρώτης ἑβδομάδος τῶν Νηστειῶν. Διά τήν παράκλησιν τῶν ἀδελφῶν ἀρχόμεθα τοῦ ὄρθρου βραδύτερον... Εἰς τήν ἀρχήν τῆς Ἑννάτης Ὁρας σημαίνουσιν διὰ τὸν Ἑσπερινόν... [Εἰς τὸ τέλος τῆς ἀκολουθίας λέγει] ὁ ἱε-

ρεύς: "Εὐλογία Κυρίου ἔστω μετὰ πάντων ὑμῶν". Αὐτῆ τῆ ἡμέρα οὐδεὶς ἐσθίει, ἐξαιρέσει τῶν νοσοῦντων, διὸ οὔτε ἡ τράπεζα ἀνοίγεται...² Τῆ Τρίτῃ τῆς πρώτης ἑβδομάδος τῶν Νηστειῶν... Οὕτω τελεῖται ὁ ὄρθρος εἰς πάσας τὰς ἡμέρας τῆς Μεγάλης Τεσσαρακοστῆς. Τῆ Δευτέρᾳ οὐκ ἐσθίομεν, τῆ Τρίτῃ ὅσοι βούλονται εἰσέρχονται εἰς τήν τράπεζαν καὶ ἐσθίουσιν ἄρτον μετὰ θερμοῦ ὕδατος. Τῆ Τετάρτῃ ἡ τράπεζα οὐκ ἀνοίγεται. Τῆ Πέμπτῃ ὅσοι βούλονται λαμβάνουσι ἄρτον μετὰ θερμοῦ ὕδατος. Τῆ Παρασκευῆ, μετὰ τὸ πέρας τῆς Ἑννάτης Ὁρας καὶ τῶν Τυπικῶν, σημαίνουσι διὰ τὸν Ἑσπερινόν, διὰ τὸ μέλλειν τελεσθῆναι τὴν Λειτουργίαν τῶν Προηγιασμένων Δώρων»³.

Ἡ ὡς ἄνω νηστευτικὴ πρακτικὴ, πού ξεπερνᾷ καὶ τὸ «Τριήμερο», δέν εἶναι βεβαίως κάτι πού προβλέπεται ἀπὸ ὅλα τά Τυπικά. Σέ κάθε περίπτωση τὸ γεγονὸς αὐτὸ ἐκφράζει τὴν τάση αὐστηρότερης νηστείας κατὰ τὴν ἔναρξιν τῆς Μεγάλης Τεσσαρακοστῆς, τότε δηλαδή πού ὑποδεχόμεσθε «τῶν Νηστειῶν τὸ χάρισμα, ὡς θεοδώρητον καιρὸν τῆς μετανοίας»⁴, τὴν

περίοδο πού, ὅπως σημειώνει ὁ ἅγιος Θεόδωρος ὁ Στουδίτης, «τὸ πρωτεῖον ἔχει τῆς ἀσκήσεως» καὶ «καθάρσιον γὰρ τοῦ παντὸς ἐνιαυτοῦ οἱ ἅγιοι πατέρες ἡμῶν τάσδε τὰς ἡμέρας διηγορεύεασιν»⁵. Στὴν ἀρχὴ τοῦ σταδίου τῶν ἀρετῶν εἶναι ἴσως πῶς εὐκόλο νὰ ἀσκηθεῖ κανεὶς ἐντονότερα, μὲ «τριήμερα» ἢ «τετραήμερα» νηστευτικά παλαιήματα. Κάτι ἀνάλογο γινόταν στὴν ἀρχαία Ἐκκλησία ἀπὸ τοὺς ἐτοιμαζόμενους γιὰ νὰ βαπτισθοῦν τὸ Πάσχα. Ἡ προεόρτιος-προβαπτισματικὴ νηστεία, ἀπὸ τὸν 2^ο ἕως τὸν 4^ο μ.Χ. αἰ., μὲ ἐπίκεντρο τὴ Μεγάλῃ Παρασκευῇ καὶ τὸ Μέγα Σάββατο, διαρκοῦσε μία ἢ δύο ἢ καὶ περισσότερες ἡμέρες, μὲ πληρῆ ἀσιτία καὶ ἀποσία⁶. Δέν εἶναι μάλιστα καθόλου ἀπίθανο τὰ δύο αὐτὰ νηστευτικά πρότυπα, τὸ πρὸ τοῦ Πάσχα δηλαδή καὶ αὐτὸ στὴν ἀρχὴ τῆς Μεγάλῃς Τεσσαρακοστῆς, νὰ συνδέονται.

β) Ἰδιαίτερο ἐνδιαφέρον ἐπίσης ἔχει τὸ γεγονός ὅτι τὸ «Τριήμερο» ἢ καὶ «Τετραήμερο» αὐστηρότερης νηστείας κατὰ τὴν Α΄ ἐβδομάδα τῶν Νηστειῶν ἐπηρέασε τὴν παράδοση μὴ τέλεσης Προηγιασμένης μέχρι τὴν Τετάρτη τῆς Α΄ τῶν Νηστειῶν. Σχετικὴ διάταξη ὑπάρχει στὸ Τυπικὸ τοῦ Ἁγίου Σάββα καὶ διασώζεται μέχρι σήμερα στὸ Τριῶδιο⁷. Ἡ διάταξη αὐτὴ πού προβλέπεται τῇ Δευτέρᾳ τῆς Α΄ ἐβδομάδος στὸ λυχνικὸ (ἐσπερινό) ἔχει ὡς ἐξῆς: «Αὕτη ἢ ἀκολουθία γίνεται τοῦ λυχνικοῦ μὴ οὔσης Προηγιασμένης. Οὐ γὰρ παρελάβομεν ποιεῖν Προηγιασμένην μέχρι τῆς Τετράδος διὰ τὸ νηστεύειν ἐκ παραδόσεως πᾶσαν τὴν ἀδελφότητα. Οἱ δυνάμενοι μεινάτωσαν νήστεις ἕως τῆς Παρασκευῆς»⁸.

Τὸ ἔθος νὰ τελεῖται ἡ πρώτη Προηγιασμένη τὴν Τετάρτη τῆς Α΄ τῶν Νηστειῶν διατηρεῖται μέχρι σήμερα, προφανῶς λόγω τῆς αὐστηρῆς νηστείας τοῦ πρώτου διημέρου. Ἡ τάξη ὅμως ὡς πρὸς τὸ θέμα αὐτὸ δέν ἦταν πάντοτε ἡ ἴδια. Ἡ παλαιότερη π.χ. μαρτυρία περὶ τοῦ χερουβικοῦ τῆς Προηγιασμένης «Νῦν αἱ δυνάμεις ...», πού ὑπάρχει στὸ Πασχάλιο Χρονικό, μᾶς πληροφορεῖ περὶ τῆς ψαλμωδίας τοῦ ὕμνου αὐτοῦ τὴν Καθαρά Δευτέρα⁹. Σύμφωνα ἐπίσης μὲ τὸν 52^ο κανόνα τῆς Στ΄ Οἰκουμενικῆς Συνόδου ἢ Προηγιασμένη ἐτελεῖτο «ἐν πάσαις ταῖς τῆς ἁγίας Τεσσαρακοστῆς τῶν νηστειῶν ἡμέραις, παρεκτὸς Σαββάτου καὶ Κυριακῆς καὶ τῆς τοῦ Εὐαγγελισμοῦ ἡμέρας»¹⁰. Κατὰ τὸ Τυπικὸ τῆς Εὐεργέτιδος (11^{ος} αἰ.) ἡ μόνη ἡμέρα πού δέν λειτουργεῖται εἶναι ἡ Καθαρά Δευτέρα. Ὅλες τὶς ἄλλες ἡμέρες, ἐκτὸς Σαββάτου καὶ Κυριακῆς, τελεῖται ἡ Λειτουργία τῶν Προηγιασμένων Δώρων¹¹. Ἄλλο Τυπικὸ τοῦ 13^{ου} αἰ. σημειώνει ὅτι ἡ Προηγιασμένη δέν τελεῖται μὲν Δευτέρα καὶ Τρίτη τῆς Α΄ Νηστειῶν, ἀλλὰ τελεῖται τὶς τρεῖς ἐπόμενες ἡμέρες: «Πρόσχες, ὦ ἱερεῦ, ἵνα φυλάξης προηγιασμένα τρία διὰ τὴν Λειτουργίαν τῶν Προηγιασμένων, ἣν μέλλεις λειτουργῆσαι ταῖς τρισὶ τῆς ἐβδομάδος ταύτης ἡμέραις, τετράδι, Πέμπτη καὶ Παρασκευῇ· τῇ γὰρ δευτέρᾳ καὶ τρίτῃ τῆς πρώτης τῶν Νηστειῶν ἐβδομάδος οὐδόλως λειτουργοῦμεν προηγιασμένα διὰ τὴν πρόφασιν ἀγαθὴν καὶ εὐάρμοστον»¹².

Ἡ ἀγαθὴ καὶ εὐάρμοστος πρόφασιν ἐξ αἰτίας τῆς ὁποίας δέν τελεῖται Προηγιασμένη στὴν ἀρχὴ τῆς πρώτης ἐβδομάδος τῶν Νηστειῶν, μέχρι καὶ σήμερα, εἶναι

προφανώς ή δι' άσιτίας και άποσίας διήμερος, τριήμερος ή και τετραήμερος ακόμη νηστεία. Τό νηστευτικό αυτό πρότυπο, πού σήμερα καθιερώθηκε να ονομάζεται «Τριήμερο», έπηρέασε τή λειτουργική πράξη και βρίσκει τήν ιστορική του δικαίωση στην πρό του Πάσχα διήμερη ή

και τριήμερη βαπτισματική νηστεία από τον 2^ο μόλις μ.Χ. αϊ.¹³, αλλά και στή μοναστική παράδοση, γνωστή τουλάχιστον από τον 11^ο αϊ., να τηρείται αυστηρότερη νηστεία στις δύο, στίς τρεις ή και στίς τέσσερεις ακόμη ημέρες τής πρώτης εβδομάδος των Νηστειών.

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ. 1. Κορηήλιος Κεκελίτζε, *Λειτουργικά γεωργιανά μνημεία στίς βιβλιοθήκες τής Πατρίδος*, Τιφλίδα 1908. 2. Αύτ., σ. 275-276. 3. Αύτ., σ. 277. 4. Τροπάριο ά' ώδης τριωδίου Κανόνα Δευτέρας τής Α' Έβδομάδας των Νηστειών. 5. Θεοδώρου Στουδίτου, *Κατήχησις* 99, *Παραινετικός εις τήν είσοδον τής άγίας Τεσσαρακοστής, και περι δευτέρας παρουσίας, στό Μεγάλη Κατήχησις* (Βιβλίον δεύτερον), Θεσσαλονίκη: Όρθόδοξος Κυψέλη 1987, σ. 387. 6. Εύσεβίου Καισαρείας, *Εκκλησιαστική Ιστορία* 5, 24, ΒΕΠΕΣ 19, 343. Βλ. και Παναγιώτης Ί. Σκαλτσής, «Η προβαπτισματική νηστεία», στό *Λειτουργικές Μελέτες Ι*, Θεσσαλονίκη: Πουρναράς 2007, σ. 85-98. 7. Βλ. π. Κωνσταντίνος Παπαγιάννης, *Σύστημα Τυπικού*, Άθήνα: Άποστολική Διακονία 2006, σ. 608-609. Βλ. και *Δίπτυχα τής Έκκλησίας τής Ελλάδος 2023*, σ. 124-128. 8. *Τυπικόν τής Έκκλησιαστικής Άκολουθίας τής έν Ίεροσολύμοις άγίας Λαύρας του όσιου και θεοφόρου πατρός ήμών Σάββα*, έπιμ. Άρχιμ. Νικόδημος Σκρέττας, Ίεροσόλυμα 2012, κεφ. Α', σ. 289. Πβ. *Τυπικόν του όσιου και θεοφόρου πατρός ήμών Σάββα του ήγασμένου, διορθωθέν μεθ' όσης έπιμελείας και ύπομνηματισθέν τό κατά δύναμιν ύπό Άρχιμ. Δοσιθέου, ήγουμένου τής Ίεράς Σταυροπηγικής Μονής Παναγίας Τατάρνης Εύρυτανίας*, Γρανίτσα χ.χ., σ. 329, 333. 9. PG 92:989. 10. Γ. Ράλλης - Μ. Ποτλής, *Σύνταγμα Ίερών Κανόνων* (άνατ.), Άθήνα: Γρηγόρης 1966, τ. 2, σ. 427. 11. Βλ. Aleksej Dmitrievskij, *Opisanie Liturgitseskich Rukopisej*, τ. Ι, Κίεβο 1895 (φωτ. άνατ. 1965), σ. 515. 12. Αύτ., σ. 825. 13. *Διδαχή των δώδεκα Αποστόλων*, 7, 4, ΒΕΠΕΣ 2, 7.

Άριστερά: Édouard Manet, *Λευκές πασσαλιές σε βάζο*, Alte Nationalgalerie, Βερολίνο
Δεξιά: Vincent van Gogh, *Ρόδα σε βάζο* (1890), Metropolitan Museum of Art, Νέα Υόρκη, Η.Π.Α.

Κυριακή τοῦ Τυφλοῦ

Πρωτ. Γεωργίου Δορμπαράκη
Ἐφημ. Ἰ. Ν. Ἀγίας Παρασκευῆς Καλλιπόλεως, Ἰ. Μ. Πειραιῶς

Καὶ σχίσμα ἦν ἐν αὐτοῖς... (Ἰωάν 9,16)

Τὴν ἀντιπαράθεση ἰδεολογίας καὶ ἐμπειρίας παρακολουθοῦμε στό σημερινό Εὐαγγέλιο. Ἀπὸ τῆ μίας, οἱ θρησκευτικοὶ ἄρχοντες τῶν Ἰουδαίων πού ἀρνοῦνται νά πιστέψουν στὰ μάτια τους καὶ στὴ μαρτυρία τῶν συμπατριωτῶν τους. Ἀπὸ τὴν ἄλλη, ὁ ἐκ γενετῆς τυφλὸς πού μαρτυρεῖ τὴν ἐμπειρία του ἀπὸ τὴ συνάντησή του μὲ τὸν Χριστό. Κι ἡ ἀντιπαράθεση αὐτὴ θεωρεῖται τύπος γιὰ κάθε ἐποχὴ. Πάντα θὰ ὑπάρχουν οἱ ἀρνητὲς τοῦ Χριστοῦ γιὰ λόγους θεωρητικούς καὶ πάντα θὰ ὑπάρχουν οἱ πιστοὶ Του πού ὁμολογοῦν ὅτι Τὸν ἔνωσαν στὴ ζωὴ τους.

1. Ξενίζει ἡ ἀντίδραση τῶν θρησκευτικῶν ἀρχόντων νά δεχτοῦν τό θαῦμα τοῦ Χριστοῦ. Διότι ἡ ὄρατὴ ἀπόδειξη βρισκόταν μπροστά τους: ὁ θεραπευμένος τυφλός, πού ὄχι μόνο ἀπέκτησε τὴν ὄρασή του ἀλλὰ καὶ τοὺς ὀφθαλμούς πού δέν εἶχε –ὁ Κύριος λειτούργησε ὡς ὁ Δημιουργὸς Θεός–, ὅταν μάλιστα τό γεγονός βεβαίωνε πλῆθος ἀνθρώπων, ὅπως καὶ οἱ γονεῖς τοῦ τυφλοῦ χωρὶς νά ἀκολουθοῦν τὸν Χριστό. Ἡ πνευματικὴ τύφλωσή τους νά ἀρνοῦνται τό προφανές εἶναι ἀσύλληπτη, πού ἐπιτείνεται ὅταν γνωρίζουμε τὴν ἀδιάκοπη ἀπαίτησή τους νά «δοῦν» ἓνα θαῦμα προκειμένου νά πιστέψουν.

Ὅτι φαίνεται παράδοξο ὅμως, εἶναι ἀπόλυτα κατανοητό γιὰ τοὺς θρησκευτικούς ἄρχοντες. Διότι ἡ ἄρνησή τους ὑποκρύπτει τὴν ἔλλειψη διάθεσης νά πιστέψουν στὸν Χριστό. Ὅταν εἶσαι βολεμένος στὸν κόσμο καὶ ἱκανοποιοῦνται τὰ πάθη σου, γιὰ νά θέλεις ἀλλαγὴ; Ἄν οἱ ἄρχοντες δέχονταν τό θαῦμα θὰ σήμαινε ὅτι δέχονται τὸν Χριστό ὡς τὸν Μεσσία, συνεπῶς θὰ ἔπρεπε νά μετανοήσουν καὶ νά ἀλλάξουν τρόπο ζωῆς. Κι αὐτοὶ δέν εἶχαν τέτοια διάθεση.

2. Ἡ στάση αὐτὴ ὑφίσταται διαχρονικά. Ἡ ὅποια ἀμφισβήτηση, δηλαδή, τοῦ Χριστοῦ σὲ κάθε ἐποχὴ δέν στηρίζεται ἀλλοῦ πέρα ἀπὸ τὴν ἁμαρτία τοῦ ἀνθρώπου. Ὁ ἄνθρωπος τοῦ ἐγωισμοῦ καὶ τῶν παθῶν ἀδυνατεῖ νά εἶναι μὲ τὸν Χριστό – Χριστός καὶ ἁμαρτία δέν συμβιβάζονται. Ἡ ἀκολουθία τοῦ Χριστοῦ σημαίνει συντονισμό μὲ τὴ ζωὴ Του, ὅπως τό ἀπεκάλυψε: «Ὅστις θέλει ὀπίσω μου ἀκολουθεῖν, ἀπαρνησάσθω ἑαυτὸν καὶ ἀράτω τὸν σταυρὸν αὐτοῦ καὶ ἀκολουθεῖτω μοι». Γι' αὐτό καὶ ἡ πίστη σ' Αὐτόν δέν εἶναι εὐκόλλη ὑπόθεση. Τὴν ἀσπάζονται μόνον ὅσοι χαρακτηρίζονται ἀπὸ γενναιότητα καὶ ἀνδρεία. Διότι ὁ Χριστός ἀνατρέπει τὰ πάντα: ὅλες τίς ἐπίγειες ἀγάπες τοῦ ἀνθρώπου προκειμένου νά βάλει αὐτὸς πρώτι-

στα τήν ἀγάπη στόν Θεό καί σ' Ἐκεῖνον. «Ἀγαπήσεις Κύριον τόν Θεόν σου ἐξ ὅλης τῆς ψυχῆς, τῆς καρδίας, τῆς διανοίας, τῆς ἰσχύος». Καί «ὁ φιλῶν πατέρα ἢ μητέρα ἢ τέκνα ἢ ἀγρούς ... ὑπὲρ ἐμὲ οὐκ ἔστι μου ἄξιος». Καί ποιό τό ἀποτέλεσμα; Νά γεύεται ὁ πιστός πάντοτε τόν Θεό μέσα του γινόμενος ἓνας μικρός Χριστός!

3. Ἐκτός ἀπό τούς ἀμφισβητίες λοιπόν ὑπάρχουν οἱ πιστοί. Ὅχι οἱ ψεύτικοι πού κάνουν ἰδεολογία καί μόδα τόν χριστιανισμό, ἀλλά οἱ ἀληθινοί πού ἔχουν προσωπική ἐμπειρία τῆς σχέσης τους μέ τόν Χριστό. Στήν ἄρνηση τῶν ἀμφισβητιῶν προβάλλουν τή μαρτυρία τῆς ἐν Χριστῷ ζωῆς τους, σάν τόν θεραπευμένο τυφλό πού ὁμολογεῖ: «δέν ξέρω τί λέτε ἐσεῖς, ἐγώ ἓνα ξέρω: ἤμουν τυφλός καί τώρα βλέπω», πού σημαίνει πώς ὅσα ἐπιχειρήματα φέρνει ἡ ἀνθρώπινη συλλογιστική κατά τοῦ Χριστοῦ καταπίπτουν μπροστά στήν πραγματικότητα τῆς παρουσίας Του στή ζωὴ ἐνός ἀνθρώπου, παρουσίας πού ὁδηγεῖ στήν ὀρθή πίστη καί τή γνώση Ἐκεῖνου.

4. Ἡ περίπτωσή του θυμίζει τούς ἀποστόλους μετά τήν Ἀνάσταση καί τήν Πεντηκοστή. Στούς ἀρνητές πάλι καί ἀπειλητικούς μάλιστα Ἰουδαίους ἐκεῖνοι προβάλλουν τήν ἐμπειρία τους: «οὐ δυνάμεθα ἄ εἶδαμεν καί ἠκούσαμεν μὴ λαλεῖν», ὅτι σημειώνει καί Ἰωάννης ὁ Θεολόγος: «Ὁ ἀκηκόαμεν, ὁ ἐωράκα-

μεν καί ἐθεασάμεθα καί αἱ χεῖρες ἡμῶν ἐψηλάφησαν ... ἀπαγγέλλομεν ὑμῖν» (Α΄ Ἰωάν). Γι' αὐτό εἶναι ἔτοιμοι ὄχι μόνο νά συνεχίσουν νά κηρύσσουν, ἀλλά πολλαπλασίως καί νά πάθουν γιά τόν Χριστό. Καί τήν ἴδια στάση διαπιστώνουμε καί σέ ὅλη τήν ἐκκλησιαστική ἱστορία. Οὐδέποτε βρέθηκε χριστιανός ἐν ἐπιγνώσει νά ἀρνηθεῖ τόν Κύριο. Ὅσοι τόν ἀρνήθηκαν δέν τόν εἶχαν πραγματικά πιστέψει, δέν εἶχαν νιώσει δηλαδή τή χάρη Του στήν καρδιά τους. Αἰώνια θά ἰσχύει ἡ συγκλονιστική ρήση τοῦ Κυρίου, γιατί οἱ Ἰουδαῖοι δέν κατανοοῦν τόν λόγο Του: δέν ἔχουν τή δύναμη νά ἀνοιχτοῦν τά πνευματικά ὦτα τους. «Διατί τήν λαλίαν τήν ἐμὴν οὐ γινώσκετε; Ὅτι οὐ δύνασθε ἀκούειν τὸν λόγον τὸν ἐμόν». Καί δέν ἔχουν τή δύναμη, γιατί ἀνήκουν στόν πατέρα τους διάβολο ἐπιτελώντας τίς ἐπιθυμίες ἐκεῖνου. «Ἰμεῖς ἐκ τοῦ πατρὸς τοῦ διαβόλου ἐστέ, καί τὰς ἐπιθυμίας τοῦ πατρὸς ὑμῶν θέλετε ποιεῖν».

Τό σχίσμα τοῦ λαοῦ γιά τόν Χριστό ὑφίσταται πάντοτε – τό εἶχε προφητέψει ὁ γέρον Συμεών κατά τήν ὑπαπαντή τοῦ Κυρίου. «Οὗτος κεῖται εἰς πτώσιν καί ἀνάστασιν πολλῶν ἐν τῷ Ἰσραὴλ καί εἰς σημεῖον ἀντιλεγόμενον». Τό ἴδιο ἰσχύει καί στήν ἐποχὴ μας. Ἀλλά τό θέμα εἶναι τί κάνουμε ἐμεῖς! Ἔχουμε προσωπική σχέση μέ τόν Χριστό καί ἐμπειρία Του στή ζωὴ μας;

Β' Κυριακή Ματθαίου

πρωτ. Βασιλείου Θερμοῦ
Καθηγητοῦ ΑΕΑΑ - Παιδοψυχιάτρου

Ἐάν ἦταν εὐρύτερα γνωστή ἡ σημερινή ἀποστολική περικοπή, ἀδελφοί μου, θά γινόταν ιδιαίτερα δημοφιλής στους ἀνθρώπους ἐκτός Ἐκκλησίας. Μᾶς λέει ἀλήθειες τίς ὁποῖες πολύ θά ἤθελαν καί αὐτοί νά ἀκούσουν. Καί ἐνοχλοῦνται ὅταν ἐμεῖς τίς ξεχνᾶμε.

Μετά τήν κάθοδο τοῦ Ἁγίου Πνεύματος ἀρχίζει ἡ ἀγιότητα: εἶδαμε ὅτι τήν Πεντηκοστή ἀκολούθησε ἡ Κυριακή τῶν Ἁγίων Πάντων! Καί ἡ ἐπόμενη Κυριακή, σήμερα δηλαδή, ἀποκαλύπτει τήν παγκόσμια δράση τοῦ Ἁγίου Πνεύματος!

Πρὶν ἀπό μία ἐβδομάδα ἀκούσαμε τήν πρόσκληση γιά ἀγιότητα. Καί σήμερα μαθαίνουμε ὅτι ὅλοι οἱ ἄνθρωποι διαθέτουν τήν ὑποδομή γιά ἀγιότητα!

Ἔτσι; Καί οἱ ἀλλόθρησκοι; Ἀκριβῶς. Τό Ἅγιο Πνεῦμα δέν δέχεται ὅρια στή δράση Του. Πνέει ὅπου θέλει καί καρποφορεῖ ὅπως θέλει. Ἀφοῦ ὅλοι ἀνεξαίρετως διαθέτουν τήν κατάλληλη ὑποδομή.

Αὐτή ἡ ὑποδομή εἶναι ἡ συνείδηση, ἀδελφοί μου. Καί ἐδῶ συνείδηση δέν σημαίνει ἀπλῶς ἕναν ψυχολογικό μηχανισμό πού μᾶς εἰδοποιεῖ ποιό εἶναι τό καλό καί μᾶς ἐλέγχει ὅταν κάνουμε τό κακό. Αὐτό τό πιστεύουν καί οἱ μή Χριστιανοί.

Ἡ συνείδηση, γιά τήν ὁποία ἀκούσαμε, εἶναι κάτι βαθύτερο καί ριζικότερο. Γιά

τήν Ἐκκλησία συνείδηση εἶναι ἡ πραγματική μας φύση, ἡ καταπιεσμένη ἀπό τήν ἁμαρτία! Γιά τήν πίστη μας, δηλαδή, συνείδηση εἶναι ἡ φωνή τοῦ κατ' εἰκόνα, ἡ δύναμη τοῦ σπόρου πού βλέπουμε νά σπᾶει τήν πλάκα στό πεζοδρόμιο...

Αὐτή ἡ συνείδηση, ὡς δῶρο τῆς Χάριτος, συνεχίζει νά δρᾷ μέ διάφορους τρόπους στους ἀνθρώπους, ἀκόμη καί ἂν δέν ἔχουν ἀκούσει τίποτε γιά τόν ἀληθινό Θεό. Αὐτή ἡ πραγματικότητα εἶναι πού ἔκανε τόν Ἅγιο Μάξιμο νά γράφει: «Ὅ,τι καλό πράττουν οἱ ἀλλόθρησκοι εἶναι τό Ἅγιο Πνεῦμα πού τούς ἐμπνέει καί τούς παρακινεῖ».

Καί οἱ ἄθεοι, θά προσθέταμε σήμερα. Τήν ἐποχή ἐκείνη δέν ὑπῆρχαν ἄθεοι, ἀλλά σήμερα πού εἶναι πολλοί ἰσχύουν καί γι' αὐτούς τά ἴδια. Οἱ ἀλλόθρησκοι καί οἱ ἄθεοι διαθέτουν τίς προϋποθέσεις νά γίνουν Ἅγιοι! Ἐνίστε, μάλιστα, ἀποδεικνύονται πιό καλοπροαίρετοι καί πιό εὐκίνητοι πρὸς τήν Ἀλήθεια ἀκόμη καί ἀπό ἐμᾶς τούς πιστούς.

Ἔτσι λοιπόν ἀντιλαμβανόμαστε γιὰ τό ἀνάγνωσμα σήμερα μᾶς ὑπενθύμισε ὅτι ἔθνη καί ἄνθρωποι χωρίς νόμο ἐνδέχεται νά συμπεριφέρονται κατά Θεόν: ἐπειδή διαθέτουν γραπτό νόμο στήν καρδιά τους. Τό «γραπτό» πρέπει νά τό κατανοήσουμε μέ βάση τά δεδομένα τῆς

ἐποχῆς. Δέν πρόκειται γιά τό σημερινό γραπτό τοῦ ὑπολογιστῆ (ὄπου διαγράφεται ἐντελῶς) ἢ τοῦ χαρτιοῦ (πού σβήνεται μέ γομολάστιχα), ἀλλά γιά κεραμικό ἢ πέτρα, ὄπου σκάλιζαν τίς λέξεις. Ὁ «γραπτός» νόμος τῶν καρδιῶν ὑπάρχει ἀνάγλυφος καί ἀνεξίτηλος, ἐπειδή γράφτηκε ἀπό τόν Θεό τόν Ἴδιο. Φυσικά διαθέτουμε τρόπους νά τόν σκεπάσουμε ὥστε νά μήν τόν βλέπουμε...

Ἔτσι τό Ἅγιο Πνεῦμα κατέρχεται πρῶτα στά μέλη τῆς Ἐκκλησίας καί κατόπιν ἐπιχειρεῖ τό ἀνοιγμα πρὸς τά ἔθνη. Ἀλλά ὡς Θεός δέν θέλει νά ἐνεργεῖ μονομερῶς, χωρίς τήν δική μας συνέργεια. Ὅταν ἐπιφοιτᾷ σέ ἐμᾶς, ἐναπόκειται στήν βούλησή μας νά φέρει καρπούς. Καί ὅταν δρᾷ ἐκτός Ἐκκλησίας καί προετοιμάζει τίς ψυχές γιά τόν Χριστό, πάλι ζητᾷ καί τήν δική μας συμβολή. Μᾶς κάνει συνεργάτες ὁ Θεός στήν ἐξάπλωση τῆς Βασιλείας Του!

Ἀδελφοί μου, ἡ Ἐκκλησία ἔχει σύνορα, ἀλλά αὐτά τά σύνορα ἰσχύουν γιά ἐμᾶς τούς ἀνθρώπους. Δέν δεσμεύουν τόν Θεό.

Καί τό Ἅγιο Πνεῦμα τό Ὅποιο μᾶς χαρίστηκε, δέν μᾶς δόθηκε γιά νά καυχώμαστε, ἀλλά γιά νά διευρύνουμε τά σύνορα τῆς Ἐκκλησίας. Ἡ Πεντηκοστή

δέν εἶναι τό τέρμα, ἀλλά ἡ ἀφετηρία, τό σημεῖο ἀπό τό ὁποῖο καλούμαστε νά κινηθοῦμε πρὸς τοὺς ἐκτός, ὥστε νάμποῦν καί αὐτοί στήν Βασιλεία τοῦ Θεοῦ.

Μέ τήν σημερινή περικοπή διαπιστώνουμε, γιά μιᾶ ἀκόμη φορά, τήν εὐρύτητα τοῦ Θεοῦ καί τήν ἀπειρη ἀγάπη Του. Ἀκούσαμε πῶς «οἱ ποιηταὶ τοῦ νόμου δικαιωθήσονται»: μέ ἄλλα λόγια, ὅσοι πράττουν τό θέλημά Του, ἀκόμη καί ἂν δέν τόν γνωρίζουν ὀνομαστικά, θά καταστοῦν «δίκαιοι». Δηλαδή, ὅπως τό ἐννοεῖ ἡ γλῶσσα τῆς Καινῆς Διαθήκης, θά ἐνσωματωθοῦν στήν ἀγιότητα τοῦ Χριστοῦ.

Μυστήριο, πράγματι, ἡ ἐλευθερία τήν ὁποία διαθέτει ὁ Θεός γιά τήν σωτηρία μας. Ἀνεξιχνίαστος ὁ τρόπος μέ τόν ὁποῖο κρίνει. Καί ἄβυσσος ἡ ἀπόφασή του νά ἀναθέσει ὡς ἀποστολή σέ ἐμᾶς τοὺς Χριστιανούς τό νά ἐμπνεύσουμε τοὺς ἐκτός, ὥστε καί αὐτοί νά ἀποκτήσουν πλήρη συμμετοχή στό μυστήριο τοῦ Χριστοῦ καί τῆς Ἐκκλησίας.

Ἀδελφοί, οἱ ἐκτός Ἐκκλησίας ἄνθρωποι εἶναι ὑποψήφιοι Ἅγιοι! Τό εἶδαμε πολλές φορές νά συμβαίνει στήν ἱστορία. Ἄς τοὺς διευκολύνουμε σέ αὐτό καί ἄς συνεργασθοῦμε μέ τόν Θεό γιά νά πετύχει τό σχέδιό Του!

Pacino di Buonaguida, Κῆπος, μικρογραφία ἀπό χφ. τοῦ 14ου αἰ., British Library, Λονδῖνο

Κύριλλος Λούκαρις: Ὁ πρωτομάρτυρας τῆς συνάντησης μέ τή νεωτερικότητα

Δημητρίου Ν. Μόσχου

Ἀναπληρωτοῦ Καθηγητοῦ Θεολογικῆς Σχολῆς Ε.Κ.Π.Α.

Στίς 27 Ἰουνίου 1638 ἡ σορός ἑνός Σιγθαλέου ἄνδρα θάφτηκε πρόχειρα κοντά σ' ἓνα κάστρο στό Βόσπορο. Ὁ ἀμφιλεγόμενος Οἰκουμενικός Πατριάρχης καί πρῶην Πατριάρχης Ἀλεξανδρείας Κύριλλος Λούκαρις καταπολέμησε τή δράση τῶν Ἰησουιτῶν στήν Ἀνατολή καί τελικά δολοφονήθηκε ἀπό τοὺς Τούρκους, στοὺς ὁποίους οἱ Ἰησουίτες καί ὁ γαλλικός παράγων τόν διέβαλαν γιά ὑποκίνηση σέ ἐξέγερση. Ἀπό τήν ἄλλη θεωρήθηκε συγγραφέας μιᾶς Ὁμολογίας πίστεως μέ καλβινιστικά χαρακτηριστικά. Ἡ ἀντίφαση αὐτή συναρτᾶται ἄμεσα μέ τήν ἐποχή πού ἔζησε.

Ὁ κατά κόσμον Κωνσταντῖνος Λούκαρις γεννημένος στήν Κρήτη περί τό 1572 ἔλαβε τά πρῶτα γράμματα ἀπό τόν ἱερομόναχο Μελέτιο Βλαστό. Κατόπιν σπούδασε στή Βενετία ἀπό τό 1584 ἕως τό 1592 κοντά στόν κατοπινό ἐπικριτή τοῦ παποκεντρισμοῦ στή δυτική Ἐκκλησία Paolo Sarpi καί τόν Ἀριστοτελιστή Cesare Cremonini. Ὁ τελευταῖος ἀποσυνέδεε τή μελέτη τοῦ Ἀριστοτέλη ἀπό χριστιανικές θεολογικές ἀναγνώσεις καί τόν ἐρμήνευε μέ βάση τό ἴδιο τό κείμενό του. Ὡς σύγκελλος ὑπό τόν θεῖο του Πατριάρχου Ἀλεξανδρείας Μελέτιο Πηγαῖ, μετέβη τό 1595 μαζί μέ τόν Νικηφόρο Παράσχη Καντακουζηνό στήν Πολωνία γιά νά

ἀποτρέψει μεταστροφή τῶν Ὀρθοδόξων ἀνατολικῶν Σλάβων τῆς Πολωνολιθουανικής Κοινοπολιτείας. Ἔτσι, ἔζησε ἀπό κοντά τά δραματικά γεγονότα τῆς Συνόδου τοῦ Μπρέστ (στή σημερινή Λευκορωσία) τό 1596, ὅπου πολλοί Ὀρθόδοξοι ἐπίσκοποι προσχώρησαν στή Ρώμη, ἐνῶ μέρος τους ἀντέδρασε μέ παράλληλη Σύνοδο. Ὁ Καντακουζηνός συνελήφθη ὡς κατάσκοπος, πέθανε ἀπό ἀσιτία στό φρούριο Marienbourg καί ὁ Λούκαρις διέφυγε μέ μεγάλες δυσκολίες. Τό 1601 ἐκλέχθηκε Πατριάρχης Ἀλεξανδρείας προσπαθώντας νά ἀνορθώσει ὕλικά καί πνευματικά τό παλαίφατο Πατριαρχεῖο, τό ὁποῖο τόν 17^ο αἰῶνα δέν εἶχε γιά ποιμνιο παρά ἐλάχιστες ἐνορίες. Τό 1620 ἐξελέγη Πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως ἐν μέσῳ φοβεροῦ πολέμου ἀπό ἐκκλησιαστικές δυνάμεις πού πρόσκεινταν στοὺς Λατίνους. Καθώς προσπάθησε νά κινητοποιήσει Ρώσους, Ὀθωμανούς καί νέες ἐμπορικές δυνάμεις τῆς Μεταρρύθμισης (Ἀγγλία, Ὁλλανδία) σέ μιᾶ ἀντιπολωνική/ἀντικαθολική συμμαχία, βρέθηκε στό μέσον ἑνός φοβεροῦ πολιτικοῦ ἀνταγωνισμοῦ πού ὀδήγησε τελικά στήν ἐξόντωσή του. Τό τέλος του ἐπέτρεψε τήν ἐπικράτηση τῶν ἀντιπάλων του, οἱ ὁποῖοι σέ συνόδους στήν Κωνσταντινούπολη τό 1638 καί στό Ἰάσιο τό 1642 τόν

καταδίκασαν και ἐπιδόθηκαν σέ κυνήγι τῶν θεωρούμενων φιλοκαλβινιστικῶν ἀπόψεων και προσώπων.

Ἡ ἀπλοποιητικὴ ἀντίληψη για τὸ ἔργο τοῦ Κυρίλλου Λουκάρεως: ὅτι τὸ σὸκ ἀπὸ τὰ γεγονότα τοῦ Μπρέστ τὸν ὀδήγησε σ' ἓναν ἀντικαθολικὸ ἀγῶνα, στὸν βωμὸ τοῦ ὁποίου δὲν δίστασε νὰ δείξει ὅτι υἱοθετεῖ καλβινιστικὲς ἀπόψεις, πού δὲν ἀξιολογοῦσε ἰδιαίτερα, καθὼς ἦταν λιγότερο θεολόγος και περισσότερο ἄνθρωπος τῆς ἐκκλησιαστικῆς δράσης, συσκοτίζει τὴν πολὺ πιο σύνθετη πραγματικότητα. Στὴν Κρήτη, τὴν ἐποχὴ γέννησης τοῦ Λουκάρεως καταγράφεται ἡ δράση ντόπιων ὀπαδῶν τοῦ Καλβινισμοῦ, καθὼς και ὑπαρξὴ βιβλιοθηκῶν μέ βιβλία του στό Ἡράκλειο. Ὁ Μελέτιος Βλαστός καταπιάνεται μέ τὰ στοιχεῖα τῆς Θείας Εὐχαριστίας ἐρμηνεύοντας τὴν χρῆση τοῦ ὄρου «ἀντίτυπα» πού χρησιμοποιοῦσαν οἱ Διαμαρτυρόμενοι γενικά. Ἀργότερα, ὁ Λούκαρις μελετᾶ και σχολιάζει ἓνα ἀντίτυπο τῆς Ἑλληνικῆς μετάφρασης τῆς Κατήχησης τοῦ Καρδινάλιου Bellarmin. Τὸ ἀντίτυπο αὐτὸ σώζεται και τὰ σχόλια δείχνουν τὴν ἀποστροφή τοῦ Λουκάρεως σέ βασικὰ σημεῖα τῆς ρωμαιοκαθολικῆς σκέψης, ὅπως τὸ Καθατήριο. Λίγο πρίν (1575-1581) οἱ λεγόμενοι «θεολόγοι τῆς Τυβίγγης» ἀλληλογραφοῦσαν μέ τὸν Πατριάρχη Ἱερεμία Β'. Στό τέλος ὁ κύκλος τῶν θεολόγων γύρω του (κυρίως μέ τοὺς ἀδελφούς Ζυγομαλᾶ) δὲν κατάφερε νὰ καταλάβει πραγματικὰ πῶς σκέπτονταν οἱ Λουθηρανοὶ θεολόγοι σέ θέματα σωτηρίας, μεσιτείας ἀγίων, μνημοσύνων κ.λπ. Εἶναι γεγονός ὅτι ἡ διαμεσολάβηση τοῦ ἱερατείου στή Δυτικὴ Ἐκκλησία και ἡ

ἐξουσία της πάνω στό «μονοπώλιο» τῆς διάθεσης τῶν καλῶν πράξεων εἶχε ἀμφισβητηθεῖ ἤδη ἔντονα ἀπὸ τὸν 14^ο αἰῶνα. Ὁ Λούκαρις καταλάβει ὅτι αὐτὸ δὲν ἀντιμετωπιζόταν μέ σειρὲς πατερικῶν «χρήσεων» (παραθεμάτων), ὅπως για αἰῶνες ἔκανε ἡ σχολαία βυζαντινὴ θεολογία ἀπὸ τὸν 7^ο αἰῶνα (μέ ἐξαιρέσεις) και προσπάθησαν νὰ κάνουν οἱ περί τον Ἱερεμία. Ἡ Ὁρθόδοξη Ἐκκλησία ἔπρεπε νὰ ἀναπτύξει ἐργαλεῖα για νὰ κατανοήσει τὴν νέα πραγματικότητα και νὰ συνομιλήσει μαζί της, ὄχι ἀποτελώντας τὸν συντηρητικότερο «φτωχὸ συγγενῆ» τοῦ Ρωμαιοκαθολικισμοῦ. Γι' αὐτὸ και προσπάθησε νὰ φτιάξει Ἑλληνικὸ τυπογραφεῖο στήν Κωνσταντινούπολη (ἓνα καινοτόμο, τότε, και δαπανηρὸ ἐγχείρημα) και νὰ βρεῖ κατάλληλους ἀνθρώπους για τὴν ἀπόδοση τῆς Βίβλου στήν καθομιλουμένη. Ἐφερε τὸν Θεόφιλο Κορδαλλέα ἀπὸ τὴ Βενετία, για νὰ διδάξει Ἀριστοτέλη μέ νεωτερικὸ τρόπο. Ἀνεξάρτητα ἀπὸ τὴν περίφημη Λουκάρειο Ὁμολογία (πού χωρίς συνοδικὴ ἐπικύρωση οὕτως ἢ ἄλλως θὰ ἦταν ἓνα ἰδιωτικὸ κείμενο), ὁ Λούκαρις ἐπιμένει σέ ἐπιστολὲς και λόγους του ὅτι οἱ θεολογικὲς του ἀπόψεις ἦταν ἀκραιφνῶς ὀρθόδοξες και ὄχι καλβινιστικὲς. Σίγουρα, ἡ θεωρία περί ἀπολύτου προορισμοῦ δὲν ἐκφράζει τὴν Ὁρθόδοξη θεολογία. Ὅμως, ἡ γενικότερη δράση τοῦ Λουκάρεως, στόχευε στό νὰ βγεῖ ἡ Ὁρθόδοξη Ἐκκλησία ἀπὸ τὸ μεσαιωνικὸ της κοσμοεἰδωλο και νὰ διακονήσει τὸν σύγχρονο ἄνθρωπο μακριὰ ἀπὸ τὴν πνευματικὴ δικτατορία τῆς Ἀντιμεταρρύθμισης. Τὸ τέλος του ἔδειχνε ὅτι ὁ δρόμος θα ἦταν ἀκόμα μακρὺς.

Εισαγωγή στό Κανονικό Δίκαιο
καί τήν Κανονική Οίκονομία (ΚΖ΄)
Ἡ ὄντολογική ὑπόσταση τῶν Ἱερῶν Κανόνων
(Προεπισκόπηση μιᾶς κανονικῆς πραγματικότητος
σέ νομικιστική ὁμηρία)

Σεβ. Μητροπολίτου Περιστερίου κ. Γρηγορίου
Καθηγητοῦ Κανονικοῦ Δικαίου Θεολογικῆς Σχολῆς Ε.Κ.Π.Α.

6. Ἡ Ἀλήθεια τῶν Ἱερῶν Κανόνων (α)

Ἵ Κανών «βούλεται τὸν αὐτῷ κατ' ἔχρος ἐπόμενον μὴ καταλιπεῖν τὴν ὁδόν». (Ἅγιος Γρηγόριος Νύσσης, *Εἰς τὸν βίον Μωυσέως*, Λόγος Β΄-Θεωρία, PG 44:420A, καί BEΠ, τ. 65A, σ. 169, στίχ. 16-17).

Ἡ πραγματικότητα αὐτή ἢ σχετική μέ τήν ἔννοια τῆς ἀλήθειας σχετίζεται μέ τό μεγάλο ζήτημα τῆς ἀναζήτησῆς τῆς ἀπό τούς Ἀρχαίους χρόνους μέχρι σήμερα. Πράγματι, εἶναι σαφές ὅτι πρόκειται γιά ἓνα ἀξονικό ἐρώτημα γιά τόν ἄνθρωπο σέ παγκόσμια κλίμακα καί καλύπτει διαχρονικά σύμπασα τήν πανανθρώπινη ζωή.

Πρὶν ἀπό ὅλα, ἡ ἀλήθεια τῶν Ἱερῶν Κανόνων δέν εἶναι οὔτε ἰδέα οὔτε θεωρία, ἀλλά Πρόσωπο (βλ. Ἰω 14,6). Αὐτό σημαίνει ὅτι οἱ Κανόνες φέρουν μέσα τους ἓνα δομικό ὑποστατικό ἰδίωμα πού δέν ἀπαντᾷ σέ ἄλλα παράλληλα ἐξω-ἐκκλησιαστικά θρησκευτικά ἢ θύραθεν διασωθέντα κείμενα τῆς Ἀρχαιότητος καί τῆς Α΄ χιλιετίας, πρό τοῦ 9^{ου} αἰ. μ.Χ. Ἔχει ὄντως σημασία νά γίνει μία συγκριτική ἀναφορά καί προσέγγιση σέ αὐτά τά θρησκευτικά καί τά θύραθεν κειμενικά δεδομένα ἀπό τήν μία μεριά καί,

ἀπό τήν ἄλλη, στούς Ἱερούς Κανόνες τῆς Ἐκκλησίας.

Οἱ πρῶτοι πού ἔθεσαν τό ἐρώτημα περί ἀληθείας ἤδη ἀπό τήν ἀρχαιότητα ὑπῆρξαν οἱ Ἑλληνες φιλόσοφοι μέ τήν πολὺ ἀπλή καί λακωνική σωκράτεια διατύπωση: «τί ἐστὶν ἀλήθεια;», ἓνα ὑπαρξιακό ἐρώτημα πού ἐκφράζει καί ὁ Πιλάτος ἐνώπιον τοῦ Χριστοῦ (βλ. Ἰω 18,38). Ἀπό τότε ἀλλά καί ἀπό πολὺ πρὶν, προκλήθηκε μία ἀπέραντη γραμματεία συγγραφικῶν ἔργων καί φιλοσοφικῶν δοκιμῶν σχετικά μέ αὐτό τό θέμα, ὅταν μάλιστα αὐτό τό ζήτημα τῆς ἀλήθειας συνδέθηκε μέ τόν Θεό καί τήν ἴδια τήν ζωή, ἐπεχείρησε αὐτή ἢ πληθωρική φιλοσοφικο-θρησκευτική γραμματεία νά δώσει ἀπάντηση στό τεθὲν ἐρώτημα.

Ἄπασες οἱ Θρησκείες τῆς Ἀρχαιότητος, ὅπως μετὰ καί οἱ πολυποικίλες Φιλοσοφίες, ἀπευθύνθηκαν –καί ἀπευθύνονται μέχρι καί σήμερα– στούς ἄνθρώπους μέ

τούς ιδρυτές ή εκπροσώπους τους να ισχυρίζονται κυρίαρχα ότι κατέχουν τήν ἀλήθεια!... Πρόκειται για ένα κοινό χαρακτηριστικό όλων τῶν προσεγγίσεων, τό ὅποιο θά μπορούσε νά διατυπωθεῖ συνοπτικά μέ μία μόνον πρόταση: Ἀρχηγοί θρησκειῶν, ὅπως καί Φιλόσοφοι, προτάσσουν τήν ἀλήθεια ὡς μία ὑψίστης μορφῆς ὑπαρξιακή προτεραιότητα, διατεινόμενοι οὐσιαστικά ὅτι κατέχουν τήν ὁλότητα τῆς καί ἀπευθύνονται στούς ἀνθρώπους καί τούς λαούς μέ τήν ἐξῆς γενική ἀποκλειστική διατύπωση: «Ἐλάτε σέ ἐμένα/σέ ἐμᾶς καί θά σᾶς δεῖξω/δείξουμε τήν ἀλήθεια»!... Προσδιοριστικώτερα, ἀρχηγοί θρησκειῶν καί φιλόσοφοι διατείνονται μέ σιγουριά καί ἀπολυτοφροσύνη ὅτι «(κατ)έχουν τήν ἀλήθεια» καί, ἐπομένως, θά τήν φανερώσουν σέ ὅσους θά προστρέξουν σέ αὐτούς!... Ἀπό τήν στιγμή ὅμως πού ἡ ἀλήθεια αὐτή δέν ἀποτελεῖ ἐνικό τόπο σύμπτωσης, ξαφνικά, ἄν καί ὄχι ἀπρόβλεπτα, ἐμφανίζεται, ὅπως ἰατρικά καί στόν καρκίνο, ἕνας ἄτυπος πολλαπλασιασμός παράλληλων, ἐπάλληλων καί συνάλληλων δεκάδων θρησκειακῶν ἀληθειῶν, οἱ ὅποιες, προϋόντος τοῦ χρόνου, δίκην ριπιδίου, διευρύνονται ἀτελέσφορα κατά γεωμετρική πρόοδο. Στούς χώρους τῆς θρησκειακῆς Θεολογίας ἀνά τήν Οἰκουμένη καί ἀνά τούς αἰῶνες ὑπάρχει μία εὐρύτατη διάχυση χωροχρονικά τῆς ὑποσχόμενης ἀλήθειας ἀπό τό Θρησκειακό σύμπαν. Καμ-

μία τελικά δέν ἔπεισε τήν ἀδαμική Ἀνθρωπότητα ὄντολογικά, γιατί ὅλες αὐτές ἄγγιζαν πάντοτε καί ἐξ ὀρισμοῦ τό κορυφαίας σημασίας αὐτό ζήτημα γιά τήν ὄντως Ζωή μέ τρόπο βαθιά θεωρητικό.

Κάτι ἀνάλογο συμβαίνει καί μέ τήν διαχρονική Φιλοσοφία. Πράγματι, ἡ παράλληλη πρὸς τήν θρησκειακή Θεολογία Φιλοσοφία –ἄν καί στήν Ἀρχαιότητα, Θρησκεία καί Φιλοσοφία ταυτίζονται ἐν πολλοῖς, μέχρι νά αὐτονομηθοῦν ἀργότερα αὐτές ἐκατέρωθεν– ἀκολουθεῖ παράλληλη διαδρομή: βαδίζει, ὡς γνωστόν, μέ τό σύστημα τῆς προσδευτικῆς ἀνακάλυψης καί μέ τούς φιλοσόφους νά προχωροῦν βῆμα-βῆμα στίς συλλήψεις, τίς ἐπινοήσεις, τίς μελέτες τους καί στήν συνεπαγόμενη ἐμβάθυνση στόν ἐκπεφρασμένο στοχασμό ἐνώπιον τῶν ἀνθρώπων καί ἔναντι τῆς Ἀνθρωπότητας. Ἀρχίζουν δηλαδή ἀπό μία πάντοτε ἀτομική ἀφετηρία μέ ἄγνωστο «Χ», διανύουν ἀνασκαλεύοντας μία ἀτέρμονη διαδρομή μέ πολλά ὄντολογικά κενά, μέχρι νά φθάσουν σέ ένα ὑποκειμενικό τελικά φιλοσοφικό νοητό σημεῖο «Ψ», πού καταντᾷ ἐν τέλει φιλοζοφικό¹, χωρίς ποτέ νά μπορούν νά καταλήξουν σέ μία τερματική ἐσχρατία μέ ὄντως ὄντολογικό ἀντίκρουσμα, ἡ ὁποία νά δείχνει στόν ἀποπροσανατολισμένο ἄνθρωπο τήν ὀλοκλήρωση τοῦ προσδιορισμοῦ τῆς ἀναζητούμενης ἀλήθειας μέ τό καταληκτικό σημεῖο «Ω» (πβ. Ἄποκ 1,8).
(συνεχίζεται)

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ. 1. Ὁρος δανεισμένος ἀπό τόν ἅγιο Νικόδημο τόν Ἀγιορείτη, ἐν Πηδάλιον (ἐκδ. Ρηγόπουλος), σ. 78, ὑπόσ. 1 (στόν καν. 60/Ἀποστολικό).

Ίχνηλατώντας τήν συνοδικότητα (IV)

Άρχιμ. Αμφιλοχίου Μήλτου
Δρος Θεολογίας

Ἡ Πρώτη Βατικανή Σύνοδος
καί ὁ ἐπισκοπικός βαθμός

Συνεχίζοντας τήν παρουσίαση τῆς «προϊστορίας» τῆς Β΄ Βατικανῆς Συνόδου, θά ἀναφερθοῦμε στήν συνέχεια καί πάλι στήν Α΄ Σύνοδο τοῦ Βατικανοῦ καί στήν ἐπίδρασή της σέ ὅ,τι ἀφορᾶ τόν ἐπισκοπικό βαθμό. Ἐνῶ, ὅπως εἶδαμε, ἡ Σύνοδος αὐτή τοῦ 1870 ὄρισε τήν παγκόσμια δικαιοδοσία, τήν «ἀληθινά ἐπισκοπική ἐξουσία»¹ καί τό ἀλάθητο τοῦ ρωμαίου ποντίφικα, δύο στοιχεῖα ἐμποδίζουν τρόπον τινά μία μαξιμαλιστική καί ἀπόλυτη ἐρμηνεία πού θά καθιστοῦσε περιττό τό ἐπισκοπικό ἀξίωμα.

Εἰδικότερα, τό πρῶτο εἶναι ὅτι στό ἴδιο τό συνοδικό κείμενο *Pastor aeternus*, ἀμέσως μετά τόν ὄρισμό τῆς ἀμεσης ἐξουσίας τοῦ πάπα, προστίθεται ἡ φράση ὅτι «πρέπει ὅπωςδήποτε αὐτή ἡ ἐξουσία τοῦ ποντίφικα νά μὴν εἶναι ἐμπόδιο στήν ἐξουσία τῆς τακτικῆς καί ἀμεσης ἐπισκοπικῆς δικαιοδοσίας μέ τήν ὁποία οἱ ἐπίσκοποι, ἔχοντας κατασταθεῖ ἀπό τό Ἅγιο Πνεῦμα διάδοχοι τῶν Ἀποστόλων, ποιμαίνουν καί διοικοῦν ὡς ἀληθινοί ποιμένες τό ποίμνιο πού τούς ἔχει ἀνατεθεῖ»². Τό κείμενο ὑποστηρίζει στήν συνέχεια ὅτι ἡ ἐξουσία αὐτή ἐξασφαλίζεται ἀπό τόν ὑπέρτατο καί παγκόσμιο ποιμένα, παραθέτοντας μία φράση τοῦ Ἁγίου Γρηγορίου τοῦ Μεγάλου (τοῦ παρ' ἡμῶν

ὀνομαζομένου Διαλόγου): «ἡ τιμή μου εἶναι ἡ σταθερή δύναμη τῶν ἀδελφῶν μου»³. Πέραν αὐτῶν δέν ὑπάρχει καμμία ἄλλη ἀναφορά στούς ἐπισκόπους.

Τό δεύτερο στοιχεῖο πού δικαιολογεῖ μία «μετριοπαθῆ ἐρμηνεία τοῦ *Pastor aeternus*»⁴ εἶναι ἡ ἔγκριση ἀπό τόν Πάπα Πῖο τόν Θ΄ τῆς περιφημῆς διακήρυξης τῶν Γερμανῶν ἐπισκόπων⁵. Συγκεκριμένα, ὁ καγκελάριος τῆς Πρωσίας Ὅτοφον Μπίσμαρκ δημοσίευσε πρὸς τά τέλη τοῦ 1874, ἐν ὄψει μιᾶς προσεχοῦς συγκλήσεως τοῦ Κονκλαβίου, μία ἐγκύκλιο ἐπιστολή ἡ ὁποία, κατόπιν τῆς Α΄ Βατικανῆς Συνόδου, ἀμφισβητοῦσε τήν ἀξία τοῦ ἐπισκοπικοῦ ἀξιώματος, θεωρώντας τούς ἐπισκόπους πλέον ὡς ἀπλούς ἐκπροσώπους τοῦ πάπα. Ἀντιδρώντας οἱ Γερμανοί ἐπίσκοποι ἐξέδωσαν μία συλλογική ἀπάντηση, ἡ ὁποία ὑπογραμμίζει ὅτι τό δόγμα τοῦ παπικοῦ πρωτείου ἐγγράφεται στήν ἱστορία καί τήν παράδοση τῆς Ἐκκλησίας καί ὅτι αὐτός ὁ νέος ὄρισμός του δέν καθιστᾶ ἀπατηλή τήν ἐξουσία τῶν ἐπισκόπων. Σύμφωνα μέ τήν διακήρυξή τους, ὁ πάπας εἶναι «ἐπίσκοπος τῆς Ρώμης, ἀλλά ὄχι ἐπίσκοπος μίας ἄλλης ἐπισκοπῆς ἢ μίας ἄλλης πόλεως»⁶, ἡ δικαιοδοσία του δέν ἀποροφᾶ τήν δικαιοδοσία τῶν ἐπισκόπων καί ἡ ἐξουσία τοῦ ἀλαθήτου «ἐκτείνεται ἐπακριβῶς στόν ἴδιο τομέα τῆς ἀλάθη-

της διδασκαλίας της 'Εκκλησίας»⁷. Μέ τό «άποστολικό γράμμα» τής 2 Μαρτίου 1875, ό Πίος ό Θ' έπικύρωσε άπερίφραστα τήν έρμηνεία τών Γερμανών έπισκόπων καθώς «δίνει τήν καθαρή καθολική διδασκαλία και συνεπώς αυτή τής άγίας Συνόδου και αυτής τής Άγίας "Εδρας»⁸. Η έπιβεβαίωση αυτή έχει ιδιαίτερη βαρύτητα καθώς προέρχεται από τόν ίδιο πάπα πού έξήγγειλε τό δόγμα τής Α' Βατικανής και δέν έπιτρέπει έν μέρει τόν μονομερή υπερτονισμό του πρωτείου εις βάρος του έπισκοπικού ύπουργήματος, για τό όποιο, όμως, θά συνεχίσει νά εκκρεμει μία, έπίσης, δογματική κατοχύρωση.

Βέβαια, αυτή είχε έτοιμαστει αλλά δέν πρόλαβε νά συζητηθει λόγω τής διακοπής τής Συνόδου, εξαιτίας του γαλλοπρωσικου πολέμου. Πράγματι, τό κείμενο *Pastor aeternus*, πού είχε τόν τίτλο «Πρώτο Διάταγμα περί τής Έκκλησίας του Χριστού», θά ακολουθοῦνταν από ένα δεύτερο πού ονομάζεται τό Προσχέδιο Kleutgen⁹, από τό όνομα του συντάκτη του. Σύμφωνα μέ αυτό, «οί έπισκοποι δέν άποκλείονται από τό ύψηλό καθήκον νά διδάσκουν και νά κυβερνοῦν τήν παγκόσμια Έκκλησία»¹⁰ αλλά παραμένουν υποκείμενοι στην αυθεντία του διαδόχου του Άπ. Πέτρου. Τό προσχέδιο αυτό, έπίσης, εισάγει μία αναλογία ανάμεσα στον Πέτρο και τό «κολέγιο» (σύλλογο) τών έπισκόπων μέ τόν πάπα και τους έπισκόπους (χωρίς όμως νά χρησιμοποιήσει τή λέξη "collegium" [σύλλογο] για τό σωμα τών έπισκόπων). Τέλος, τό κείμενο του Kleutgen υιοθετεί τήν θεωρία του «διπλου ύποκειμένου» ως προς

τό θέμα τής παγκόσμιας έξουσίας, σύμφωνα μέ τήν όποία ή ύπερτατη αυθεντία βρίσκεται τόσο στο σωμα τών έπισκόπων ένωμένο πάντα μέ τήν κεφαλή του (δηλαδή τόν Ρωμαίο ποντίφικα), όσο και στον πάπα μόνο του¹¹. Έντοπίζουμε εδώ όλες τίς βασικές ιδέες πού θά περιλαμβάνει πολλά χρόνια άργότερα τό διάταγμα περί Έκκλησίας τής Β' Βατικανής *Lumen gentium*¹² στην περι έπισκόπων διδασκαλία του.

Έν τέλει, παρ' ότι ή Α' Βατικανή Σύνοδος δέν άσχολήθηκε παρά μόνο μέ τό παπικό πρωτείο, τό θέμα τών έπισκόπων δέν άπουσίαζε από τίς συζητήσεις και τους προβληματισμούς τών μελών τής Συνόδου. Άπεναντίας οί διεκδικήσεις τών έπισκόπων άναζητούσαν θεσμική εκφραση και ένα πλαίσιο θεολογικής κατοχύρωσης του έπισκοπικού αξιώματος, υπό τήν δύσκολη προϋπόθεση ότι αυτή θά έπρεπε νά έναρμονισθει μέ τό καινούργιο δόγμα του παπικού πρωτείου.

Πρίν κλείσουμε τήν αναφορά στην Α' Βατικανή, έχει ένδιαφέρον να σημειώσουμε ποιές ήταν οί τάσεις σχετικά μέ ένα θέμα, έπίσης διχαστικό, τό «άλλάθητο του πάπα». Σύμφωνα μέ έναν ειδικό πάνω στην Σύνοδο αυτή, τόν καθηγητή Η. J. Pottmeyer¹³, κατά τή διάρκεια τής περιόδου ανάμεσα στην Α' και Β' Βατικανή Σύνοδο συνυπάρχουν τρεις έρμηνείες του δόγματος του άλαθήτου, μία μαξιμαλιστική, μία ένδιάμεση και αυτή τής μειονότητας τών μελών τής Α' Βατικανής, ή όποία έβλεπε τήν άπόφαση *ex cathedra* ως μία μαρτυρία τής κοινής πίστης πού δέν ήταν άνεξάρτητη τής Έκκλησίας, τής κοινότητας τών «μαρτύ-

ρων». Αὐτή ἢ τελευταία ἐρμηνεία θά ληφθεῖ ὑπ' ὄψιν τὴν ἐποχὴ τῆς Β' Βατικανῆς ὅπου ἢ πλειονότητα τῶν μελῶν τῆς θά ὑποστηρίξει τὶς ἀπόψεις τῆς μειονότητας τῆς Α' Βατικανῆς. Σύμφωνα μὲ τὸν ἴδιο Ρωμαιοκαθολικὸ θεολόγο, μὲ μία τέτοια ἐρμηνεία τὸ δόγμα τοῦ ἀλαθῆτου μπορεῖ νὰ γίνῃ συμβατὸ μὲ τὴν «ἐκκλησιολογία

τῆς κοινωνίας», ἥτοι (πολύ σφαιρικά) μία θεώρηση τῆς Ἐκκλησίας ὡς κοινότητας καὶ κοινωνίας τῶν πιστῶν. Τὸ ζήτημα ἀπαιτεῖ μὲν περισσότερες διευκρινίσεις, ἢ τελευταία, ὅμως, αὐτὴ ἐρμηνεία ἀποτελεῖ μία θετικὴ ἀφετηρία γιὰ τυχόν συμφωνία μὲ τὸ πῶς κατανοοῦμε οἱ Ὁρθόδοξοι τὸ ἀλάθητο τῆς Ἐκκλησίας.

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ. 1. Ἄς σημειωθεῖ ὅτι ὁ διακεκριμένος ρωμαιοκαθολικὸς καθηγητὴς H. Legrand ἔχει προσπαθήσει νὰ μετριάσει καὶ νὰ δικαιολογήσει τὴν ἔκφραση αὐτὴ (*vere episcopalis*), ἀνατρέχοντας στὰ Πρακτικὰ τῆς Συνόδου, καὶ δείχνοντας τοὺς λόγους τῆς ἐπιλογῆς τῆς: Hervé Legrand, "Le dogme de la juridiction universelle de l'énéque de Rome et la conciliarité inaliénable de l'Église", *Θεολογία* 86 (2015) 46. "Ὅποιο καὶ νὰ εἶναι τὸ ἱστορικὸ συγκείμενο, ἀπὸ ὀρθοδόξου ἀπόψεως παραμένει ἀκατανόητο καὶ ἀπαράδεκτο πῶς μποροῦν δύο ἐπίσκοποι νὰ ἔχουν δικαιοδοσιακὴ ἐξουσία στὴν ἴδια ἐπισκοπῇ. 2. Giuseppe Alberigo (ἐκδ.), *Les Conciles œcuméniques. Les décrets, Tome II-2. Trente à Vatican II*, Paris: Cerf 1994, σ. 1655. 3. *Pastor aeternus*, ch. III, Alberigo, *Les décrets*, t. II-2, σ. 1655 (Grégoire le Grand, *Ep. ad Eulogium VIII*, 29 (30) *PL* 77, p. 933). Εἶναι μὲ αὐτὴ τὴ φράση πού ὁ Ἅγ. Γρηγόριος εἶχε ἀρνηθεῖ τὸν τίτλο *universalis papa*. 4. G. Alberigo, "Le Concile Vatican I", στὸ Alberigo, *Les Conciles œcuméniques, L'histoire*, t. I, σ. 357. 5. Βλ. Olivier Rousseau, "La vraie valeur de l'épiscopat dans l'Église d'après d'importants documents de 1875", στὸ *L'Épiscopat et l'Église universelle*, Paris: Cerf 1964, US 39, σ. 709-736. 6. Βλ. H. Denzinger, *Symboles et définitions de la foi catholique*, Paris: Cerf 1996, σ. 696 (3113). 7. H. Denzinger, σ. 697 (3116). 8. Γράμμα στοὺς Γερμανοὺς ἐπισκόπους "Mirabilis illa constantia" (4.3.1875), στὸ H. Denzinger, σ. 697 (3117). Ἐπίσης, τὴν ἴδια ἔγκριση ἐπανελάβε καὶ σὲ ἄλλες εὐκαιρίες: βλ. H. Denzinger, σ. 3112 καὶ ASS 8 (1874-1875), σ. 301-305. 9. Τὸ κείμενο τοῦ γερμανοῦ Ἰησουίτη Joseph Kleutgen (1811-1883), βλ. στὴ συλλογὴ Mansi, 1927 (53, col. 308B-317A). Πβ. Jean-Pierre Torrell, *La Théologie de l'épiscopat au premier Concile du Vatican*, Paris: Cerf 1961, US 37, σ. 247-279. 10. Mansi 53, col. 310 B. 11. Mansi, col. 321 B-C – 325 A 12. Τὸ κείμενο τοῦ Kleutgen παρατίθεται τρεῖς φορές στὸ *Lumen Gentium*: § 22, 25, 62. 13. H.J. Pottmeyer, *Le rôle de la papauté au IIIe millénaire, Une relecture de Vatican I et Vatican II*, Paris: Cerf 2001, σ. 109-113.

Gustav Klimt,
Ανθόκηπος (μεταξὺ
1905-1907)

«...ὄν ἡγάπα» καὶ «...ἀγαπᾶς με;»: Τό συνάλληλον Θεολόγου Ἰωάννη καὶ Ποιμένα Πέτρου

Σταύρου Γουλούλη
Δρος Βυζαντινῆς Τέχνης

Ο εὐαγγελιστὴς Ἰωάννης, ὁ Βοανηργές (Θεολόγος) εἶναι ὁ ἀγαπητός μαθητὴς Του, ὁ «ὄν ἡγάπα» (21.20) ἢ ὁ «ἄλλος» μαθητὴς [I. Καραβιδόπουλος, *Εἰσαγωγή στὴν Καινὴ Διαθήκη*, Θεσσαλονίκη 2010, σ. 187]. Εἶναι ἐνεργῶν (σέ περιπτώσεις πού ἀπέχουν οἱ ὑπόλοιποι μαθητές), αὐτὸς μόνος μέ τόν Πέτρο, καὶ δὴ προηγούμενος αὐτοῦ:

1. Στόν Μυστικό Δεῖπνο (Ἰω 13.23, 25): «ἀνακείμενος εἷς ἐκ τῶν μαθητῶν .. ἐν τῷ κόλπῳ τοῦ Ἰησοῦ, ὄν ἡγάπα. Νεύει οὖν τούτῳ Σίμων Πέτρος πυθέσθαι τις ἂν εἶη περὶ οὗ λέγει (δηλ. τόν εἷς ἐξ ὑμῶν παραδώσει)... ἀναπεσὼν οὖν ἐκεῖνος ἐπὶ τὸ στῆθος τοῦ Ἰησοῦ». 2. Στὴ Δίκη τοῦ Ἰησοῦ (Ἰω 18.15-17: «Ἠκολούθει δὲ τῷ Ἰησοῦ Σίμων Πέτρος καὶ ὁ ἄλλος μαθητὴς, ὁ δὲ μαθητὴς ἐκεῖνος ἦν γνωστὸς τῷ ἀρχιερεὶ καὶ συνεισῆλθεν τῷ Ἰησοῦ εἰς τὴν αὐλὴν τοῦ ἀρχιερέως... ἐξῆλθεν οὖν ὁ μαθητὴς ὁ ἄλλος ὁ γνωστὸς τοῦ ἀρχιερέως καὶ εἶπεν τῷ θυρωρῷ καὶ εἰσῆγαγεν τὸν Πέτρον». 3. Τάφος τοῦ Ἰησοῦ (Ἰω 20.2-8): «Μαρία ἡ Μαγδαληνὴ ... ἔρχεται πρὸς Σίμωνα Πέτρον καὶ πρὸς τὸν ἄλλον μαθητὴν ὃν ἐφίλει ὁ Ἰησοῦς... Ἐξῆλθεν οὖν Πέτρος καὶ ὁ ἄλλος μαθητὴς... εἰς τὸ μνημεῖον. Ἔτρεχον δὲ οἱ δύο ὁμοῦ. καὶ ὁ ἄλλος προέδραμεν τά-

χιον τοῦ Πέτρου καὶ ἦλθεν πρῶτος εἰς τὸ μνημεῖον καὶ παρακύψας βλέπει κείμενα τὰ ὀθόνια, οὐ μέντοι εἰσῆλθεν... Τότε οὖν (μετὰ τόν Πέτρο) εἰσῆλθεν καὶ ὁ ἄλλος μαθητὴς ὁ ἐλθὼν πρῶτος εἰς τὸ μνημεῖον καὶ εἶδεν καὶ ἐπίστευσεν». 4. Φανέρωση στὴ θάλασσα τῆς Τιβεριάδος (ἄγρα ιχθύων) Ἰω 21.7: «Λέγει οὖν ὁ μαθητὴς ἐκεῖνος ὄν ἡγάπα ὁ Ἰησοῦς τῷ Πέτρῳ. ὁ κύριός ἐστιν. Σίμων οὖν Πέτρος ἀκούσας ...». 5. Ἀποχαιρετιστήριο, ὁ Χριστὸς ὀρίζει τὴ συναλληλία Πέτρου καὶ Ἰωάννη (Ἰω 21.20 σέ ἀναφορὰ πρὸς τὸ χωρίο 13.23, 25): «Ἐπιστραφεὶς ὁ Πέτρος βλέπει τὸν μαθητὴν ὄν ἡγάπα ὁ Ἰησοῦς ἀκολουθοῦντα, ὃς καὶ ἀνέπεσεν ἐν τῷ δεῖπνῳ ἐπὶ τὸ στῆθος...». Ὀρίζεται τὸ μαρτύριο τοῦ ποιμένα Πέτρου καὶ ἡ «ἀθανασία» τοῦ Ἰωάννη. [Υπάρχει καὶ τὸ Ἰω 19.26 (Σταύρωση), ὅπου ὁ Πέτρος εἶναι ἀπών, ἀρνηθεὶς τόν Ἰησοῦ, βλ. 18.25-27].

Τὰ πέντε χωρία πού χρησιμοποιοῦνται οἱ λέξεις «ὄν ἡγάπα» καὶ «ἄλλος» εἶναι ὁ ἀγαπημένος Μαθητὴς, πού ὅμως ἔχει πρωτοβουλία κινήσεων περισσότερο ἀπὸ τόν Πέτρο, προηγεῖται αὐτοῦ, εἶναι πιό κοντὰ στόν Ἰησοῦ. Προάγεται σέ ἀδελφὸ τοῦ Ἰησοῦ, μέ ἐντολὴ νά φυλά ὡς υἱὸς τῆ Μαριάμ, κοινὴ μητέρα τους. Γνωρίζει αὐτὸς κι ὄχι ὁ Πέτρος τόν ἀρχιερέα

(ἀπό τόν πατέρα του ἰχθυέμπορο; ὡς συγγενής;), γεγονός πού δέν ἀποκλείει νά ἦταν ἀκόμη καί σύνδεσμος. Θεωρεῖ ὁμως τόν Πέτρο ἀρχηγό του καί τοῦ δίνει ἀναφορά, ὅταν ἔχει καλύτερη ἀντίληψη ὡς πιό νέος, ταχύς καί εὐστροφος. Δείχνει σεβασμό, ἀφοῦ τόν ἀφήνει νά περάσει πρῶτος στόν Τάφο γιά νά ἐλέγξει ὡς ἔμπειρος ἀλλά καί ἐντεταλμένος. Ὁ Πέτρος τόν ἔχει δίπλα του. Εἶναι σάν ὁ “δεκανέας” του, προφανῶς μέ “εὐλογία” τοῦ Ἰησοῦ, δηλαδή πρὶν ἀπό τά γεγονότα. Ἐξάλλου εἶχε ὀρισθεῖ ἀπό τόν Ἰησοῦ κήρυκας (Βοαηργές).

Ἀπό τούς πρῶτους μαθητές, τά δύο δίδυμα ἀδελφῶν (Πέτρος-Ἀνδρέας καί Ἰάκωβος-Ἰωάννης), οἱ δύο Πέτρος-Ἰωάννης ἔχουν ὅλη τήν πρωτοβουλία τῶν κινήσεων πρὸς τούς Μαθητές ἀλλά καί τίς Ἀρχές. Ὁ Πέτρος αποφασίζει, ὁ Ἰωάννης εἰσηγεῖται, προτείνει, βοηθάει, εἶναι ὁμως αὐτόπτης, πρῶτος μάρτυρας. Εἶναι ὁ ἐγκέφαλος.

Τά πέντε χωρία ἀποτελοῦν μία ἄτυπη συλλογή κοινῶν ἐνεργειῶν Πέτρου καί Ἰωάννη. Μπορεῖ νά ὀρισθεῖ μία ἐσωτερική διακειμενική σχέση; Ἡ ἀντιπαράθεση γίνεται ἐμφανῶς ἀπό τόν συγγραφέα: στό 1^ο καί 5^ο χωρίο, ὅπου στό δεύτερο γίνεται παραπομπή στό πρῶτο! Μᾶλλον δέν εἶναι τυχαῖο. Ὁδηγεῖ στή σύλληψη τῆς ἐνότητας τῶν χωρίων «ὄν ἡγάπα». Ὑπάρχει ἡ σχέση τῶν: α) 1^ο (Μυστικός Δεῖπνος/ἐρώτηση γιά τό μέλλειν κακὸν γενέσθαι) πρὸς 5^ο (ἐρώτηση γιά τό μέλλειν γενέσθαι), β) 2^ο (Ἄρνηση Πέτρου στή Δίκη) πρὸς 4^ο (θάλασσα Τιβεριάδος;

ὁμολογία ἀγάπης (21.15-17), ἀποκατάσταση ἄρνησης) β) (3^ο). Ἡ κοινή μαρτυρία τῆς Ἀναστάσεως μέσῳ τῶν ὀθονίων.

Περί τίνος πρόκειται; Εἶναι ἓνα κήρυγμα, μέ εὐχαριστιακή διάσταση; Π.χ. μέ τήν εὐκαιρία μιᾶς ὀμιλίας του κατά τήν κλάση τοῦ Ἄρτου καί Οἴνου, ὅπου ὁ Ἰωάννης διηγεῖται τήν κοινή μέ τόν Πέτρο διαχείριση τῶν τελευταίων στιγμῶν τοῦ Ἰησοῦ, ἀπό τόν Μυστικό Δεῖπνο ὡς τό τέλος; Εἶναι διήγηση σέ ἀπλή τράπεζα πιστῶν; Ἦ μήπως εἶναι εἶδος ἀπολογίας στούς Ρωμαίους; Ὁ εὐαγγελιστής Ἰωάννης πάντως συνοπτικά ἀντιπαράθετε ἑαυτὸν μέ τόν Πέτρο. 1. Προηγεῖται αὐτοῦ, ὡς μαθητῆς τοῦ Προδρόμου (βλ. *Ἐφημέριος*, τχ. 2, 2023), ἀφοῦ μαζί μέ τόν Ἀνδρέα πιστοποιεῖ τήν Πολιτεία τῆς Ἐρήμου καί τήν Ἀναγόρευση τοῦ Ἰοῦ ἀπό τόν Πατέρα. 2. Σέ ὄλες τίς κορυφαίες στιγμές τοῦ Ἰησοῦ ἔχει αὐτός τήν πρωτοβουλία τῶν κινήσεων καί ἀπλῶς ὁ Πέτρος ἐπικυρώνει. 3. Ἀναγνωρίζει τό ἡγετικό ἀξίωμα τοῦ Πέτρου, ἀλλά οἰκειοποιεῖται τό πνευματικό (Βοαηργές). 4. Ὁ Πέτρος μέ ἀγῶνα ἀποκτᾷ τήν ποιμανση ἐκδηλώνοντας τήν ἀγάπη του στόν Χριστό, χάρισμα πού εἶχε ἐξαρχῆς ὁ μαθητῆς «ὄν ἡγάπα». 5. Το χωρίο «ὄν ἡγάπα» (κατάφαση) κατοχυρώνει το χωρίο «ἀγαπᾷς με;» (ἐρώτηση).

Δέν ὑπάρχει ἀνταγωνισμός μεταξύ τῶν δύο Ἀποστόλων ἀλλά ἡ διπλή ὄψη τῆς Ἀποστολικότητας; (ἔμφυτη) ποιμανση καί (χαρισματική) θεολογία πού ἐπιβάλλει ὁ κενός τάφος μέ τά ὀθόνια τοῦ Χριστοῦ.

Εισαγωγικά Ι. Ιστορικό πλαίσιο

Άρχιμ. Παντελεήμονος Τσορμπατζόγλου
Δρος Θεολογίας - Ίερ. Προϊστ. Ί.Ν. Αγίων Αναργύρων Ψυρρή

Στήν σειρά τῶν ἀρθρῶν πού θα ἐπακολουθήσει θά καταβληθεῖ προσπάθεια νά παρουσιασθεῖ τό ἱεραποστολικό ἔργο τῶν δύο ἐκ Θεσσαλονίκης ἀδελφῶν Κυρίλλου καί Μεθοδίου στούς σλαβικούς πληθυσμούς τῆς Μεγάλης Μοραβίας ἀναδεικνύοντας ταυτόχρονα τό ἱστορικό περίγραμμα τοῦ ὅλου ἐγχειρήματος καί τίς διαχρονικές προεκτάσεις τοῦ ἔργου τους σέ ὅλα τά ἐπίπεδα, ἱστορία, κοινωνία, πολιτισμό, γράμματα.

Ὅπως γίνεται ἐξαρχῆς κατανοητό ἀπό τήν παράθεση τοῦ τίτλου, ἐκτός τῶν δύο πρωταγωνιστῶν ἀδελφῶν Κυρίλλου καί Μεθοδίου, ὁ λόγος ἀναγκαστικά θά ἀναφέρεται στήν πατρίδα τους Θεσσαλονίκη, θά διαλέγεται μέ τούς «βαρβάρους» κατοικοῦντες στήν Μεσευρώπη, δηλ. Σλάβους, Μαγάρους, Βουλγάρους καί τούς ὁμόρους τους Φράγκους, θά διέρεχεται μέσα ἀπό τήν Αἰωνία Πόλη, τήν Ρώμη, καί ὅλα αὐτά θά κινοῦνται στήν τροχιά τῆς Βασιλεύουσας τῶν πόλεων Νέας Ρώμης, τῆς Κωνσταντινουπόλεως· μέ δύο λόγια θά ἔχουμε ἕνα πανόραμα τοῦ Βυζαντινοῦ κόσμου κατά τήν μέση ἱστορική περίοδο τῆς Ἀνατολικῆς Ρωμαϊκῆς Αὐτοκρατορίας (8^{ος}-11^{ος} αἰ.).

Πρός τοῦτο ὁ λόγος, ἀναπόφευκτα, θά εἶναι σχηματικός καί ἀφαιρετικός, ἐνίοτε δέ ἀπλουστευτικός καί ἀνισο-

μερής, καθότι πρέπει νά ἀσχοληθεῖ μέ μείζονα εἰσαγωγικά προβλήματα, ὅπως γιά παράδειγμα ἡ ἐμφάνιση τῶν Σλάβων στήν Εὐρώπη καί ἡ κάθοδος τους στήν ΝΑ Εὐρώπη, ἡ ὁποία συνδέεται μέ τήν διάχυσή τους στήν Χερσόνησο τοῦ Αἴμου· θέματα πού σχετίζονται ἄμεσα μέ τήν ὑποτιθέμενη καταγωγή τῶν δύο ἀδελφῶν Κυρίλλου καί Μεθοδίου καί τόν πολιτικό ὀρίζοντα τῆς ἐποχῆς, ἀπό τήν μακρινή Μοραβία στήν μεσαιωνική Βουλγαρία καί τό Βυζάντιο.

Χρησιμοποιεῖται ὁ ὅρος Κεντροανατολική Εὐρώπη, διότι θέλουμε νά συμπεριλάβουμε τόν πρῶτο χῶρο τῆς δράσεως τῶν δύο ἀδελφῶν, Κεντρική Εὐρώπη, Μεγάλη Μοραβία-Παννονία καί ὕστερα τήν διάχυση τοῦ ἔργου τους στά βόρεια τῆς χερσονήσου τοῦ Αἴμου περιοχές νοτίως τοῦ Δουνάβειος, δηλ. σέ αὐτό πού λέμε σήμερα Νοτιοανατολική Εὐρώπη. Τό βόρειο ὄριο τῆς χερσονήσου τοῦ Αἴμου, Βαλκανικῆς θεωρεῖται γενικά ὅτι εὐθυγραμμίζεται μέ τήν νοητή πού διαμορφώνεται ἀπό τούς ποταμούς Δούναβη, Σάβο καί Κούπα καί ἕνα τμήμα πού συνδέει τίς πηγές τοῦ Κούπα μέ τον κόλπο Κβάρνερ.

Ἀκόμη, ἀποφεύγεται ἡ χρήση τοῦ ὅρου Βαλκανική καθότι ὁ Αἴμος εἶναι ἡ ὁροσειρά στά βορειοανατολικά τῆς Ἑλλη-

νικῆς χερσονήσου, ἀπό τήν ὁποία ὀνομάσθηκε Χερσόνησος τοῦ Αἴμου, ἡ δέ χερσόνησος Βαλκανική ὀνομάσθηκε ἔτσι ἐξαιτίας τῶν μεταγενεστέρων Τούρκων, οἱ ὅποιοι ὀνόμαζαν τήν ὄροσειρά Μπαλκάν (balkan = ὄρος). Σύμφωνα μέ τήν παράδοση ὀφείλει τό ὄνομά του ὁ Αἴμος στό αἷμα τοῦ τιτάνα Τυφώνα, τόν ὁποῖο πλήγωσε ὁ Δίας ὅταν ἐξαπέλυσε κεραυνό ἐναντίον του, ἢ ἀπό τόν Αἴμο, μυθικό βασιλέα τῆς Θράκης.

1. Λαοί καί γεωγραφία τῆς Κ. Εὐρώπης

α) Οἱ «βάρβαροι» στήν Εὐρώπη:
Οὔννοι, Ἰάβαιοι

Ἡ βασικότερη αἰτία τῶν ἀναστατώσεων καί ἀνακατάξεων στήν Εὐρώπη, τούς πρώτους μ.Χ. αἰῶνες, ἦταν ἡ μετακίνηση τῶν Οὔννικῶν φύλων ἀπό τά Ἀλταϊκά ὑψίπεδα πρὸς τήν λίμνη Ἀράλη. Πορευόμενοι πρὸς τά δυτικά ὤθησαν τούς ἱρανικούς λαούς τῆς στέπας πρὸς τό ρωμαϊκό σύνορο, Ρῆνο-Δούναβη, καί ὅπως συμβαίνει σέ αὐτές τίς περιπτώσεις, εἶτε ὠθώντας καί συμπαρασύροντας, εἶτε ὑποτάσσοντας ἄλλους λαούς, δημιουργήσαν νέες καταστάσεις καί προκάλεσαν συγχωνεύσεις καί ἀλλοιώσεις λαῶν καί φύλων. Οἱ πρῶτοι πού δέχθηκαν τίς πιέσεις τῶν νέων εἰσβολέων ἦταν τά γερμανικά φύλα τῆς Ἀνατολικῆς Εὐρώπης, δηλ. περιοχῶν τῶν μεταταῦτα ρωσικῶν πεδιάδων.

Τά γερμανικά φύλα, πού ζοῦσαν στίς ρωσικές στέπες, σέ ἄγνωστο χρόνο συνενώθηκαν ὑπό τήν αἰγίδα τῶν δύο ἰσχυροτέρων καί πολυανθρωποτέρων ἐξ αὐτῶν

φυλῶν καί δημιούργησαν δύο κράτη, γνωστά ὡς Ὀστρογοθικό καί Βησιγοθικό. Ἰσχυρότερο ἀπό τά δύο κράτη παρουσιάζεται τό κράτος τῶν Ὀστρογόθων, τό ὁποῖο ἐκτεινόταν στήν περιοχή τῆς σημερινῆς Οὐκρανίας, ἀνατολικά τοῦ Δνειστέρου. Δυτικά τοῦ ποταμοῦ αὐτοῦ, στίς δασώδεις περιοχές μεταξύ Δνειστέρου καί Δουνάβευς, βρισκόταν τό κράτος τῶν Βησιγόθων. Τά δύο αὐτά κράτη ἦταν τά πρῶτα πού ὑπέστησαν τήν ἀσφυκτική πίεση τῶν Οὔννων, οἱ ὅποιοι εὐρισκόμενοι σέ συνεχή μετακίνηση ἀπό τόν 1^ο αἰ., βαθμιαίως ὠθοῦντες τά διάφορα ἱρανικά φύλα τῆς στέπας, βρέθηκαν στά τέλη τοῦ 3^{ου} αἰ. στόν ποταμό Βόλγα, ὅπου καί συγκρούσθηκαν μέ τό κράτος τῶν Ὀστρογόθων τῆς Οὐκρανίας, τό ὁποῖο καί κατέλυσαν, ὅπως ἐπραξάν καί γιά τό κράτος τῶν Βησιγόθων. Ἔτσι, λοιπόν, στίς ἀρχές τοῦ 5^{ου} αἰ. δημιουργήθηκε ἓνα τεράστιο Οὔννικό κράτος ἀπό τόν Καύκασο μέχρι τήν Παννονία. Ὑποκείμενα τοῦ κράτους αὐτοῦ ἦταν ὄχι μόνον Οὔννοι, ἀλλά καί μία πανσπερμία γερμανικῶν λαῶν καί ἄλλων ὑποτελῶν ἀσιατικῆς προελεύσεως, ὅπως οἱ Ἰάβαιοι. Δεδομένου, ὅμως, ὅτι οἱ ἐντόπιοι κάτοικοι τῆς Κ. Εὐρώπης ἦταν Κέλτες καθώς καί ἄλλοι λαοί, ὅπως Δάκες καί Ἰλλυριοί, ἐξίσου ἐκλατινισμένοι, οἱ ἐπίσημες γλώσσες στήν αὐλή τοῦ Ἀτίλα ἦταν τά οὔννικά, τά γοθικά καί τά λατινικά¹.

Ἡ μάχη τῶν ἐθνῶν στά Καταλαυνικά πεδία, πλησίον τῆς γαλλικῆς πόλεως Troyes τό 451 σήμανε τό τέλος τῶν φιλοδοξιῶν τοῦ Ἀτίλα καί τήν διάλυση τοῦ γιγαντιαίου κράτους του. Μετά τόν θά-

νατό του (453) οί ύποτελείς λαοί έπανε-
στάτησαν και στην μάχη τής Παννονίας
νίκησαν τούς γιούς του Άττίλα.

Τό μεγάλο ούννικό κράτος δέν ήταν δυ-
νατόν νά διατηρήσει τήν συνοχή του και
διεσπάσθη σέ μικρότερα, είτε τών γιών
του Άττίλα, είτε άλλων γερμανικών φυ-
λών και ήγεμόνων, μέ διάφορα όνόματα.

Σημασία, πάντως έχει, ότι πολλά από τά
έναπομείναντα ούννικά φύλα είτε ανε-
μίσθησαν μέ άλλα γερμανικά, είτε μετα-
κινήθηκαν πρός τήν Άνατολή και συνά-
ντησαν άλλους τουρανικούς, τουρκικούς
λαούς, και συγχωνεύθηκαν μέ αυτούς,
γιά νά έπανεμφανισθοῦν άργότερα ώς
Ούτριγούροι, Κουτριγούροι κ.λπ.

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ. 1. Βλ. P. Howarth, *Attila King of the Huns. The Man and the Myth*, London 1994.

Έπάνω: Claude Monet, *Παπαροῦνες* (1873), Musée d'Orsay, Παρίσι
Κάτω: Λιβάδι μέ παπαροῦνες (περ. 1880), έργο πού έχει άποδοθεῖ στον Victor Gabriel Gilbert
ή στη Mary Stevenson Cassatt, Philadelphia Museum of Art, Η.Π.Α.

Νοησιαρχία και Χριστιανικός μυστικισμός

π. Γεωργίου Βλαχόπουλου

Ἐφημ. Ἱ.Ν. Ἁγίας Βαρβάρας Ὑδρας - Ὑποψ. Δρος Θεολογίας

Στό εισαγωγικό κομμάτι αὐτῆς τῆς σειρᾶς τῶν κειμένων, εἶχαμε ἀναφερθεῖ στήν ἀντιπαράθεση μεταξύ μυστικισμοῦ καί νοησιαρχίας. Ἐδῶ λοιπόν φρόνιμο θά ἦταν νά δώσουμε τόν ὀρισμό τοῦ τί εἶναι νοησιαρχία καί τί μυστικισμός καί πῶς αὐτά τά δύο πνευματικά «ρεύματα» ἔρχονται σέ ἀντιπαράθεση, ὅταν πρόκειται νά ἀναφερθοῦμε περί τῆς γνώσης τοῦ Θεοῦ.

Ὅπως λέει ἡ λέξη, στή νοησιαρχία «ἄρχει», κυριαρχεῖ ὁ νοῦς. Στή νοησιαρχική γνωσιολογία περί Θεοῦ, κυρίαρχο ρόλο διαδραματίζει ἡ προτεραιότητα τῆς συλλογιστικῆς καί ἀναλυτικῆς ικανότητος τῆς ἀνθρώπινης νόησης. Ἡ ὀρθολογική καί ἀναλυτική νόηση, μέ τήν ἐμπρόθετη ἐνέργεια τῆς συνείδησης, εἶναι πάντα συνείδηση κάποιου ὄντος ἢ πράγματος, ἐνῶ ἡ προσοχή τῆς εἶναι προσανατολισμένη πάντοτε σέ μιᾶ ιδιαίτερη ὑπαρξη ὅσο γενική καί ἐάν εἶναι. Μέ αὐτόν τόν τρόπο δέν εἶναι δυνατόν νά ἐκφράσει τήν ἐνότητα τοῦ Ὁλοῦ. Θεωρεῖ τόν κόσμο πολυπρισματικά ὡς φαινόμενο καί ἐγγενῶς δέν μπορεῖ νά ἐκφράσει τήν ὁλότητα τοῦ ὄντος. Εἶναι, τό ὅποιο δέν μπορεῖ νά ἀποτελέσει ἀντικείμενο θεματικῆς παρουσίας.

Στόν ἀντίποδα ὁ χριστιανικός μυστικισμός ἀφορᾶ στήν ἐξεύρεση μιᾶς «μεθόδου συνάντησης» μέ τό ἀπόλυτο. Στήν

ὀρθόδοξη διδασκαλία αὐτή ἡ «μέθοδος» καί ἡ ὁδός εἶναι ἡ κάθαρση τῶν παθῶν, πού ὁδηγεῖ στόν φωτισμό καί ἐν τέλει στή θέωση, αὐτό πού ὁ Ἅγιος Γρηγόριος ὁ Παλαμᾶς ὀνομάζει «Θεοκοινωνία». Γιά νά ἐπιτευχθεῖ αὐτό, μεγάλο ρόλο διαδραματίζει «ἡ ἄσκηση τοῦ σώματος καί τῶν αἰσθήσεων στά πλαίσια τῆς δοκιμασμένης ἐκκλησιαστικῆς παράδοσης καί ἡ συνεπαγόμενη μεταμόρφωσή τους, ἡ ὁποία ἀποτελεῖ μιᾶ ἀπό τίς βασικές προϋποθέσεις γιά τή μέθεξη τῶν ἐνεργειῶν τοῦ Θεοῦ».

Ἀπό τά παραπάνω γίνεται σαφές ὅτι στόν νοησιαρχικό στοχασμό ἡ γνώση τοῦ Θεοῦ ἐπιτυγχάνεται μέσω τῆς νόησης καί γιά νά ἀποκτηθεῖ, προϋποτίθεται ἡ ἀνάπτυξη τῆς διανοητικῆς ικανότητος κάθε ἀνθρώπου. Γι' αὐτό, ἀπό τούς στοχαστές τοῦ Ὑστερου Μεσαίωνα, καθώς καί αὐτούς τῆς Ἀναγέννησης, ἡ ἀρχαία ἑλληνική φιλοσοφία θεωρεῖται δῶρο τῆς χάριτος τοῦ Θεοῦ, καί ἡ σπουδή τῆς εἶναι ἐπιτακτική ἀνάγκη, μέ ἀπώτερο σκοπό νά ἐκπαιδευθεῖ ὁ νοῦς καί νά φθάσει στό σημείο νά «γνωρίσει» τόν Θεό «κατ' ἀναλογία».

Γιά τούς νοησιάρχες στοχαστές ἡ τελείωση τοῦ ἀνθρώπου δέν ἔχει σχέση μέ τήν ἄσκηση γιά ἀπόκτηση πνευματικῶν ἀρετῶν, ὅσο μέ τή γνωστική ικανότητα καί δυνατότητα τοῦ νά συλλογίζεται ὁ

καθένας ὀρθολογικά, γεγονός που ἀπαλλάσσει τόν νοῦ ἀπό τήν πλάνη καί τήν ἀγνοία. Οἱ αἰσθήσεις λοιπόν καί τό σῶμα δέν ἔχουν θέση σέ αὐτήν τήν πορεία θεογνωσίας, διότι θεωροῦνται ἐμπόδια στή γνώση. Ἡ κατάσταση ἀπαθείας καί τελειότητας τοῦ ἀνθρώπου γίνεται ἀντιληπτή ὡς «καθ' ἕξιν νέκρωσις τοῦ παθητικοῦ μέρους τῆς ψυχῆς, τό ὁποῖο σύμφωνα μέ τήν πλατωνική ἀνθρωπολογία σχετίζεται μέ τό σῶμα καί τίς αἰσθήσεις του».

Ὁ χριστιανικός μυστικισμός, ἀπό τήν ἄλλη πλευρά, ἀντιτίθεται καθαρά στόν ἀντικειμενισμό τῆς συλλογιστικῆς ἱκανότητας τοῦ νοῦ καί στή θεωρία ὅτι ὁ ἀνθρώπος λειτουργεῖ ὡς μηχανή στοχασμοῦ. Ἐπίσης, ἀντιτίθεται καί σέ πτυχές τῆς ἀρχαίας ἐλληνικῆς φιλοσοφίας, ὅπως λ.χ. στή διδασκαλία περὶ ἐκστάσεως τοῦ νεοπλατωνισμοῦ. Προσπαθεῖ νά δι-

ατυπώσει μιά θεωρία πού ἐδράζεται στή χριστιανική παράδοση. Θέλει τόν νοῦ νά ἐμβάπτεται ἐντός τῆς καρδιάς καί αὐτή νά τόν καθοδηγεῖ. Οἱ χριστιανοί μυστικοί δέν ἐπιθυμοῦν τόν νοῦ μόνον ἐντός τοῦ σώματος καί τῆς καρδιάς, ἀλλά θέλουν νά τόν ὠθήσουν ἀκόμα καί ἐντός τοῦ ἴδιου τοῦ ἑαυτοῦ.

Ὅπως γράφει καί ὁ μακαριστός καθ. Β. Τατάκης: «Γενικά ὁ μυστικισμός, στίς καλύτερες του στιγμές, δέν ἀρνεῖται τή γνώση, τή θύραθεν σοφία. Ἐκεῖνο πού ἀρνεῖται εἶναι ὅτι ἡ γνώση αὐτή ὀδηγεῖ στίς ρίζες, στή θεωρία καί στή θέωση τοῦ ἀνθρώπου. Γιά τοῦτο τό μεγάλο ἐγχείρημα ἐπιστρατεύει ὁλόκληρο τόν ἀνθρώπο, συναιρεῖ τίς ἀντινομίες καί, μέ τόν ἡσυχασμό, δίνει τά πρωτεῖα στήν καρδιά. Ὁ νοῦς, μόνο ἂν βαφτιστεῖ στήν καρδιά βρίσκει τόν ἑαυτό του».

Vincent van Gogh, Λιβάδι μέ παπαροῦνες (1890),
Μουσεῖο Van Gogh, Ἀμστερνταμ

Ἡ Ἀθωνιάς Ἀκαδημία ἀπό τίς ἀπαρχές ὡς σήμερα

Ἀρχιμ. Κωνσταντίνου Στ. Φουντουκίδη
Ἱερ. πρ. Ἱ.Ν. Ὁσίας Ξένης Θεσσαλονίκης - πρ. Καθ. Ἀθωνιάδος

Διδάσκαλοι τῆς Ἀθωνιάδος σέ αὐτήν πρῶτη περίοδο τῆς ἱστορίας της, μέχρι τό 1821, ἀναφέρονται ὁ ἱεροδιάκονος Κυπριανός ὁ Κύπριος, μετέπειτα Πατριάρχης Ἀλεξανδρείας, καί ὁ Ἀθανάσιος Πάριος, ἀμφότεροι μαθητές τοῦ Εὐγενίου, ὁ Κύριλλος Ἀγραφιώτης καί ὁ μαθητής του Ἰωάννης Πέζαρος, ὁ Ἀθανάσιος, ὁ Ματθαῖος, ὁ Χριστοφόρος Ἀρτινός, ὁ Κυπριανός ὁ Κρής, ἐπίσης παλαιός μαθητής τοῦ Εὐγενίου, καί ὁ ἀδελφός του Ἰωάννης, ὁ Γρηγόριος καί ὁ Ἀθανάσιος Φιλιπποπολίτης.¹

Τό Οἰκουμενικό Πατριαρχεῖο καί πολλοί φιλόμουσοι Φαναριῶτες καί Κωνσταντινουπολίτες βοηθοῦν οἰκονομικά τή Σχολή.² Ἐνδεικτικά μποροῦμε νά ἀναφέρουμε τόν Δημήτριο Μουρούζη, ὁ ὁποῖος περιθάλλει τούς ἐπιστήμονες καί διαθέτει μεγάλα χρηματικά ποσά γιά τήν Ἀθωνιάδα, καί τόν μπακάλη Χατζή Φωτίου Εὐστάθιο, ὁ ὁποῖος μέ ἀφιερωτήριο, πού φέρει ἡμερομηνία «7 Φεβρουαρίου 1754», προσφέρει στήν Ἀθωνιάδα «50 γρόσια ἐτησίως εἰς αἰῶνα τόν ἅπαντα». Τό 1798 μέ πατριαρχικό καί συνοδικό γράμμα τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου Γρηγορίου Ε' παρέχεται ἀπό τή Μεγάλη τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησία στή Σχολή οἰκονομική ἐνίσχυση ὕψους 375 γροσίων κατ' ἔτος «ἐπὶ κοινῇ τῇ ἐκ τῆς παιδείας ὠφελεία».³

Λίγο νωρίτερα ἔρχεται μέ βατοπαιδινό πλοῖο ἀπό τό Πήλιο ὁ νεαρός τότε Ρήγας Φεραῖος, ὁ ὁποῖος συνδέεται μέ τόν Νικόδημο Βατοπαιδινό. Κατά τούς βιογράφους του ἦταν τότε 15-17 ἐτῶν. Παρακολουθεῖ μαθήματα στήν Ἀθωνιάδα καί, κάθε φορά πού ἐξέρχεται ἀπό τό Ἅγιον Ὄρος, φιλοξενεῖται στή Θεσσαλονίκη, στό ἀρχοντικό τοῦ Καυταντζόγλου. Μέ τήν ἐνθάρρυνση τοῦ Νικοδήμου Βατοπαιδινό καί ἐφοδιασμένος μέ συστατικές ἐπιστολές ἀναχωρεῖ γιά τήν Κωνσταντινούπολη, ὅπου καί θά γνωρίσει τόν Ἀλέξανδρο Ὑψηλάντη, τόν ὁποῖο στή συνέχεια θά ἀκολουθήσει.⁴

Οἱ λειτουργικές δαπάνες τῆς Σχολῆς εἶναι ὑψηλές καί ἡ ἐξασφάλιση χρηματικῶν πόρων δύσκολη. Οἱ Βατοπαιδινόι μέ περιοδεῖες προσπαθοῦν νά συλλέξουν χρήματα. Τό Οἰκουμενικό Πατριαρχεῖο ἐπίσης κάνει ὅ,τι μπορεῖ μέ τήν ἐπιτροπή πού διαθέτει στήν Κωνσταντινούπολη. Σέ αὐτήν τήν προσπάθεια συλλογῆς χρημάτων συμμετέχουν καί οἱ μαθητές καί οἱ διδάσκαλοι τῆς Σχολῆς. Χαρακτηριστική εἶναι ἡ ἐπιστολή πού στέλνουν γιά τόν λόγο αὐτό στίς 12 Σεπτεμβρίου 1782 οἱ διδάσκαλοι «Κυπριανός ἱεροδιάκονος καί Ἰωάννης καί οἱ σὺν ἡμῖν ἐν Χριστῷ ἀδελφοὶ καί μαθηταὶ» πρὸς τούς «φιλογενεῖς καί φιλομούσους» προύχοντες τῆς Βλαχίας. Τό 1798 ἐπιδιορθώνονται τά

κτήρια τῆς Σχολῆς καί τό ὑδρευτικό σύστημα. Γιά τόν σκοπό αὐτό ἡ Ἱερά Κοινότητα δαπανᾷ συνολικά 3.000 γρόσια.⁵

Τό 1801 ὁ Οἰκουμενικός Πατριάρχης Καλλίνικος Ε΄ μέ πατριαρχική ἐγκύκλιο ἐπιστολή διορίζει «διδασκάλους τῆς Σχολῆς ταύτης τέσσαρας, δύο μὲν τῶν ἐπιστημῶν, ἓνα Φιλόσοφον πρῶτον, καί ἓνα Μαθηματικὸν δεύτερον, καί δύο τῶν Γραμματικῶν πρῶτον καί δεύτερον, πᾶσαν δὲ τῆς Σχολῆς τὴν προστασίαν» ἀναθέτει «τῷ πρῶτῳ τῶν διδασκάλων, ἵνα ἡγῆται ἐν πᾶσι...». Ἐπίσης ὁρίζει τὴν εἰσαγωγή εἰκοσιτεσσάρων ὑποτρόφων μαθητῶν καί τὸν τρόπο εἰσαγωγῆς στὴ Σχολή καί διορίζει νέα διευρυμένη ἐπιτροπὴ τῆς Σχολῆς στὴν Κωνσταντινούπολη, ἡ ὁποία ἀπαρτίζεται ἀπὸ διακεκριμένους εὔπορους Ἑλληνες, διάσημους τεχνίτες καί ἐπιχειρηματίες τῆς Πόλης καί πλούσιους ἐμπόρους πού δραστηριοποιοῦνται σέ ὅλοκληρη τὴν Εὐρώπη.⁶ Ἡ ἐπιτροπὴ αὐτὴ, κατόπιν ἐντολῆς τοῦ Πατριάρχου Καλλινίκου Ε΄, μέ ἐγκύκλιό της πού φέρει ἡμερομηνία «16 Ἰουλίου 1802» ἀνακοινώνει ὅτι, στὴν προσπάθειά της νά ἀνασυγκροτήσῃ τὴν Ἀθωνιάδα καί νά τὴ φέρῃ στὴν παλαιὰ δόξα πού εἶχε κατὰ τὴν ἐποχὴ τοῦ Εὐγενίου, διορίζει Ἐπιτρόπους σέ 126 ἑλληνικές παροικίες ἀνά τὸν κόσμον, ἀπὸ τὸ Λονδίνο μέχρι τὰ βᾶθη τῆς Ρωσίας καί ἀπὸ τὸ Ἄμστερνταμ μέχρι τὴν Ἀττάλεια.⁷ Ἔτσι, μεταξύ τῶν Ἐπιτρόπων διορίζονται στὸ Παρίσι ὁ Ἀδαμάντιος Κοραῆς καί ὁ Ἀλέξανδρος Βασιλείου.⁸ Ὅλοι οἱ Ἐπίτροποι καταβάλλουν σημαντικές προσπάθειες γιὰ νά βοηθήσουν τὴ Σχολή. Στὸν Ἀθῶν στὴν τριμελῆ Ἐφορευτικὴ Ἐπιτροπὴ με-

τέχει καί ὁ ἅγιος Νικόδημος ὁ Ἁγιορείτης.⁹

Τὴν ἐποχὴ αὐτὴ διαμορφώνονται τρεῖς τάσεις σχετικὰ μέ τὴν ἔδρα τῆς Σχολῆς. Ἄλλοι ἀγωνίζονται γιὰ νά παραμείνῃ ἡ Σχολὴ κοντὰ στὸ Βατοπαίδι καί νά ἐπιδιορθωθοῦν τὰ κτήριά της, ἄλλοι γιὰ νά τὴ μεταφέρουν στὶς Καρυές καί νά ἐγκατασταθεῖ στὸ Κελλί τοῦ Πατριάρχου Σεραφείμ Β΄, στὴν ἀρχαία Μονὴ τοῦ Εὐστρου, καί ἄλλοι γιὰ νά μετεγκατασταθεῖ στὴν Κωνσταντινούπολη. Ἡ διχόνοια αὐτὴ καί ἡ ἀδυναμία εὕρεσης κατάλληλων διδασκάλων καθὼς καί ἄλλα προβλήματα πού ἀνακύπτουν δὲν ἐπιτρέπουν τὴ δημιουργία μιᾶς Σχολῆς τέτοιας ὅπως ἐπιθυμοῦσαν ὁ Πατριάρχης καί οἱ Ἐπίτροποι, Σχολῆς ὁμοίας μέ τὴν Ἀθωνιάδα τοῦ Εὐγενίου Βουλγάρεως.¹⁰

Τὸν Ἰανουάριο τοῦ 1804 στὴν Κωνσταντινούπολη συγκαλεῖται γενικὴ συνέλευση ἐκπροσώπων τοῦ Γένους ὑπὸ τὴν προεδρία τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου καί ἀποφασίζεται νά μετακομιστεῖ ἡ Σχολὴ τοῦ Ἁγίου Ὁρους καί ἡ Σχολὴ τοῦ Φαναρίου στὴν Πατριαρχικὴ Πάγκοινο Σχολή, πού βρίσκεται στὸ χωριὸ Κουρουτσεσμε (Ξηροκρήνη). Ὁ Νικηφόρος Θεοτόκης μέ τὴ διαθήκη του κληροδοτεῖ τὴν ἀξιόλογη βιβλιοθήκη του, πού περιελάμβανε 7.000 τόμους, στὴν Ἀθωνιάδα. Ἡ βιβλιοθήκη μεταφέρεται στὴν Ἱερά Μονὴ Ἰβήρων γιὰ νά παραδοθεῖ στὴν Ἀθωνιάδα. Ἀπὸ τὴν Ἱερά Μονὴ Ἰβήρων ὅμως, σύμφωνα μέ ἐρμηνεῖα τῆς διαθήκης πού δίνει ὁ Δωρόθεος Πρῶτος στὸν Οἰκουμενικὸ Πατριάρχη, μεταφέρεται στὴν Πάγκοινο Σχολή.¹¹

Ἀπὸ τὸ 1801 μέχρι τὸ 1821 ἀπὸ διάφορες μαρτυρίες ἀλλὰ καί ἀπὸ τὴν προφορι-

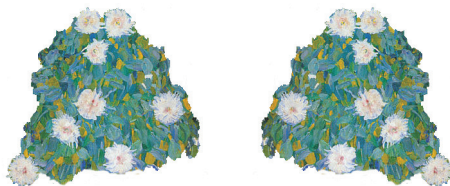
κή παράδοση του Ἁγίου Ὁρους φαίνεται ὅτι ἡ Σχολή λειτουργεῖ παρά τίς ὅποιες δυσκολίες. Μνημονεύονται μάλιστα ὡς μαθητές της αὐτῆς τὴν περίοδο διάφοροι Ἁγιορείτες.¹¹ Τό 1807-1808 οἱ προϊστάμενοι τῆς Ἱερᾶς Μονῆς Βατοπαιδίου, στήν προσπάθειά τους νά ἐπαναφέρουν τὴν Ἀθωνιάδα στήν παλαιότερη ἀκμὴ της, καλοῦν ἀπό τίς Κυδωνίες σπουδαῖο διδάσκαλο. Ὅταν τό πληροφορεῖται ὁ Κοραῆς, τοὺς ἀποστέλλει ἐπιστολή καί τοὺς ἐπαινεῖ γιά τὴν προσφορά τους στήν παιδεία. «Ἡ πατρίς», τοὺς γράφει, «πρέπει νά σᾶς εὐχαριστήσῃ ὡς εὐεργέτας». Καί συνεχίζει: «Σᾶς εὐχαριστῶ κ' ἐγὼ ἐξαιρέτως, ὅτι μὲ δίδετε ἀφορμὴν νά κηρύξω εἰς τῆς πεφωτισμένης Εὐρώπης τοὺς φιλέλληνας ποῖοι εἶναι τὴν σήμερον οἱ μοναχοὶ τῶν Γραικῶν καί νά ἐρωτήσω

θαρρετὰ τοὺς εὐρισκομένους εἰς αὐτὴν ἐχθροὺς τῆς Ἑλλάδος ἐὰν ἔχωσι νὰ μᾶς δείξωσι κανὲν ἔθνος ἄλλο, τοῦ ὁποῖου οἱ μοναχοὶ συνέδραμον εἰς τὸ νὰ φέρωσι τὰ φῶτα τῶν ἐπιστημῶν εἰς τὴν πατρίδα»¹².

Τό 1811 ἀναφέρεται ὅτι διδάσκονται στήν Ἀθωνιάδα ἡ Ἐκκλησιαστικὴ Ἱστορία καί ἡ Θεολογία. Ἐπίσης μνημονεύεται ὡς διδάσκαλος τῆς Σχολῆς τοῦ Ἁγίου Ὁρους κατὰ τίς παραμονές τῆς Ἐπανάστασης ὁ Ἀθανάσιος Φιλιπποπολίτης¹³. Ὁ Μανουὴλ Γεδεών σημειώνει ὅτι «κατὰ τό 1819 ἡ πρῶν περιώνυμος Ἀθωνιάς Ἀκαδημία περιέστη εἰς παρακμὴν, οὐδ' ἠδύνατο νὰ χορηγήσῃ τελείαν καί πλήρη παιδευσιν τοῖς φιλομαθέσιν»¹⁴. Ἡ Σχολή διακόπτει τὴ λειτουργία της στὰ χρόνια τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπανάστασης τοῦ 1821¹⁵.

(συνεχίζεται)

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ. 1. Ν. Κωνσταντίνου, *Ἀθωνιάδα*, σ. 41 καί τίς ἐκεῖ βιβλιογραφικὲς σημειώσεις. Ἀγγέλου, «Χρονικό», σ. 84-101. 2. Κωνσταντίνου, *Ἀθωνιάδα*, σ. 41-42. 3. Κωνσταντίνου, *Ἀθωνιάδα*, σ. 42, σημ. 54. Ἀρχιμ. Ἰωακείμ Φορόπουλος, «Περιγραφικὸς κατάλογος τῶν ἐν τοῖς Κώδιξι τοῦ Πατριαρχικοῦ Ἀρχειοφυλακίου σωζομένων ἐπισήμων ἐκκλησιαστικῶν ἐγγράφων περὶ τῶν ἐν Ἄθῳ Μονῶν (1630-1863) ὑπὸ Ἰωακείμ Γ', ἐν Κωνσταντινουπόλει 1902 (Κῶδ. Ε 117)», *Ἐκκλ. Ἀλήθεια* 24 (1900) 434. 4. Ἀρχιμ. Νικηφόρος, «Ἀθωνιάς», σ. 434-435, καί τίς ἐκεῖ εὐρισκόμενες σημειώσεις. 5. Ν. Κωνσταντίνου, *Ἀθωνιάδα*, σ. 45 καί τίς ἐκεῖ βιβλιογραφικὲς σημειώσεις. 6. Ν. Κωνσταντίνου, *Ἀθωνιάδα*, σ. 47-48. Ἡ Πατριαρχικὴ ἐγκύκλιος ἐπιστολή τοῦ Πατριάρχου Καλλίνικου Ε' τοῦ ἔτους 1801 δημοσιεύθηκε ἀπὸ τὸν Κ.Θ. Δημαρᾶ, «Ἡ σχολή τοῦ Ἁγίου Ὁρους στὰ 1800», *Ἑλληνικά* 15 (1957) 142-148 κ.έ. 7. Ν. Κωνσταντίνου, *Ἀθωνιάδα*, σ. 48. Ἀγγέλου, «Χρονικό», σ. 101. Δημαρᾶς, *ὁ.π.*, σ. 153 κ.έ. 8. Ν. Κωνσταντίνου, *Ἀθωνιάδα*, σ. 48. Ἀγγέλου, «Χρονικό», σ. 101-102. 9. Ν. Κωνσταντίνου, *Ἀθωνιάδα*, σ. 47-48. 10. Ν. Κωνσταντίνου, *Ἀθωνιάδα*, σ. 48-49. 36. Ἀγγέλου, «Χρονικό», σ. 102. 11. Ν. Κωνσταντίνου, *Ἀθωνιάδα*, σ. 49. Ἀγγέλου, «Χρονικό», σ. 102. Ν.Α. Φορόπουλος, «Δωρόθεος ὁ Πρῶτος», *ΘΗΕ*, τ. 5, στ. 275. Τρ. Ευαγγελίδης, *Ἡ παιδεία...*, ὁ.π., τ. 1, σ. 100. 12. Βλ. Ν. Κωνσταντίνου, *Ἀθωνιάδα*, σ. 49-50 καί Ἀγγέλου, «Χρονικό», σ. 102, καί τίς ἐκεῖ εὐρισκόμενες σημειώσεις. 13. Ν. Κωνσταντίνου, *Ἀθωνιάδα*, σ. 50. *Ἐκκλ. Ἀλήθεια*, 4 (1882-1883) 689. 14. Ν. Κωνσταντίνου, *Ἀθωνιάδα*, σ. 50. Μ.Ι. Γεδεών, «Δύο μνεῖαι ὑπὲρ Εὐγενίου τοῦ Βουλγάρεως», *Ἐκκλ. Ἀλήθεια* 28 (1904) 77. *Ἐκκλ. Ἀλήθεια* 40 (1916) 90. 14. *Ἐκκλ. Ἀλήθεια* 28 (1904) 76-77. Πβ. Ἀγγέλου, «Χρονικό», σ. 102-103. 15. Ν. Κωνσταντίνου, *Ἀθωνιάδα*, σ. 51, σημ. 84.

Ὁ ἀρχικός Ἀντβεντισμός καί οἱ ψευδοπροφητεῖες του

Πρωτ. Βασιλείου Ἀ. Γεωργόπουλου
Ἀναπλ. Καθηγητοῦ Θεολογικῆς Σχολῆς Α.Π.Θ.

Ἰδρυτής τοῦ Ἀντβεντισμοῦ, ἑνός κινή-
ματος χιλιαστικῆς ἐσχατολογικῆς κα-
τεύθυνσης πού στήν ἱστορική του ἀφετη-
ρία διατύπωσε ψευδοπροφητεῖες, ὑπῆρξε
ὁ γεωργός William Miller, γεννημένος στό
Pittsfield τῆς Μασαχουσέτης τό 1782. Ἄν
καί εἶχε ἀνατραφεῖ σέ χριστιανική οἰκο-
γένεια, μεγαλώνοντας ἐγίνε σκεπτικιστής,
ἀπορρίπτοντας τήν Ἁγία Γραφή. Παρά
τόν ἀρχικό ἰσχυρό σκεπτικισμό του, με-
ταξὺ τῶν ἐτῶν 1816-1818 ἀποφάσισε νά
μελετήσῃ συστηματικά τά κείμενά της,
μέ τή βοήθεια κάποιων βιβλικῶν βοηθη-
μάτων τῆς ἐποχῆς του. Καρπός αὐτῆς
τῆς ἐντατικῆς μελέτης ὑπῆρξε ἡ ἄποψη
πού διαμόρφωσε τό 1818, ὅτι ὁ κόσμος
θά τελείωνε τό 1843, καθὼς θά γινόταν ἡ
Δευτέρα Παρουσία τοῦ Χριστοῦ. Συνέχι-
σε τήν περαιτέρω ἐνασχόλησή του μέ τή
Βίβλο καί ἀφοῦ εἶχε πειστεῖ κατά τρόπο
ἀπόλυτο γιά τήν ἀσφάλεια τῶν συμπε-
ρασμάτων του, μέ τήν προτροπή φίλων
του, ἄρχισε νά γνωστοποιεῖ δημοσίως τίς
θέσεις του.

Αὐτό εἶχε ὡς ἀποτέλεσμα νά ὑπάρξῃ
ἔντονο ἐνδιαφέρον στόν Προτεσταντικό
κόσμο τῶν Η.Π.Α., νά προσκαλεῖται γιά
ὀμιλίες καί τό 1843 κατέληξε νά γίνῃ
Βαπτιστής ἱεροκέρυκα διαδίδοντας τίς
θέσεις του γιά τό ἐπικείμενο τέλος τοῦ

κόσμου καί τήν ἔλευση τῆς Δευτέρας Πα-
ρουσίας τοῦ Χριστοῦ. Καρπός τῆς συ-
στηματικῆς καί πολύχρονης ἐργασίας του
ὑπῆρξε ἡ δημιουργία ἑνός πολύ μεγάλο
ἀριθμητικῶς κινήματος ὀπαδῶν του πού
προσδιορίζονταν ὡς « Μιλλερίτες».

Ὁ W. Miller προσδιόρισε ὅτι ἡ ἐκκα-
θάριση τῶν ἀνθρωπίνων ὑποθέσεων τοῦ
κόσμου καί ἡ ἀναμενόμενη ἐπιστροφή
ἀπό τόν οὐρανό τοῦ Χριστοῦ θά λάμβαν-
ε χώρα κατά τή διάρκεια τοῦ ἐβραϊκοῦ
ἔτους ἀπό 21 Μαρτίου 1843 ἕως 21 Μαρ-
τίου 1844. Ἐνῶ στήν ἀρχή εἶχε δηλώσει
ὅτι ὁ Χριστός θά ἐπέστρεφε περίπου τό
ἔτος 1843, οἱ ὀπαδοί του ζητοῦσαν ἐπι-
μόνως νά προσδιορίσῃ ἀκριβέστερα τήν
ἡμερομηνία τῆς Δευτέρας Παρουσίας.
Ἔτσι, τόν Ἰανουάριο τοῦ 1843, βασιζό-
μενος στό ἐβραϊκό ἡμερολόγιο, ἀνακοί-
νωσε ὅτι ὁ Ἰησοῦς θά ἐπιστρέφῃ στή γῆ
μεταξὺ 21 Μαρτίου 1843 καί 21 Μαρτί-
ου 1844.

Πῶς ἔφτασε ὅμως ὁ W. Miller σέ αὐτή
τήν ἡμερομηνία; Ὁ προσδιορισμός τῆς
“προφητείας” του δομήθηκε πάνω σέ
αὐθαίρετους ἐρμηνευτικούς καί ἱστορι-
κούς συσχετισμούς τῶν βιβλικῶν χωρί-
ων Δαν 9,24-27, Β΄Εσδ 7,11-26 καί Δαν
8,14. Σχετικά μέ αὐτήν τήν παράμετρο,
ὁ A. Hoekema ἐπισημαίνει εὐστόχως ὅτι

τό ὄλο ἐρμηνευτικό οἰκοδόμημα τῶν βιβλικῶν χωρίων καί ὁ ἱστορικός συσχετισμός τους μέ πρόσωπα καί γεγονότα τῆς Βίβλου στηρίχθηκε σέ πέντε ἀναπόδεικτες ὑποθέσεις.

Ἀποτέλεσμα ἦταν, ὅταν παρήλθε τό χρονικό διάστημα πού εἶχε καθοριστεῖ καί ἡ προφητεία τοῦ W. Miller δέν ἐπιβεβαιώθηκε, νά ὑπάρξει ἐκδηλη καί ἀναπόφευκτη ἀπογοήτευση καί δυσφορία μεταξύ τῶν ὁπαδῶν του, ἀκόμη καί τοῦ ἴδιου πού δήλωσε: «Ὁμολογῶ τό λάθος μου καί ἀναγνωρίζω τήν ἀπογοήτευσή μου. Κι ὅμως ἐξακολουθῶ νά πιστεύω ὅτι ἡ ἡμέρα τοῦ Κυρίου εἶναι κοντά, ἀκόμη καί στήν πόρτα». Μετά τήν παρέλευση τῆς ἡμερομηνίας τοῦ Μαρτίου 1844, ὀρισμένοι ὁπαδοί του προσδιόρισαν ἐκ νέου τή 18^η Ἀπριλίου τοῦ ἴδιου ἔτους ὡς τή σωστή ἡμερομηνία τῆς ἐπιστροφῆς. Καί αὐτή ἡ πρόβλεψη διαψεύστηκε. Στίς ἀρχές τοῦ καλοκαιριοῦ τοῦ 1844 οἱ ὁπαδοί του βρῖσκοταν σέ πρωτοφανῆ σύγχυση.

Ὡς ἀνακούφιση ὁ ἴδιος καί οἱ ἀπογοητευμένοι ὁπαδοί του ἀποδέχθηκαν τόν Αὐγούστο τοῦ 1844 τή θέση τοῦ Samuel S. Snow, ἑνός ἀπό τούς ἐξέχοντες ὁπαδούς του, πού ἰσχυρίστηκε ὅτι οἱ 2300 ἡμέρες τοῦ Δαν 8,14 θά τελείωναν ὄχι τήν ἀνοιξη τοῦ 1844, ὅπως εἶχε ὑποθέσει ὁ Μίλερ, ἀλλά τό φθινόπωρο ἐκείνου τοῦ ἔτους. Ἡ 22^α Ὀκτωβρίου 1844 καθορίστηκε ὡς νέα ἡμερομηνία τῆς Δευτέρας Παρουσίας. Καθώς πλησίαζε ἡ ἐπίμαχη ἡμέρα, μέ ἐκδηλο ἔνθουσιασμό, χιλιάδες

ὁπαδοί τοῦ W. Miller, συγκεντρώθηκαν κατά ομάδες σέ σπίτια καί διάφορους τόπους συνάντησής τους, ἀναμένοντας τήν ἐμφάνιση τοῦ Χριστοῦ. Ἡ διάψευση καί τῆς νέας ἡμερομηνίας εἶχε ὡς ἀποτέλεσμα τήν ἀπέραντη ἀπογοήτευση τῶν ὁπαδῶν του, γεγονός πού προσδιορίζεται, στήν ἱστορία τῶν Ἀντβεντιστῶν, ὡς ἡμέρα τῆς «Μεγάλης Ἀπογοήτευσης».

Ὁ W. Miller συνέχισε νά πιστεύει ὅτι ὁ ἐρχομός τοῦ Χριστοῦ ἦταν κοντά. Μία σωματική ἀναπηρία, πού τοῦ ἐμφανίστηκε τό 1846, τόν ἐμπόδισε στό ἐξῆς νά διαδραματίσει ἐνεργό ρόλο στίς ἐξελίξεις τῶν Ἀντβεντιστῶν, χωρίς ὅμως νά μετανιώσει γιά τίς λανθασμένες ἐρμηνεῖες καί τίς ψευδοπροφητείες του μέχρι τόν θάνατό του τό 1849.

Χιλιάδες ὁπαδοί του ἐγκατέλειψαν τόν Ἀντβεντισμό ὡς χιλιαστικό ἐσχατολογικό κίνημα. Οἱ περισσότεροι ἐπέστρεψαν στίς πρώην κοινότητές τους, ἄλλοι ἀρνήθηκαν ἐντελῶς τή χριστιανική πίστη, ἐνώ φανατισμοί διαφόρων εἰδῶν ἐμφανίστηκαν στίς τάξεις ὅσων παρέμειναν. Λόγω ἄλλων διεργασιῶν καί ἐσωτερικῶν ἀντιπαραθέσεων ὁ ἀρχικός Ἀντβεντισμός στή συνέχεια διασπάστηκε στίς ἀκόλουθες κινήσεις: α) American Evangelical Adventist Conference, β) Advent Christian Church, γ) Church of God of the Abrahamic Faith καί δ) Ἀντβεντιστές τῆς Ἑβδόμης Ἡμέρας, πού ἀναδείχθηκαν ὡς ἡ πολυπληθέστερη ἀπό ὅλες τίς ομάδες μέ ρίζες ἀπό τούς ἀρχικούς Μιλλερίτες.

ΣΗΜΕΙΩΣΗ. Γιά τή σύνταξη τοῦ παρόντος λάβαμε ὑπ' ὄψη μας τά ἀκόλουθα: K. Hutten, *Seher, Grübler, Enthusiasten. Sekten und religiöse Sondergemeinschaften der Gegenwart*, ¹⁰1966. A. Hoekema, *The Four Major Cults*, ²1965. J.G.Melton, *Encyclopedia of American Religions*, ⁸2009.

Μελέτιος Καλαμαράς, Μητρ. Πρεβεζῆς, *Με περιμένουν αλλού...*, (Φύλλα Κατήχησης, 11), Πρέβεζα: Ιωνάς 2022. Στοχασμοί καί ὁμιλίες τοῦ μακαριστοῦ Μητρ. Πρεβεζῆς Μελετίου, σχετικά μέ τόν θάνατο, ἕνα θέμα πού ἔχει χαρακτηριστεῖ «ταμπού» γιά τήν ἐποχή μας, δεδομένου ὅτι οἱ περισσότεροι ἀποφεύγουν νά μιλήσουν γι' αὐτό.

Ἄρχιμ. Παντελεήμων Παπασυνεφάκης, *Συνύπαρξις. Τό ἔργο τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος γιά τούς μετανάστες καί τούς πρόσφυγες*, Ἀθήνα: Περίπλους - Δ. Βίτσος 2023. Τό Οἰκουμενικό Πρόγραμμα Προσφύγων «Συνύπαρξις» εἶναι φορέας τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος καί ἐπί 45 χρόνια μεριμνᾷ γιά τήν κάλυψη τῶν ἀναγκῶν ὄλων τῶν ἀνθρώπων πού ὑποχρεώθηκαν νά ἐγκαταλείψουν τίς πατρίδες τους, ἐξαιτίας πολέμων, συγκρούσεων, διώξεων κ.ἄ. Τό πλούσιο ἔργο καί ἡ προσφορά του παρουσιάζονται ἐμπεριστατωμένα στό πόνημα τοῦ π. Παντελεήμονος.

Βιβλία πού λάβαμε - Νέες κυκλοφορίες

Ἄρχιμ. Γαβριήλ Γ. Ἀθανασιάδης, *Ψυχή μου, κουράστηκες; Ἡ ψυχική κόπωση ὡς πρόβλημα*, Ἀθήνα: Ὁ Σωτήρ 2023

π. Θεοδόσιος Μαρτζούχος, *Δέκα χρόνια ἀπό τότε... Μητροπολίτης Πρεβεζῆς Μελέτιος Καλαμαράς 1980-2012* (Μικρά Φύλλα Κατήχησης, 2), Πρέβεζα: Ιωνάς 2022

Μιχαήλ Α. Αλεξανδρίδης, *Ὀδοιπορικό στο Ἅγιον Ὄρος*, Ἀθήνα: Ἰνφογνώμων 2022.

Μαρία Βεινόγλου, *Φρούτα σε χαρτί*, Ἀθήνα: Μπαλτᾶ (Σειρά: Ἐξ Ἀνατολῶν) 2022 (συλλογή διηγημάτων)

Περιοδικές ἐκδόσεις πού λαμβάνουμε

Ἄκτινες. Ὅργανο τῆς Χριστιανικῆς Ἐνώσεως Ἐπιστημόνων

Ἄμβων Παγγαίου. Τριμηνιαῖον Περιοδικόν τῆς Ἱ.Μ. Ἐλευθερουπόλεως

Διακονία. Τριμηνιαῖο Περιοδικό τῆς Ἱ.Μ. Ξάνθης καί Περιθεωρίου

Ζωή. Ὁρθόδοξον Περιοδικόν Ὅργανον Ὁμωνύμου Ἀδελφότητος Θεολόγων

Ὀδοιπορικό Ὁρθόδοξης Ἱεραποστολῆς στήν Ἀνατολή. Τριμηνιαῖο Ἐνημερωτικὸ Δελτίο τοῦ Πατριαρχικοῦ Ἰδρύματος Ὁρθοδόξου Ἱεραποστολῆς Ἄπω Ἀνατολῆς

Παρακαταθήκη. Διμηνιαία Ἐκδοση τοῦ Ὁμωνύμου Συλλόγου

Παρέμβαση. Μηνιαία Ἐκδοση τῆς Ἱ.Μ. Ναυπάκτου καί Ἁγίου Βλασίου

Παρρησία. Τριμηνιαῖο Περιοδικό Ἱ.Μ. Μαρωνείας καί Κομοτηνῆς

Πρός τή Νίκη. Ὁρθόδοξο Χριστιανικό Νεανικό Περιοδικό.

Ὁ Σωτήρ. Ὁρθόδοξο Χριστιανικό Περιοδικό Ὅργανο Ὁμωνύμου Ἀδελφότητος

Μηνιαίες αποδοχές Κληρικών

Πρωτ. Γεωργίου Βαμβακίδη
Γεν. Αρχιερ. Έπιτρ. Ι.Μ. Ζιχνών και Νευροκοπίου
Αντιπροέδρου Ι.Σ.Κ.Ε.

Στό προηγούμενο τεύχος του Έφημερίου είχαμε ενημερώσει τούς αγαπητούς Έν Χριστώ αδελφούς μας για τήν μικρά αύξηση τών αποδοχών τους, ή οποία προήλθε από τήν κατάργηση τής εισφοράς άλληλεγγύης 1% και τήν κατάργηση τής εισφοράς ύπέρ του Ταμείου Δημοσίων Έπαλλήλων. Στό παρόν τεύχος ένδεικτικά θά παρουσιάσουμε τίς μηνιαίες αποδοχές, μετά από τίς ως άνω καταργήσεις τών εισφορών, κληρικών ΠΕ Μισθολογικής Κατηγορίας δίχως μεταπτυχιακούς τίτλους, πού έχουν συμπληρώσει 33 χρόνια ένεργου Έφημεριακής ύπηρεσίας. Μέ βάση λοιπόν τά νέα δεδομένα οί συγκεκριμένοι Κληρικοί λαμβάνουν τίς κάτωθι μηνιαίες αποδοχές:

Βασικός Μισθός: 1.977,00 €
Προβληματικών περιοχών, για όσους τό δικαιούνται: 100,00 €
ΕΦΚΑ-Υγειονομικό: 94,50 €
ΕΦΚΑ-Έπικουρική: 59,31 €
ΕΦΚΑ-Κλάδος Κύριας Σύνταξης: 263,53

ΓΕΝΙΚΟ ΣΥΝΟΛΟ: 2.494,34 €

ΚΡΑΤΗΣΕΙΣ:

ΕΦΚΑ-Υγειονομική Περίθαλψη: 52,96 €
ΕΦΚΑ-Πρόνοιας ΕΤΑΕΑΠ (Παλαιοί): 79,08 €
ΕΦΚΑ-Έπικουρική Ασφάλιση: 59,31 €
ΕΦΚΑ-Κλάδος Κύριας Σύνταξης: 131,87 €
Άποστολική Διακονία (Περιοδικό): 10,39 €
Είσφορα Άλληλεγγύης 2%: 41,54 €
Φ. Μ. Υ.: 217,47 €
ΕΦΚΑ-Υγειονομική Περίθαλψη: 94,50 €
ΕΦΚΑ-Έπικουρική Ασφάλιση: 59,31 €
ΕΦΚΑ- Κλάδος Κύριας Σύνταξης: 263,53 €

ΓΕΝΙΚΟ ΣΥΝΟΛΟ ΚΡΑΤΗΣΕΩΝ: 1009,96 €

1923 - 2023
100 ΧΡΟΝΙΑ ΑΠΟ ΤΗΝ ΙΔΡΥΣΗ ΤΟΥ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΥ ΘΕΟΛΟΓΙΑ

Έκπομπές πού προτείνουμε:

Καθημερινά:

22.00: ΓΝΩΡΙΜΙΑ ΜΕ ΤΗΝ ΟΡΘΟΔΟΞΗ ΠΙΣΤΗ (Ε)

Προσεγγίσεις στους όρους τής πίστεως.

Μέ τον Δημήτρη Μαυρόπουλο

12.00: ΤΟ ΑΛΑΤΙ ΤΗΣ ΓΗΣ

Παραδοσιακή μουσική.

Μέ τον Λάμπρο Λιάβα.

20.00: ΑΦΙΕΡΩΜΑΤΑ ΤΟΥ 89,5.

23.00: ΡΑΔΙΟΦΩΝΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΤΟΥ 89,5.

00.00: ΜΕ ΛΟΓΙΑ ΑΚΡΙΒΑ ΚΑΙ ΟΜΟΡΦΕΣ ΜΟΥΣΙΚΕΣ.

Άποσπάσματα από κείμενα Πατέρων μέ μουσικές γέφυρες.

Μέ τήν Κυριακή Αϊλιανού.

Οί έκπομπές του Ραδιοφωνικού Σταθμού τής Έκκλησίας τής Ελλάδος 89,5 άναμεταδίδονται άπό τούς δικτυωμένους σταθμούς τών Ίερών Μητροπόλεων.

ΠΛΗΡΩΜΕΝΟ ΤΕΛΟΣ
Ταχ. Γραφείο Κ.Ε.Μ.Π. ΚΡ
Αριθμός Άδειας 10

ΚΩΔΙΚΟΣ ΕΛΤΑ 21 2355

ΙΕΡΑ ΣΥΝΟΔΟΣ
ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ (Ε.Μ.Υ.Ε.Ε.)
Άθηνās 30 10551 Άθηναι
Τηλ. 211-1825298 Fax: 211-1824317
ISSN 1105-7203